



ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΣΤΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ:

«ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ:
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΕΣ ΡΥΘΜΙΣΕΙΣ»

ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ: ΒΑΓΓΕΛΙΝΟΥ ΕΛΙΣΑΒΕΤ

Α. Μ.: 43/07

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Δρ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΜΙΧΑΗΛ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ
ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2008

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	6
1.ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	7
2.ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ.....	10
2.1.Μαρξιστική- Λενινιστική οικονομική προσέγγιση:.....	10
2.2.Νεοκλασική προσέγγιση.....	13
3.ΤΟ ΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΪΣΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ.....	16
3.1.Σύγχρονη Μεταναστευτική Πολιτική.....	22
3.2.Μεταναστευτικές τάσεις στην Ευρώπη των 25.....	27
4.ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΠΤΥΧΕΣ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ.....	30
4.1.Μετανάστες και αγορά εργασίας.....	30
4.2. Η μετανάστευση ως στοιχείο διεθνοποίησης των οικονομιών.....	34
4.3. Η μετανάστευση βοηθά στη διατήρηση της αύξησης της απασχόλησης.....	35
5.ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.....	37
5.1. Οι επιπτώσεις από τη διεύρυνση.....	38
5.1.1. Χώρες προέλευσης και χαρακτηριστικά των μεταναστών.....	39
5.1.2. Κατανομή μεταναστευτικού πληθυσμού.....	42
5.1.3. Απασχόληση των μεταναστών.....	45
5.1.4. Χωροθέτηση του μεταναστευτικού πληθυσμού.....	46
5.2. ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ.....	48
5.2.1.Μεταναστευτική πολιτική - Νομοθεσία στην Ελλάδα.....	51
5.3. ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ.....	53
5.3.1. Στη δομή της αγοράς.....	54
5.3.2. Στην αγορά εργασίας.....	54
5.3.3. Στη ζήτηση της εγχώριας αγοράς.....	54
5.3.4. Στις δημοσιονομικές δαπάνες.....	55

6.ΤΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΑΛΛΩΝ ΧΩΡΩΝ.....	58
6.1. ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΩΝ.....	59
.....	59
7.ΤΟ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ.....	71
7.1 Συστήματα κοινωνικών πολιτικών και συντάξεων.....	72
7.2 Θεσμικό Πλαίσιο.....	75
7.3 Η κοινωνική ασφάλιση στην ΕΕ.....	78
7.4 Η κοινωνική ασφάλιση στην Ελλάδα.....	79
7.5 Συνταξιοδοτικό Σύστημα στην Ελλάδα.....	80
7.6 Προϋποθέσεις για ασφάλιση και συνταξιοδότηση στο ΙΚΑ, ΤΕΒΕ και ΟΓΑ.....	80
7.7 Στοιχεία των ασφαλιστικών φορέων.....	87
8.ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	93
9.ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	98

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΠΙΝΑΚΩΝ ΚΑΙ ΓΡΑΦΗΜΑΤΩΝ

ΠΙΝΑΚΑΣ 1: ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΚΑΤΑ ΥΠΗΚΟΟΤΗΤΑ.....	40
ΠΙΝΑΚΑΣ 2: ΆΝΔΡΕΣ – ΓΥΝΑΪΚΕΣ ΚΑΤΑ ΥΠΗΚΟΟΤΗΤΑ.....	43
ΠΙΝΑΚΑΣ 3: ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΉ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ.....	43
ΠΙΝΑΚΑΣ 4: ΠΟΣΟΣΤΙΑΪΑ ΚΑΤΑΝΟΜΉ ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΙΚΟΎ ΠΛΗΘΥΣΜΟΎ.....	44
ΠΙΝΑΚΑΣ 5: ΕΠΪΠΕΔΟ ΕΚΠΑΪΔΕΥΣΗΣ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ	44
ΠΙΝΑΚΑΣ 6: ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΌΣ ΦΟΡΈΑΣ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ.....	46
ΠΙΝΑΚΑΣ 7: ΤΟΜΕΪΣ ΑΠΑΣΧΌΛΗΣΗΣ ΤΩΝ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟ 1998.....	46
ΠΙΝΑΚΑΣ 8: ΠΟΣΟΣΤΙΑΪΑ ΚΑΤΑΝΟΜΉ ΤΟΥ ΣΥΝΌΛΟΥ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΦΈΡΕΙΑ.....	47
ΠΙΝΑΚΑΣ 9: ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΆ ΣΤΟΙΧΕΪΑ ΓΙΑ ΤΗ ΧΟΡΉΓΗΣΗ ΑΣΎΛΟΥ	52
ΠΙΝΑΚΑΣ 10: ΠΟΣΟΣΤΑ ΣΥΜΜΕΤΟΧΉΣ ΓΗΓΕΝΩΝ ΚΑΙ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ ΣΤΗΝ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΌΤΗΤΑ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΆΝΕΡΓΪΑ ΣΕ ΚΆΠΟΙΕΣ ΑΠΌ ΤΙΣ ΧΨΡΕΣ ΤΗΣ Ε.Ε., ΜΈΣΟΣ ΌΡΟΣ 1999-2000(%).....	59
ΠΙΝΑΚΑΣ 111 ΛΌΓΟΙ ΈΚΔΌΣΗΣ ΆΔΕΙΑΣ ΠΑΡΑΜΟΝΉΣ 2003/04.....	77
ΠΙΝΑΚΑΣ 112 ΑΣΦΑΛΙΣΜΈΝΟΙ ΑΛΛΟΔΑΠΌΪ ΣΤΟ ΤΕΒΕ ΚΑΙ ΟΓΑ ΓΙΑ ΤΟ 2004.....	89
ΓΡΆΦΗΜΑ 1: ΠΟΣΟΣΤΑ ΑΠΑΣΧΌΛΗΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΕ.....	36
ΓΡΆΦΗΜΑ 2: ΆΔΕΙΕΣ ΕΡΓΑΣΪΑΣ ΠΟΥ ΠΑΡΑΧΩΡΉΘΗΚΑΝ ΜΕΤΆΞΎ 1997-2001.....	37
ΓΡΆΦΗΜΑ 3: ΕΘΝΙΚΌΤΗΤΕΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ.....	41
ΓΡΆΦΗΜΑ 4: ΆΝΔΡΕΣ ΚΑΙ ΓΥΝΑΪΚΕΣ ΚΑΤΑ ΥΠΗΚΟΟΤΗΤΑ.....	43

ΓΡΑΦΗΜΑ 5: ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ..... 57

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Παρ' όλες τις περιοριστικές μεταναστευτικές πολιτικές που υιοθετηθήκαν από τα περισσότερα κράτη-μέλη από τη δεκαετία του '70 και μετά, οι μετανάστες εξακολούθησαν και εξακολουθούν να εισέρχονται στο έδαφος της Ε.Ε. επιδιώκοντας ένα καλύτερο μέλλον. Ένα μέρος εξ αυτών εισέρχεται νόμιμα, αλλά οι περισσότεροι μπαίνουν παράνομα στο έδαφος της Ε.Ε. Σύμφωνα με τα στοιχεία της Eurostat, 2,3 με 2,4 εκατομμύρια αλλοδαπών τρίτων χωρών ήρθαν για να εγκατασταθούν σε αυτή το 2004. Η μεταναστευτική πολιτική που ακολουθήθηκε τα τελευταία χρόνια από τις χώρες της Ε.Ε., αλλά και αυτές που καθορίστηκαν πιο πρόσφατα από το Συμβούλιο της Ευρώπης, όχι μόνο δεν πέτυχαν το στόχο τους, δηλαδή τον περιορισμό της εισροής μεταναστών, αλλά οδήγησαν σε αύξηση της παράνομης μετανάστευσης. Μάλιστα, το γεγονός αυτό οδήγησε στη δημιουργία δικτύων τα οποία, επωφελούμενα από την ανάγκη των ανθρώπων να αναζητήσουν σε ξένες χώρες μια καλύτερη ζωή, τους εκμεταλλεύονται στήνοντας οργανώσεις εμπορίας και διακίνησης λαθρομεταναστών. Η Ευρωπαϊκή Ένωση, όλο και περισσότερο, τείνει να εναρμονίσει τις μεταναστευτικές πολιτικές που ακολουθούνται από τις επιμέρους χώρες-μέλη, και να θέσουν τις βάσεις για μια κοινή ενιαία πολιτική.

Στην παρούσα εργασία, θα επιχειρήσουμε να παρουσιάσουμε ένα σύντομο ιστορικό της ευρωπαϊκής και ελληνικής νομοθεσίας στον τομέα της μετανάστευσης, με στόχο να αναδείξουμε την ιδεολογική και πολιτική πορεία της, καθώς και τη σπουδαιότητα που αποκτά πλέον το μεταναστευτικό φαινόμενο μέσα στα θεσμικά νομοθετικά κείμενα της Ε.Ε., αλλά και τις ενδεχόμενες αδυναμίες αυτών μπροστά στο ίδιο το φαινόμενο.

Επιπρόσθετα, θα γίνει μία παρουσίαση του ασφαλιστικού καθεστώτος για τους μετανάστες, τόσο σε ευρωπαϊκό όσο και σε ελληνικό επίπεδο, καθώς και μία προσπάθεια αξιολόγησης των υπαρχόντων ασφαλιστικών ιδρυμάτων. Θεωρούμε ιδιαίτερα σημαντικό το κεφάλαιο αυτό, βασιζόμενοι στο γεγονός ότι το μεταναστευτικό εργατικό δυναμικό αποτελεί πλέον κινητήρια δύναμη όλων των ευρωπαϊκών οικονομιών, και κατά συνέπεια της ελληνικής.

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο Οδυσσέας δεν ήταν μετανάστης. Η μετανάστευση, η φυγή δηλαδή - μόνιμη η προσωρινή – και η διέλευση πολιτισμικών, κοινωνικών, πολιτικών συνόρων συνιστά τον 20^ο αιώνα μια οικονομική, πολιτική και κοινωνική πράξη, ένα σύνθετο φαινόμενο, που θέτει διλήμματα φιλοσοφικά, πολιτικά, ιστορικά, οικονομικά.

Είναι γεγονός ότι σε όλη την μεταναστευτική ιστορία της ανθρωπότητας ο διττός ρόλος των μεταναστών υπήρξε έντονος. Η ευελιξία και η κινητικότητα έχουν γίνει ακρογωνιαίοι λίθοι της νεωτερικότητας του τέλους του 20^{ου} αιώνα και της αρχής του 21^{ου}.

Την ίδια στιγμή νέες μορφές κινητικότητας συμπληρώνουν την κατασκευή του «μετανάστη εργάτη». Από τη μια ο «υπερεθνικός επιχειρηματίας» μας υπενθυμίζει ότι δεν είναι όλοι οι μετανάστες φτωχοί βιομηχανικοί εργάτες. Από την άλλη πλευρά ο ρόλος των γυναικών στην ιστορία της μετανάστευσης («μια ανακάλυψη» των 2 τελευταίων δεκαετιών) δίνει νέα τροπή στη μελέτη της. Η ετερόκλητη εικόνα του μετανάστη είναι γεγονός τον τελευταίο αιώνα. Ξένος ή *homo economicus*;

Επιπρόσθετα η μετακίνηση μπορεί να μελετηθεί από την οπτική της αναχώρησης.

Η νέα ερευνά εστιάζεται στην έλευση των μεταναστών. Τα ερωτήματα που ανακύπτουν είναι, όμως, πολλά. Πώς μια χώρα αποστολής γίνεται χώρα υποδοχής;

Οι μετανάστες είναι τελικά απειλή και προδότες της πατρίδας ή ευπρόσδεκτοι; Τις περισσότερες φορές πάντως θεωρείται ότι απλώς ανακουφίζουν την οικονομία και τα ταμεία του κράτους.¹ Το άτομο μετανάστης βρίσκεται μεταξύ δύο χωρών και δύο ταυτοτήτων: οι χώρες καταγωγής και προορισμού διεκδικούν την ιστορία του εναλλάσσοντας στιγμές απόρριψης και στιγμές αποδοχής.

« Ο E.G.Ravenstein , ένας από τους πρώτους που επεξεργάστηκαν ‘νόμους’ της μετανάστευσης έκανε λόγο για *current of migration* (ρεύματα μετανάστευσης) με τις δίνες (*eddies*) και τα ρηγά τους (*shallows*). Οι βαθμιαίες μετακινήσεις γίνονται

¹ Βλ. N. L. Green και F. Weil, “Citizenship and those who leave: The politics of emigration and Expatriation”, 2004

πραγματικά ξεχειλίσματα (*spilling over*) όταν πρόκειται για χώρες με υπερπληθυσμό».²

Είναι γεγονός πως ο παράγοντας εργασία στη μεταναστευτική διαδικασία είναι θεμελιώδης, όχι όμως αυτόνομος. Αφορά από την μια στην εξασφάλιση της υλικής επιβίωσης του ατόμου και της οικογένειάς του και από την άλλη στον τρόπο που το κράτος υποδοχής 'διαχειρίζεται' τον μετανάστη ανάλογα με τις οικονομικές του ανάγκες³. Ο 'πολιτισμικά Άλλος' είναι επίσης ένα 'οικονομικά Άλλος'.⁴

Η ύπαρξη εθνικών συνόρων οδηγεί στην διάκριση, της μετανάστευσης σε **εσωτερική** (εντός των εθνικών συνόρων) και σε **εξωτερική ή διεθνή**.

Τόσο ο εσωτερικός όσο και ο εξωτερικός μετανάστης κινδυνεύουν να καταστούν 'οριακοί' δηλαδή άνθρωποι μεταξύ δύο πολιτισμών, με εντονότερη την οριακότητα του δεύτερου.

Στην παρούσα εργασία θα ασχοληθούμε με τη 'σύγχρονη μετανάστευση', «τη μεταβολή δηλαδή του τόπου εγκατάστασης ενός ατόμου η ενός κοινωνικού συνόλου» στη σύγχρονη βιομηχανική εποχή.⁵ Η σύγχρονη μετανάστευση είναι συνάρτηση της κοινωνικοοικονομικής ανάπτυξης και χαρακτηρίζεται ως νεωτερική λόγω του ότι γίνεται για λόγους οικονομικούς, είναι εκούσια και δεν περιλαμβάνει αναγκαστική μετακίνηση.

Μεταπολεμικά οι χώρες της Δυτικής Ευρώπης διακρίνονται καθαρά σε χώρες 'αποστολής' και χώρες 'υποδοχής' μεταναστών. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι με τον καιρό αρκετές από αυτές εξελίσσονται τόσο σε χώρες 'εξαγωγής' όσο και 'εισαγωγής' εργατικού δυναμικού. Περίτρανο παράδειγμα η Ελλάδα.

Από το 1980 και μετά αυξάνει η μετανάστευση από τις χώρες της Ασίας, της Αφρικής και της Μέσης Ανατολής προς Ευρώπη.

² Βλ. N. L. Green, «Οι δρόμοι της μετανάστευσης», Εκδ. Σαββάλας, Αθήνα 2004 από το E.G.Ravenstein, «The laws of migration», Journal of Royal Statistical Society, τόμος 42, αριθμός 2, 1885, σελ.167-235

³ A. Zolberg, "The archeology of Remote Control", εισήγηση στο συνέδριο "Migration controls in 19th century Europe and America", Παρίσι, 25-26 Ιουνίου 1999

⁴ Βλ. N. L. Green, « Οι δρόμοι της μετανάστευσης, Σύγχρονες θεωρητικές προσεγγίσεις», Εκδ. Σαββάλας, Αθήνα 2004

⁵ Μουσούρου Α. Μ. , «Μετανάστευση και μεταναστευτική Πολιτική στην Ελλάδα και την Ευρώπη», σελ. 15-24, Εκδ. Gutenberg, Αθήνα 2003,

Ταυτόχρονα, σταθεροποιείται η τάση για μόνιμη εγκατάσταση των μεταναστών και των μελών της οικογένειάς τους.

Σύμφωνα με τον Χαμάρ «η αλλαγή των πηγών μετανάστευσης σήμανε ότι πολλές από τις νέες μειονότητες είναι περισσότερο ορατές».

Η ενσωμάτωση τους δεν είναι καθόλου εύκολη διαδικασία.

Η σταδιακή μετατροπή όλων των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε χώρες ‘υποδοχής’ μεταναστών καθιστά τη μεταναστευτική εισροή κοινό χαρακτηριστικό των Κρατών-Μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης . Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με το στόχο της Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και τη διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης υποδηλώνει την αναγκαιότητα χάραξης μιας ευρωπαϊκής μεταναστευτικής πολιτικής.

Στην Ελλάδα, η εργασία των μεταναστών είναι χρήσιμη για τους ιδιώτες, τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις και τις αγροτικές εργασίες. Οι μακροπρόθεσμες συνέπειες από το «βόλεμα» και των δυο πλευρών – ημεδαπών και αλλοδαπών – είναι μέλημα της χώρας υποδοχής και όχι των μεταναστών που αποτελούν την αδύναμη πλευρά αυτής της σχέσης.

2. ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ

Οι πρώτοι που ασχολήθηκαν με το μεταναστευτικό φαινόμενο ήταν οι οικονομολόγοι, αφού τα κύρια αίτια της νεωτερική μετανάστευσης είναι οικονομικά και οι επιπτώσεις της επίσης οικονομικές.

Υπάρχουν 2 προσεγγίσεις:

2.1. *Μαρξιστική- Λενινιστική οικονομική προσέγγιση:*

Ο Μάθους πιστεύει ότι ο υπερπληθυσμός είναι αποτέλεσμα της λειτουργίας των νομών και η λύση που προτείνει είναι δημογραφική και αποβλέπει στον έλεγχο του πληθυσμού.

Ο Μαρξ από την άλλη, προτείνει μια οικονομική λύση του προβλήματος υπερπληθυσμού, την αλλαγή του τρόπου παραγωγής, την εξάλειψη δηλαδή του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής. «Εάν ο κεφαλαιοκράτης δεν χρειάζεται την εργατική του δύναμη, τότε ο εργάτης δεν μπορεί να επιτελέσει την αναγκαία εργασία, δεν παράγει τα αναγκαία για τη ζωή ούτε μπορεί να τα αποκτήσει με την ανταλλαγή».

Τον υπερπληθυσμό, τον πλεονάζοντα πληθυσμό ο Marx τον ονομάζει 'βιομηχανικό εφεδρικό στρατό'⁶ και τον θεωρεί αποτέλεσμα αλλά και προϋπόθεση του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής. Ο στρατός αυτός μπορεί να πάρει τρεις μορφές:

- α) Μπορεί να είναι ρευστός.
- β) Μπορεί να είναι λανθάνων.
- γ) Μπορεί να είναι και στάσιμος.

⁶ Marx , 1978: 655, Βλ. Μουσούρου Λ. Μ. , «Μετανάστευση και μεταναστευτική Πολιτική στην Ελλάδα και την Ευρώπη», σελ. 57-66, Εκδ. Gutenberg, Αθήνα 2003,

Και οι 3 μορφές προκύπτουν από την κεφαλαιοκρατική συσσώρευση και οδηγούν στην κινητικότητα του πληθυσμού.

Τον Λένιν δεν τον απασχολεί γενικά το καπιταλιστικό σύστημα, όσο ο μονοπωλιακός καπιταλισμός. Στο στάδιο αυτό, η οικονομική ανάπτυξη είναι έντονα ανισομερής και αλματώδης.

Η μετανάστευση συνδέεται με την σύμπτωση υποπληθυσμού- υπερπληθυσμού που δημιουργεί η ανισομερή οικονομική ανάπτυξη στα πλαίσια του διεθνούς καπιταλιστικού συστήματος.

‘ Την απόφαση του ανθρώπου να μετακινηθεί σε άλλη χώρα για να προσφέρει ή καλύτερα να πουλήσει σε αυτή την εργατική δύναμη, πρέπει να την δει κανείς συναρτήσει του παγκόσμιου οικονομικού συστήματος, που παράγει και ανατροφοδοτεί τις συνθήκες που δημιουργούν τη μετανάστευση (Κασιμάτη, 1984: 13-14)

Οι επίσημες και ημιεπίσημες διμερείς συμφωνίες κατευθύνουν τη σύγχρονη μετανάστευση προς και εντός της Ευρώπης, λόγω του ότι αποβλέπουν στην εξασφάλιση της δυνατότητας των χωρών του κέντρου να αντλούν από τη δεξαμενή ανάλογα με τις ποσοτικές και τις ποιοτικές τους ανάγκες.

Η (ανειδίκευτη και φθηνή) εργατική δύναμη της περιφέρειας συνιστά μια τεραστία δεξαμενή.

Για να εξηγηθεί η μετανάστευση προς τη χώρα περιφέρειας στο σχήμα κέντρο-περιφέρεια προστίθεται η υπό-περιφέρεια. Την εκμετάλλευση που υφίστανται οι μετανάστες στις χώρες του καπιταλιστικού κέντρου, την υφίστανται και οι μετανάστες από την υπό-περιφέρεια στις χώρες της καπιταλιστικής περιφέρειας.

Μαρξιστικά ιδωμένο, λοιπόν, το μεταναστευτικό φαινόμενο εντάσσεται στην όλη αντίληψη του διεθνούς οικονομικού συστήματος και της σχέσης κέντρου-περιφέρειας.

Η μετανάστευση είναι ‘εκούσια’, καθορισμένη από το σύστημα έτσι ώστε να καθίσταται αναπόφευκτη.

Η μαρξιστική προσέγγιση εξαιρεί το ότι το μεταναστευτικό φαινόμενο είναι εγγενές και άμεσα συναρτούμενο με το καπιταλιστικό σύστημα.

Ταυτόχρονα «με την ανάπτυξη του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής κάθε μισθωτός είναι πράγματι ή εν δυνάμει μετανάστης» (Cordelius and Pascal, 1982).

Στη μαρξιστική προσέγγιση το επίκεντρο του ενδιαφέροντος είναι η χώρα υποδοχής και ο κυρίαρχος ρόλος της στη διαμόρφωση της πραγματικότητας του μεταναστευτικού φαινομένου.

Σε μια αξιολογη εργασία των Castles και Kosack (το 1984) διαπιστώνεται η κατώτερη θέση των μεταναστών στην αγορά εργασίας αλλά και

α) η συγκέντρωση τους σε κλάδους βιομηχανικής κυρίως απασχόλησης κάτω από αντίξοες συνθήκες.

β) η τοποθέτηση τους σε επαγγέλματα χαμηλότερου γοήτρου.

γ) το γεγονός ότι παραμένουν άνεργοι παραπάνω από τους ντόπιους.

Τα παραπάνω οφείλονται στο γεγονός ότι οι μετανάστες στερούνται εξειδίκευση και κατάρτισης.

Δεδομένη είναι και η απροθυμία των εργοδοτών να εκπαιδεύσουν τους μετανάστες εργάτες και να περιορίσουν κατά αυτό τον τρόπο τη διαθέσιμη φθινή εργατική δύναμη.

Αλλά και η συγκέντρωση των μεταναστών σε συγκεκριμένους βιομηχανικούς και μεταποιητικούς κλάδους έχει καίρια οικονομική και κοινωνική σημασία.

Οικονομικά, η συγκέντρωση αυτή σημαίνει ότι εντέλει η παραγωγικότητα εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τη μεταναστευτική εργατική δύναμη.

Κοινωνικά, φέρνει την εργατική τάξη σε δύσκολη θέση, αφού εκκρεμεί το αν οι μετανάστες θα συμπεριληφθούν σε αυτή και συνεπώς στο εργατικό κίνημα ή όχι.

Η διαίρεση της εργατικής τάξης και οι δυσμενείς για αυτήν επιπτώσεις της μετανάστευσης είναι εντονότερες εκεί όπου ισχύει μια διπλή αγορά εργασίας.

Έτσι, διακρίνουμε τους μετανάστες εργάτες σε αυτούς που κινούνται στα πλαίσια της πρωτεύουσας(επίσημης αγοράς) νόμιμα από τη μια, και από την άλλη σε αυτούς που κινούνται στη δευτερεύουσα αγορά και η εργασία τους θεωρείται παράνομη ή προσωρινή.

2.2. Νεοκλασική προσέγγιση⁷

Η θεωρία της προσφοράς και της ζήτησης στην αγορά εργασίας αποτελεί τη βάση της νεοκλασικής προσέγγισης του μεταναστευτικού φαινομένου. Ο μετανάστης εργαζόμενος θεωρείται ότι επιλέγει στην αγορά εργασίας τη θέση που τον συμφέρει.

Εκεί, λοιπόν, όπου η ζήτηση εργασίας είναι μεγαλύτερη από την πρόσφορα (όπου, δηλαδή, το εργατικό δυναμικό δεν επαρκεί για την κάλυψη των παραγωγικών αναγκών) το εργατικό δυναμικό προέρχεται από μια ή περισσότερες περιοχές όπου η προσφορά είναι η μεγαλύτερη από την ζήτηση εργασίας.

Η ανισορροπία μεταξύ αμοιβής εργασίας και προσφοράς ζήτησης εργασίας, έρχεται στο προσκήνιο με την κενυσιανή θεωρία (1930). Για την αντιμετώπισή της θεωρείται απαραίτητη η προσθήκη κινητικότητας του κεφαλαίου στην κινητικότητα του εργατικού δυναμικού και κρίνεται σκόπιμη η κρατική παρέμβαση.

Έτσι, το μεταναστευτικό φαινόμενο στη σύγχρονη νεοκλασική θεώρηση συνδέεται με το διεθνές εμπόριο και θεωρείται ότι αυξάνει τη διεθνή παραγωγή.

Επιπρόσθετα, αντιμετωπίζεται ως παράγοντας βελτίωσης του επιπέδου ζωής τόσο στις χώρες αποστολής όσο και στις χώρες υποδοχής μεταναστών.

Το αξίωμα ότι ο νόμος της προσφοράς και της ζήτησης επιτρέπει τη βελτίωση της οικονομικής κατάστασης των ανθρώπων, καθώς αυτοί μετακινούνται προς τόπους υψηλότερου βιοτικού επιπέδου, αποτελεί τη βάση της νεοκλασικής προσέγγισης.

Στις περισσότερες σύγχρονες νεοκλασικές μελέτες το μεταναστευτικό φαινόμενο αντιμετωπίζεται στα πλαίσια μιας μικρής σειράς μεταβλητών (περιοχή αποστολής, ανεργία, υποαπασχόληση, χαμηλό εισόδημα, κ.τ.λ.)

⁷ Κύριος εκφραστής της προσέγγισης αυτής είναι ο E. G. Ravenstein με δύο εργασίες του που παρουσίασε στη Royal Statistical Society με τον τίτλο «The Laws of Migration». Επιχειρεί μέσα από αυτές να προσδιορίσει τους μηχανισμούς της εσωτερικής και εξωτερικής μετανάστευσης.

Από την άλλη, μια de profundis ανάλυση του μεταναστευτικού φαινομένου φέρνει στο προσκήνιο μια μεγαλύτερη ποικιλία μεταβλητών όπως:

- η φυσική κίνηση του πληθυσμού,
- η εκπαιδευτική πολιτική,
- ο βαθμός εκβιομηχάνισης,
- η πολιτική απασχόλησης,

οι οποίες διαφοροποιούνται αναφερόμενες είτε στη χώρα υποδοχής είτε στη χώρα αποστολής.

Στα πλαίσια της ίδιας προσέγγισης εξετάζεται και η περίπτωση της ‘μετανάστευσης εγκεφάλων’⁸. Πρόκειται για τη μετανάστευση επιστημόνων και ταλαντούχων σε διάφορους τομείς δημιουργών.

Η συμβολή αυτού του είδους της μετανάστευσης συμβάλλει αποφασιστικά στην περαιτέρω ανάπτυξη της χώρας υποδοχής.

Έχει, επίσης, δοθεί έμφαση στο γεγονός ότι η οικονομική ανάπτυξη δημιούργησε ρεύματα γεωγραφικής κινητικότητας που δεν ανάγονται εξ ολοκλήρου στην αγορά εργασίας.

Είναι γεγονός ότι τα κέρδη, οι ζημιές και το τελικό αποτέλεσμα της μετανάστευσης διαφέρει ανάλογα με το αν αναφερόμαστε στη χώρα υποδοχής ή αποστολής.

Ως ‘κέρδη’ των χωρών αποστολής θεωρήθηκαν:

- Η μείωση της ανεργίας.
- Η αποτροπή κοινωνικών εντάσεων λόγω αυξανόμενης ανεργίας.
- Η εισροή κεφαλαίου με τη μορφή εμβασμάτων.
- Ο θετικός περιορισμός της κατανάλωσης.

⁸ Γνωστή και ως “brain drain”. Ιδιαίτερα σημαντική περίπτωση οικονομικής μετανάστευσης., Βλ. Μουσούρου Λ. Μ. , , «Μετανάστευση και μεταναστευτική Πολιτική στην Ελλάδα και την Ευρώπη», σελ. 57-66, Εκδ. Gutenberg, Αθήνα 2003,

- Δημιουργία βιομηχανικών μεταναστών.
- Αύξηση γεωργικού κλήρου.
- Εκσυγχρονισμός αναδιάρθρωσης γεωργικής παραγωγής.

Ζημίες από τη μετανάστευση, αντίστοιχα θεωρήθηκαν:

- Μεταβολές στη δημογραφική πυραμίδα και τη δυναμικότητα του πληθυσμού.
- Πτώση γεννητικότητας, γήρανση.
- Οικονομική απώλεια λόγω αναχώρησης μιας εργατικής δύναμης.

Κάποια βραχυπρόθεσμα «κέρδη» λογικό είναι μακροπρόθεσμα να λειτουργήσουν ως «ζημίες».

Σε τελική ανάλυση, οι μετανάστες κατορθώνουν να βελτιώσουν τη θέση τους αναφορικά προς τη χώρα αποστολής, ίσως, στην καλύτερη των περιπτώσεων και ως προς τη χώρα υποδοχής, η οποία εκ πρώτης όψεως φαίνεται μόνο να επωφελείται από τη μετανάστευση, κυρίως οικονομικά.

Οι χώρες υποδοχής, όμως, δεν θέλησαν εγκαίρως να προχωρήσουν σε επενδύσεις υποδομής για την αυξανόμενη απασχόληση. Έτσι, μακροπρόθεσμα τα οφέλη τους μετατράπηκαν σε ζημίες.

3. Το νομικό πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Μεταναστευτικής Πολιτικής

Για να κατανοήσουμε την πορεία διαμόρφωσης της Σύγχρονης μεταναστευτικής πολιτικής θα πρέπει πρώτα να κάνουμε μια σύντομη ανασκόπηση τις ευρωπαϊκής πολιτικής από το 1977, όποτε και υπογράφηκε η Συνθήκη της Ρώμης. Η συγκεκριμένη συνθήκη εγκαθιδρύει την ΕΟΚ και εξασφαλίζει ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζόμενων εντός της Κοινότητας που είναι υπήκοοι κρατών-μελών της Κοινότητας.(αρ. 18, αρ. 39, αρ. 42 ΣυνθΕΚ)

Την περίοδο **1955-1973** τίθεται σε ισχύ η προαναφερθείσα αρχή, αλλά οι μετανάστες αντιμετωπίζονται υπό το πνεύμα της αντίληψης των *‘μεταναστών εργατών’* και αναφέρονται ως εργαζόμενοι και όχι ως πολίτες.

Στη συνέχεια, και συγκεκριμένα την περίοδο **1973-1985** λόγω των συνθηκών οικονομικής ύφεσης στην Ευρώπη εξαιτίας της πετρελαϊκής κρίσης του 1973-1974 η μαζική και νόμιμη μετανάστευση τελειώνει.

Τα μέλη της ΕΟΚ ανέρχονται πλέον σε 12 και οι μόνοι που αντιμετωπίζουν προβλήματα στη μετακίνησή τους εντός της Κοινότητας είναι οι υπήκοοι τρίτων χωρών.

Μέχρι και την εφαρμογή της συνθήκης του Schengen η μετακίνησή τους χωρίς βίσα είναι αδύνατη.

Ενισχύεται ο έλεγχος των μεταναστευτικών ροών και θεσπίζονται μέτρα για την κοινωνική ενσωμάτωση των μεταναστών δεύτερης γενιάς. Ταυτόχρονα, όμως, περιορίζεται η είσοδος σε νέους μετανάστες, στις οικογένειες τους και στους αιτούντες άσυλο. Φυσικό επακόλουθο η ανάδυση του φαινομένου της παράνομης μετανάστευσης.

Το **1970** η μετανάστευση αντιμετωπίζεται από την *Ευρωπαϊκή Πολιτική Συνεργασίας* ως ζήτημα εξωτερικής πολιτικής.

Το **1977** υπογράφεται η *Ευρωπαϊκή Σύμβαση* για το νομικό καθεστώς των μεταναστών εργατών⁹, η οποία έδινε έμφαση στον έλεγχο της μεταναστευτικής κίνησης με άμεσο τρόπο. Για τον Kleinschmidt, βέβαια, ο έλεγχος των μεταναστευτικών ροών στην Ευρώπη υπήρξε ανέκαθεν ανεπιτυχής.

Η επικρατούσα κοινωνιολογική θεώρηση της μετανάστευσης είναι ότι οι μετανάστες είναι φτωχοί και ξεριζωμένοι. Μια νέα θεωρία της νέας μετανάστευσης θέλει τους μετανάστες ενεργούς πολίτες με θέληση και κρίση. Η θεωρία αυτή καθιστά τον έλεγχο τα μεταναστευτικής ροής εκ προοιμίου ανεπιτυχή. Οι ηγέτες της Ευρωπαϊκής Ένωσης αρνούνται αυτή τη θεώρηση, με αποτέλεσμα την αστάθεια των πολιτικών διαδικασιών για τη μετανάστευση και το έλλειμμα της νομιμότητας. Το χάσμα της αντίληψης μεταξύ των ασκούντων πολιτική εξουσία και των μεταναστών ήταν μεγάλο και οι εφαρμοζόμενες πολιτικές αποτυχημένες.

Ο προσανατολισμός των ευρωπαϊκών πολιτικών αλλάζει από το **1980** και μετά. Στόχος των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι η διαμόρφωση μιας ενιαίας και συνεκτικής μεταναστευτικής πολιτικής καθώς η ανησυχία τους για τα κοινά εξωτερικά σύνορα της Ένωσης είναι μεγάλη.

Τέσσερις είναι οι θεμελιώδεις ελευθερίες που κατοχυρώθηκαν:

- Ελευθερία κίνησης κεφαλαίων
- Ελευθερία κίνησης αγαθών
- Ελευθερία κίνησης υπηρεσιών
- Ελευθερία κίνησης ανθρώπων

Ωστόσο, μόλις το **1992** με τη *Συνθήκη του Maastricht* καθιερώνεται η μεταναστευτική πολιτική ως μια ιδιαίτερη πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η συνθήκη του Maastricht διευρύνει τον πολιτικό χαρακτήρα της Ένωσης. Οι 3 πυλώνες της προβλέπουν μια κοινή και συντονισμένη πολιτική για τη μετανάστευση

- ✓ *A' Πυλώνας*: ('Κοινοτικά θέματα') ασχολείται με την πολιτική χορήγησης βίζας και καθορίζει τις τρίτες χώρες, οι υπήκοοι των οποίων χρειάζεται να διαθέτουν βίζα για να εισέλθουν εντός Ένωσης.

⁹ Συμμετέχουσες στη Σύμβαση χώρες είναι η Ισπανία, η Πορτογαλία, η Τουρκία, η Σουηδία και η Ολλανδία.

- ✓ Β' Πυλώνας (ΚΕΠΠΑ)¹⁰: δεν ασχολείται άμεσα με τη μετανάστευση, αλλά συνδέει την κυκλοφορία των προσώπων με ευρύτερα πολιτικά ζητήματα καθώς και με το κύμα προσφύγων εξαιτίας της σύρραξης στη Γιουγκοσλαβία.
- ✓ Γ' Πυλώνας (ΣΔΕΥ)¹¹: αφορά άμεσα στην πολιτική άσυλου, στην διέλευση των εξωτερικών συνόρων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στο συντονισμό των μεταναστευτικών πολιτικών των κρατών-μελών καθώς και στην αντιμετώπιση της παράνομης μετανάστευσης.

Αιτίες που οδήγησαν την Ευρωπαϊκή Ένωση στο συντονισμό των εθνικών μεταναστευτικών πολιτικών ήταν:

- α) Εισαγωγή της ενιαίας Ευρωπαϊκής αγοράς στη βάση της ελεύθερης κυκλοφορίας προσώπων.
- β) Υψηλά ποσοστά ανεργίας εντός Ευρωπαϊκής Ένωσης μετά το 1973
- γ) Μετά τους πολέμους στη Γιουγκοσλαβία αυξήθηκε ο αριθμός των αιτούντων.
- δ) Ανάγκη πολύπλευρης ενσωμάτωσης τόσο των υπαρχόντων όσο και των επερχόμενων μεταναστών.
- ε) Η κοινή παραδοχή των κρατών-μελών της αποτυχίας των προηγούμενων πολιτικών ενσωμάτωσης.

Το **1995** τίθεται σε ισχύ η συνθήκη *Schengen*, που είχε υπογραφεί από το 1985, με στόχο την εγκαθίδρυση ενός χώρου ελεύθερης διακίνησης ανθρώπων εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Αξίζει να αναφερθεί ότι η μεταναστευτική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ακόμη και όταν η Συνθήκη *Schengen* ενσωματώθηκε σε ευρωπαϊκό νόμο, εξακολούθησε να βρίσκεται κατά μεγάλο μέρος στη δικαιοδοσία των κρατών-μελών, επειδή οι κυβερνήσεις τους επιδίωκαν πληθυσμιακή σταθερότητα.

¹⁰ Τίτλος V, ΣυνθΕΕ

¹¹ Τίτλος IV, ΣυνθΕΕ

Η *Συνθήκη του Άμστερνταμ*¹² έρχεται το **1997** για να τροποποιήσει τη Συνθήκη του Maastricht εισάγοντας ορισμένες νέες ρυθμίσεις και ρήτρες σχετικά με τη μετανάστευση. Εδραιώνει την κοινοτική αρμοδιότητα στους τομείς της μετανάστευσης και του άσυλου και λαμβάνει γενικής φύσεως μέτρα ενάντια στις διακρίσεις λόγω ιθαγένειας (αρ. 12 ΣυνθΕΚ), φύλου, θρησκείας ή πεποιθήσεων, ηλικίας κ.τ.λ. χωρίς να έχουν άμεση ισχύ.

Εισάγεται ένας νέος Τίτλος¹³, ο οποίος αναφέρεται στις θεωρήσεις, το άσυλο, τη μετανάστευση και προβλέπει τη δημιουργία ενός χώρου ελευθερίας και ασφάλειας.

Ενσωματώνει σε νόμο τη Συνθήκη Schengen και υποβάλλει την ευρωπαϊκή μεταναστευτική πολιτική σε μια συλλογιστική καταστολής, αστυνόμευσης και καταχώρησης προσωπικών δεδομένων.

Ο εθνικισμός συνεχίζει να υφίσταται, ενώ οι εθνικές μεταναστευτικές πολιτικές παραμένουν το περισσότερο αμυντικές.

Το **1999**, συνέρχεται το *Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στο Ταμπερέ* και ζητά μια κοινή πολιτική άσυλου και μετανάστευσης με 4 χαρακτηριστικά:¹⁴

α) Σχέση εταιρικής με τις χώρες καταγωγής, ώστε να μειωθεί η παράνομη μετανάστευση και να αυξηθούν οι θετικές συνέπειες

β) Ενιαίο ευρωπαϊκό σύστημα χορήγησης άσυλου.

γ) Δίκαιη μεταχείριση των υπηκόων τρίτων χωρών, βασισμένη σε συγκεκριμένες πολιτικές.

δ) Αποτελεσματική διαχείριση των μεταναστευτικών ροών, με την εξισορρόπηση της ανθρωπιστικής και οικονομικής προσέγγισης.

Προέβλεψε τη διαμόρφωση ενός συνόλου κοινωνικών κανόνων για τις εξωτερικές επιδράσεις της εσωτερικής αγοράς-εργασίας, οι οποίοι στοιχειοθετούν πολιτική μετανάστευσης ανάλογη της εμπορικής πολιτικής της κοινότητας.

¹² European Commission, "The Amsterdam Treaty", Office for official Publications of the EC, Luxembourg 1999, p. 5

¹³ Τίτλος IV, πρώην Τίτλος IIIa

¹⁴ Antonio Vitorino, European Commissioner responsible for Justice and Home Affairs, Conference jointly organized by the European Commission and the OECD, Brussels, 21-22 January 2003

Η παράνομη μετανάστευση αντιμετωπίζεται ως ζήτημα ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Το 2000 συμπεριλαμβάνεται στη συνθήκη της Νίκαιας¹⁵ *Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων* της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ο οποίος δίνει στους μόνιμους μετανάστες τρίτων χωρών το ίδιο δικαίωμα μετακίνησης με τους υπηκόους της Ευρωπαϊκής Ένωσης .

Το Νοέμβριο του 2001 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξέδωσε ανακοίνωση προς το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο για τη Κοινή Πολιτική Μετανάστευσης.

Βασική αρχή αυτής της πολιτικής είναι η κατοχύρωση για τους μετανάστες ίδιων γενικά δικαιωμάτων κ υποχρεώσεων με εκείνα των υπηκόων της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Κύριοι άξονες της προτεινόμενης πολιτικής για την εισδοχή των οικονομικών μεταναστών αποτελούν:

A) Αξιολόγηση των ενδεδειγμένων επιπέδων μετανάστευσης.

Τα κράτη μέλη καλούνται να υποβάλλουν 2 εκθέσεις, με τις οποίες θα εξετάζουν την εξέλιξη και τις συνέπειες της πολιτικής μετανάστευσης από τη μια και από την άλλη θα καθορίζουν τις μελλοντικές προθέσεις των κρατών-μελών και θα εκτιμούν πού το κάθε κράτος επιθυμεί να δεχθεί.

Σημαντικό ρόλο θα παίζουν οι ανάγκες της αγοράς εργασίας και οι ισχύουσες συμφωνίες με τις χώρες καταγωγής

B) Καθορισμός κοινού νομικού πλαισίου υποδοχής.

Δημιουργία συνεκτικού νομικού πλαισίου.

Θα εφαρμόζονται οι εξής αρχές:

- Διαφάνεια και εξορθολογισμός

Καθορισμός των προϋποθέσεων για τη διανομή των υπηκόων τρίτων χωρών στην Ευρωπαϊκή Ένωση .

- Διαφοροποίηση των δικαιωμάτων ανάλογα με τη διάρκεια διαμονής.
- Διαδικασίες υποβολής αίτησης και αξιολόγηση.

¹⁵ Η Συνθήκη της Νίκαιας κυρώθηκε με το Νόμο 3001/2002, ΦΕΚ Α' /73/08.04.2002

Το **2003** στη συνεδρίαση του Ευρωπαϊκού Συμβούλιο στη Θεσσαλονίκη επισημάνθηκε ότι:

- Μια περιεκτική μεταναστευτική πολιτική υποβοηθά την ανάπτυξη, και την ανταγωνιστικότητα των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.
- Ένα αποτελεσματικό σύστημα επιλογής μεταναστών επιτρέπει την νόμιμη είσοδο των μεταναστών που ζητούν τα κράτη-μέλη.
- Διευκόλυνση της κοινωνικής ενσωμάτωσης των μεταναστών τρίτων χωρών προκειμένου να συνεισφέρει κοινωνικά στις χώρες υποδοχής.

Η πρώτη ετήσια αναφορά της Ευρωπαϊκής Επιτροπής δίνει μια εικόνα των μεταναστευτικών τάσεων στην Ευρώπη, αναλύει και συζητά τις αλλαγές και περιγράφει ενέργειες που πρέπει να γίνουν προκειμένου να βοηθηθεί η ανάπτυξη και να προωθηθούν τα πολιτικά κίνητρα για μια πιο αποτελεσματική διαχείριση της μετανάστευσης στην Ευρώπη.

Στη Θεσσαλονίκη το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο προσκάλεσε την Επιτροπή να «παρουσιάσει μια ετήσια αναφορά σχετικά με τη Μετανάστευση και την Ένταξη στην Ευρώπη, ώστε να χαρτογραφηθούν τα στοιχεία της διευρυμένης ευρωπαϊκής μετανάστευσης, οι πολιτικές και οι αναφορές»¹⁶.

¹⁶ Commission of the European Communities, First Annual Report on Migration and Integration, Brussels, 16.07.2004, COM (2004) 508 final.

3.1. Σύγχρονη Μεταναστευτική Πολιτική

Τα τελευταία χρόνια η μετακίνηση αποτελεί μια από τις σημαντικότερες κοινωνικοοικονομικές προκλήσεις. Τα σύγχρονα μεταναστευτικά ρεύματα χαρακτηρίζονται από:

- Τη διεύρυνση του φαινομένου της οικογενειακής συνένωσης.
- Μεγάλο αριθμό παράνομων μεταναστών.
- Σημαντικό αριθμό αιτούντων πολιτικό άσυλο.

Η μεταναστευτική εισροή αποτελεί κοινό χαρακτηριστικό των κρατών-μελών και σε συνδυασμό με το στόχο της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, καθίσταται επιτακτική η ανάγκη χάραξης κοινής ευρωπαϊκής μεταναστευτικής πολιτικής.

Οι σύγχρονες μεταναστευτικές πολιτικές είναι ουσιαστικά προσπάθειες πολιτικής και κοινωνικής ρύθμισης των μεταναστευτικών φαινομένων. Έχουν κυρίως εθνικό χαρακτήρα και επομένως η επίλυση του προβλήματος είναι περιορισμένη.

Είναι πολλά τα προβλήματα σύγκλησης των μεταναστευτικών πολιτικών, αφού οι ίδιες πολιτικές παρέχουν διαφορετικά αποτελέσματα σε κάθε κοινωνία, ανάλογα με το υποβάθρου του κάθε κρατούς-μέλους.

Αν ομαδοποιήσουμε τα προβλήματα αυτά, κατατάσσουμε σε 3 κατηγορίες τις πηγές προέλευσής τους:

1. Διαφορετική ιστορία εθνών-κρατών και διαφορετική εμπειρία εφαρμογής των μεταναστευτικών πολιτικών. Αναφερόμαστε σε παραδοσιακά μεταναστευτικά έθνη.
2. Σύγκρουση και διαφορετική αξιολόγηση μεταξύ των διαφορετικών πολιτιστικών, οικονομικών, δημογραφικών δεικτών κάθε κοινωνίας. Ισχύουν σχεδόν σε όλα τα κράτη υποδοχής μεταναστών.

3. Συγκυριακή και αποσπασματική μεταναστευτική πολιτική από τα περισσότερα κράτη-μέλη. Αναφερόμαστε στα 'νέα' κράτη υποδοχής μεταναστών όπως π.χ αυτά της Ν. Ευρώπης και σαφέστατα στη χώρα μας.

Οι προσπάθειες εναρμόνισης και σύγκλισης των διάφορων μεταναστευτικών πολιτικών προσκρούουν στις δυσκολίες και τις ιδιαιτερότητες του κάθε κράτους-μέλους.

Συνεπώς, η κοινή ευρωπαϊκή πολιτική μετανάστευσης κρίνεται αναγκαία και η συμβολή της Ευρωπαϊκής Ένωσης στη διαχείριση του μεταναστευτικού φαινομένου αναδεικνύεται καθοριστική εξαιτίας:

- Του υπερεθνικού χαρακτήρα του φαινομένου της μετανάστευσης.
- Η αλληλεξάρτηση των εθνικών πολιτικών μετανάστευσης και των πολιτικών των υπόλοιπων κρατών-μελών είναι εμφανής στην περίπτωση των παράνομων μεταναστών και των αιτούντων πολιτικού άσυλου, όπου η αυστηρότητα ή η ελαστικότητα των σχετικών θεσμικών ρυθμίσεων διαφοροποιούν το χαρακτήρα της μετανάστευσης. Το γεγονός αυτό στέκεται τροχοπέδη στη ρύθμιση της μετανάστευσης
- Των πολιτικών για προώθηση ελεύθερης διακίνησης των πολιτών στο εσωτερικό της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η ενιαία αγορά, η συνθήκη του Schengen, το κοινό νόμισμα και η διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης ευνοούν την κινητικότητα των πολιτών μεταξύ των κρατών-μελών. Η τάση για συρρίκνωση της έννοιας των εθνικών συνόρων στο εσωτερικό της Ευρωπαϊκής Ένωσης δημιουργεί την ανάγκη για κοινές πολιτικές των κρατών-μελών σχετικά με τη διαχείριση της μετανάστευσης.

Ήδη με τη συνθήκη του Άμστερνταμ έγινε μια προσπάθεια καθορισμού στόχων σχετικά με την κινητικότητα και τη μετανάστευση.¹⁷ Οι εθνικές πολιτικές θα ρυθμίζουν μόνο θέματα που αφορούν την είσοδο, την παραμονή και την οικογενειακή επανένωση πολιτών τρίτων χωρών.

¹⁷ Σύμφωνα με τη Συνθήκη, από το Μάιο του 2004 τα ζητήματα μεταναστευτικής πολιτικής θα ρυθμίζονται σε ευρωπαϊκό και όχι σε εθνικό επίπεδο (με εξαιρέσεις την Ιρλανδία, τη Μ. Βρετανία και τη Δανία)

Κατά συνέπεια, η ευρωπαϊκή διάσταση του φαινομένου οδηγεί σε μια στρατηγική επίτευξης κοινών στόχων.

Οι αρχές πάνω στις οποίες θα πρέπει να δομηθεί η Κοινή Ευρωπαϊκή Μεταναστευτική Πολιτική είναι οι εξής:

1. Η ασφάλεια των συνόρων δεν πρέπει να προηγείται της εσωτερικής κοινωνικής συνοχής και αλληλεγγύης. Πρέπει να συνοδεύεται από μέτρα συνεργασίας και ενδυνάμωσης της σχέσης των ευρωπαϊκών χωρών με τις χώρες αποστολής μεταναστών.
2. Ύπαρξη πλήρως σχεδιασμένων εθνικών πολιτικών ένταξης και ενσωμάτωσης των ήδη εγκατεστημένων και νόμιμων μεταναστών και όσων εισέρχονται ετησίως είτε νόμιμα είτε παράνομα.¹⁸ Απαιτείται αναδόμηση των εθνικών θεσμών (υγείας, στέγης, εκπαίδευσης, αγοράς εργασίας κ.τ.λ.).
3. Οι κανόνες κοινωνικής ρύθμισης και ανασυγκρότησης της κοινωνικής συνοχής έχουν για την κάθε κοινωνία ‘μοναδικό’ χαρακτήρα που πολλές φορές κρίνονται σε τοπική βάση. Θα πρέπει να δοθεί περιθώριο νομικής ρύθμισης και εξειδίκευσης των μεταναστευτικών μέτρων στο επίπεδο της περιφέρειας και της τοπικής κοινωνίας.
4. Ο σεβασμός της ανθρώπινης αξιοπρέπειας δεν είναι δυνατό να είναι υπό διαπραγμάτευση. Πρέπει να είναι δεδομένη και αποδεκτή από όλους.
5. Τα βασικά πολιτικά επιχειρήματα είτε υπέρ είτε κατά της μετανάστευσης δεν θα πρέπει να αποτελούν βασικές γραμμές χάραξης της μεταναστευτικής πολιτικής λόγω της ρευστότητάς τους.

Συγκεκριμένα, η ανάπτυξη μιας κοινής ευρωπαϊκής πολιτικής απαιτεί προσήλωση σε 7 πτυχές του μεταναστευτικού φαινομένου:

α) Τη διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η οποία δημιουργεί την ανάγκη για την άρση της αντίφασης μιας ενιαίας ευρωπαϊκής πολιτικής, που ευνοεί γεωγραφικά την κινητικότητα, αλλά ταυτόχρονα την περιορίζει, με την μορφή μιας μεταβατικής

¹⁸ Σήμερα στην Ευρωπαϊκή Ένωση εισέρχονται ετησίως 1.000.000 νόμιμοι και 500.000 περίπου παράνομοι μετανάστες.

περιόδου αναφορικά με την πλήρη εφαρμογή του μέτρου της ελεύθερης διακίνησης των πολιτών των νέων κρατών-μελών.

β) Οικογενειακή συνένωση: αποτελεί τη σημαντικότερη μορφή μεταναστευτικής εισροής στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Συνεπώς ο οποιοδήποτε σχεδιασμός για τον περιορισμό του δικαιώματος αυτού θα ήταν ανεπίτρεπτος. Αντίθετα, πρέπει να διαφυλαχτεί το δικαίωμα αυτό, ως βασική πτυχή του ευρωπαϊκού κοινωνικού μοντέλου.

γ) Ζήτημα πολιτικών προσφύγων: είναι άτομα πιο ευάλωτα από τους μόνιμους πρόσφυγες. Η ανάγκη για ενιαία ρύθμιση του φαινομένου γίνεται επιτακτική λόγω της όξυνσής του τη δεκαετία του 1990. Η ρύθμιση αυτή θα πρέπει να αφορά και στη δημιουργία, σε ευρωπαϊκό επίπεδο, ενός ειδικού ταμείου παροχής οικονομικής βοήθειας στους πρόσφυγες.

δ) Ζήτημα οικονομικών μεταναστών: θα πρέπει να αποδεχθούμε τον 'αειφόρο' χαρακτήρα των αναγκών στην αγορά εργασίας κατά τα επόμενα χρόνια και να ξεφύγουμε από τη συλλογιστική των 'φιλοξενούμενων εργατών'. Η αντίληψη της αναπτυξιακής συνιστώσας πρέπει να διέπει τις αντίστοιχες μεταναστευτικές πολιτικές.

ε) Κοινωνικοοικονομική ένταξη μεταναστών και την εξασφάλιση της κοινωνικής συνοχής.

Η προώθηση των παραπάνω απαιτεί προσπάθειες τόσο από τους μετανάστες όσο και από τις κοινωνίες υποδοχής. Απαιτείται έμφαση στην επαγγελματική κατάρτιση, την κοινωνική προστασία και την εκπαίδευση των μεταναστών.

στ) Έμφαση στη λειτουργία και οργάνωση των εκπαιδευτικών θεσμών. Η εκπαίδευση αποτελεί βασικό παράγοντα κοινωνικοποίησης και είναι ίσως ο μοναδικός θεσμός που βοήθα στη διαδικασία ενσωμάτωσης τόσο τα παιδιά της δεύτερης γενιάς, όσο και τους ίδιους τους μετανάστες.

ζ) Συνεργασία με χώρες αποστολής. Μπορεί να είναι πολυδιάστατη: οικονομική, σύναψη συμφωνιών με ευθύνη της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την βελτίωση των συνθηκών εισόδου, παραμονής, εργασίας, κοινωνικής προστασίας στις χώρες υποδοχής.

Σύμφωνα με αυτό το στρατηγικό προσανατολισμό η Ευρώπη θα απομακρυνθεί από πολιτικές που την απομονώνουν και την κάνουν να φαντάζει απόρθητο φρούριο για τους εντός και εκτός της Ένωσης μετανάστες και θα ενισχύσει το ρόλο της ως πόλος της διεθνούς αγοράς εργασίας, με δυνατότητες εσωτερικής (ευρωπαϊκής) και διεθνούς κινητικότητας.

Επιπλέον, ένας τέτοιος προσανατολισμός των μεταναστευτικών πολιτικών συνάδει και με τις αποφάσεις του Συμβουλίου Κορυφής των 15 κρατών μελών στο Ταμπερέ της Φιλανδίας (15/10/1999), οι οποίες έθεσαν τις βάσεις εφαρμογής του τρίτου πυλώνα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, της χάραξης δηλαδή μιας κοινής ευρωπαϊκής πολιτικής για τα θέματα μετανάστευσης, πολιτικού ασύλου και δικαιοσύνης.

Σήμερα, μετά τις αποφάσεις του Ταμπερέ και την ένταξη δέκα νέων χωρών στην Ευρωπαϊκή Ένωση, ο κεντρικός προσανατολισμός επικεντρώνεται:

- Στην ανάληψη πρωτοβουλιών διαχείρισης των εξωτερικών συνόρων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με τη συγκρότηση ευρωπαϊκής μεθοριακής φρουράς.
- Στην αντιμετώπιση της λαθρομετανάστευσης σε συνεργασία με τρίτες χώρες.
- Στον ισομερή καταμερισμό των αναγκαίων δαπανών μεταξύ των κρατών-μελών. Η συμβολή του ευρωπαϊκού προϋπολογισμού για τα ζητήματα μετανάστευσης και ασύλου κρίνεται μείζονος σημασίας για την Ελλάδα, η οποία υποστηρίζει ότι τα κράτη-μέλη πρέπει να συνεισφέρουν για θέματα που τους αφορούν, ανεξάρτητα αν οι σχετικές δράσεις εκτελούνται στο έδαφος της δικής τους χώρας.

3.2. Μεταναστευτικές τάσεις στην Ευρώπη των 25

Η καταγεγραμμένη μετανάστευση αυξήθηκε ετήσια στα περισσότερα από τα 15 κράτη-μέλη μεταξύ 1999-2002 και παρέμεινε σταθερή ή έπεσε στα περισσότερα από τα νέα κράτη-μέλη.

Μεταξύ 1990-2002 μερικά από τα κράτη-μέλη βίωσαν μια σημαντική αλλαγή στις μεταναστευτικές τάσεις: από χώρες αποστολής έγιναν χώρες υποδοχής.

Το 2002 μόνο η Λετονία, η Λιθουανία και η Πολωνία επέδειξαν έναν αρνητικά σκληρό ρυθμό *καθαρής μετανάστευσης*¹⁹. Ειδικά σε χώρες όπως η Γερμανία, η Ελλάδα, η Ιταλία και η Σλοβενία, η μετανάστευση συνεισέφερε σημαντικά στην πληθυσμιακή τους αύξηση. Συγκεκριμένα, ο ετήσιος ρυθμός του μεταναστευτικού ρεύματος ήταν 2,8% ανά χιλιάδα του πληθυσμού στην Ευρώπη των 25. Υπολογισμοί δείχνουν ότι κατά την περίοδο 1990-2002 αυτοί οι ρυθμοί ήταν γενικά θετικοί στα 15 κράτη-μέλη και συχνά αρνητικοί σε μερικές από τις νεοεισερχόμενες χώρες. Γενικά, δηλαδή, υπήρχαν περισσότεροι εισερχόμενοι μετανάστες στην Ευρωπαϊκή Ένωση, παρά εξερχόμενοι.

Είναι, επίσης, απαραίτητο να μελετήσουμε και τον αριθμό των νόμιμα εγκατεστημένων στην Ευρωπαϊκή Ένωση που προέρχονται από τρίτες χώρες. Ο αριθμός αυτών το 2001 (EU-15) ανερχόταν σε 14,3 εκατομμύρια, δηλαδή 3,8% του συνολικού πληθυσμού. Το Βέλγιο και το Λουξεμβούργο είναι ιδιόρρυθμες περιπτώσεις κρατών, όπου τα υπόλοιπα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης υπολογίζονται ως τρίτες χώρες. Το 2001 η πλειονότητα των εθνοτήτων τρίτων χωρών που ζούσαν στην Ευρωπαϊκή Ένωση ήταν Τούρκοι υπήκοοι²⁰

Η Σουηδία, η Ολλανδία και η Δανία έχουν την υψηλότερη αναλογία υπηκόων από τρίτες χώρες²¹. Το Λουξεμβούργο και η Ελλάδα έχουν τα χαμηλότερα σχετικά νούμερα. Σε σχέση με το 1990, σχεδόν σε κάθε χώρα η αναλογία των ανθρώπων που απέκτησαν υπηκοότητα έχει αυξηθεί.

¹⁹ Η καθαρή μετανάστευση υπολογίζεται ως η ανταλλαγή στον πληθυσμό που δεν μπορεί να αποδοθεί σε κάποια φυσική αλλαγή (π.χ. γεννήσεις, θάνατοι). Τα νούμερα αυτά δίνουν μια ένδειξη της μετανάστευσης ως τμήματος της πληθυσμιακής αλλαγής.

²⁰ 2,4 εκατομμύρια, εκ των οποίων τα 2 εκ. ήταν εγκαταστημένοι στη Γερμανία.

²¹ Eurostat Statistics in Focus, Population and Living Conditions, Theme 03.03.2004.

Κατά τη διάρκεια του 2001, αν εξαιρέσουμε την εποχική απασχόληση, η πλειοψηφία των αδειών παραμονής δόθηκαν για λόγους οικογενειακής επανένωσης, σπουδών και απασχόλησης. Μεταξύ αυτών των κατηγοριών, οι λόγοι για τους οποίους το κάθε κράτος –μέλος παραχωρεί άδειες παραμονής είναι διαφορετικοί. Για παράδειγμα:

- Στη Σουηδία, πάνω από το 70% των αδειών παραμονής δόθηκε για λόγους οικογενειακής επανένωσης.
- Στο Βέλγιο και τη Δανία, για τον ίδιο λόγο, παραχωρήθηκε πάνω από το 50% των αδειών.
- Στην Αυστρία, την Ιταλία, τη Γαλλία και τη Φιλανδία το ποσοστό των αδειών που δόθηκαν για τον ίδιο λόγο κυμαίνεται μεταξύ 20% - 30%.
- Στη Γερμανία και την Ισπανία, οι άδειες παραμονής δόθηκαν κατά 80% για λόγους απασχόλησης, ενώ στην Ιταλία κατά 50%.
- Όσον αφορά στο σύνολο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, γύρω στο 40% όλων των αδειών παραμονής δόθηκε για εργασιακούς σκοπούς, ενώ το 30% για οικογενειακούς λόγους.

Στην συνθήκη της διευρυμένης Ευρωπαϊκής Ένωσης, είναι σημαντικό να μην συγχέεται η μετανάστευση από τρίτες χώρες με την εσωτερική κινητικότητα των Ευρωπαίων πολιτών, συμπεριλαμβανομένων και αυτών από τα κράτη- μέλη. Παρόλο που το χάσμα εισοδήματος μεταξύ των νέων κρατών-μελών και των παλαιότερων 15 κρατών τείνει να μειωθεί, κατά πάσα πιθανότητα, κατά τη διάρκεια της μεταβατικής περιόδου, τα βασικά κίνητρα για τη μετανάστευση θα παραμείνουν ίσως τα ίδια με τώρα. Επομένως, ο οικονομικός ορθολογισμός για τον περιορισμό της ελεύθερης διακίνησης των εργατών μπορεί να είναι πιο χαλαρός από όσο αναμένεται.²²

Οι προσωρινοί περιορισμοί στην κινητικότητα της εργασίας από τα νέα κράτη-μέλη μπορούν μόνο να διανείμουν τις εισροές για μία μεγαλύτερη χρονική περίοδο,

²² Στην πραγματικότητα όλα τα παλιά κράτη-μέλη έχουν διατηρήσει τους περιορισμούς στην πρόσβαση στην αγορά εργασίας, τουλάχιστον για τα πρώτα 2 χρόνια μετά την πρόσβαση του ατόμου σε αυτή.

να καθυστερήσουν τη γενικότερη κίνηση των εργατών και ίσως να εισάγουν ένα «προκατειλημμένο» προορισμό ροών στην Ευρώπη των 15, με τον κίνδυνο να διαστρεβλώσουν την κινητικότητα σε πιο μόνιμο επίπεδο. Μια έρευνα²³ της Επιτροπής κατέληξε σε ένα παρόμοιο συμπέρασμα όσον αφορά στις μεταβατικές περιόδους και επιβεβαίωσε μία προηγούμενη έρευνα που υποστήριζε ότι οι ροές των εργατών μετά την διεύρυνση θα είναι αρκετά μέτριες. Η διεύρυνση της Ένωσης, επομένως, δεν προβλέπεται να έχει μεγάλη επιρροή στις μελλοντικές ανάγκες για μετανάστευση.

²³ German Institute for Economic Research, Potential Migration From Central and Eastern Europe in the EU 15- An Update; DG EMPL, October 2003

4. Οικονομικές πτυχές της μετανάστευσης.

4.1. Μετανάστες και αγορά εργασίας.

Οι οικονομικές επιπτώσεις της μετανάστευσης αποτελούν αντικείμενο δισταμένων απόψεων. Οι αλληλεπιδράσεις που προκύπτουν είναι σύνθετες και βασικός στόχος της κάθε μελέτης είναι η διερεύνηση των συνεπειών της μετανάστευσης στο ρυθμό της οικονομικής μεγέθυνσης, τους μισθούς στη χώρα υποδοχής και τα δημόσια οικονομικά.

Μια σειρά πρόσφατων οικονομικών μελετών έχουν δείξει ότι είναι πολύ δύσκολο να υπάρξουν μονόπλευρα αποτελέσματα και βεβαιότητα ως προς τις επιπτώσεις της μετανάστευσης στην οικονομία. Αυτό συμβαίνει επειδή οι οικονομετρικές εκτιμήσεις παρουσιάζουν μία σχετικότητα ως προς την ακρίβεια των αποτελεσμάτων τους, δεδομένου ότι εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από κάποιες παραδοχές, τις υποθέσεις δηλαδή, του οικονομικού μοντέλου. Τα αποτελέσματα των υπολογισμών προκύπτουν από μαθηματικά μοντέλα που ενσωματώνουν διάφορες θεωρητικές υποθέσεις.

Μερικές χαρακτηριστικές περιπτώσεις που προκύπτουν από τα οικονομετρικά υποδείγματα είναι οι εξής:

1. Η εισροή μεταναστών αυξάνει το εργατικό δυναμικό. Το ΑΕΠ, όμως, επηρεάζεται εκτός από την αύξηση του εργατικού δυναμικού και από την αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας, η οποία είναι συνακόλουθη της δουλειάς των μεταναστών με χαμηλότερες αμοιβές από τους αυτόχθονες εργαζόμενους.

Με απλά λόγια, δηλαδή, η μετανάστευση αυξάνει τη δυνατότητα της οικονομίας υποδοχής να αναπτύσσεται ταχύτερα και για περισσότερο χρόνο.

2. Η εισαγωγή φθηνού εργατικού δυναμικού επηρεάζει την ανταγωνιστικότητα της οικονομίας στη χώρα υποδοχής, βελτιώνοντας το συγκριτικό

πλεονέκτημα της χώρας σε κλάδους έντασης εργασίας. Αποτέλεσμα είναι οι θετικές επιπτώσεις στο εμπορικό ισοζύγιο.

3. Η εισαγωγή εργατικού δυναμικού δημιουργεί επενδυτικές ευκαιρίες. Αυξάνονται οι καθαρές επενδύσεις, η παραγωγή, αλλά και η απασχόληση των αυτοχθόνων εργαζομένων.
4. Στα πλαίσια της νόμιμης απασχόλησης, η εργασία των αλλοδαπών αυξάνει τις ετήσιες ασφαλιστικές εισφορές, επιδρώντας στα δημόσια οικονομικά. Η αύξηση των φορολογικών εσόδων περιορίζει τα δημόσια ελλείμματα και τον κρατικό δανεισμό, μειώνοντας έτσι το ύψος των επιτοκίων. Οι επιπτώσεις στις επενδύσεις, την παραγωγή και την απασχόληση είναι θετικές.
5. Οι μετανάστες εκτελούν εργασίες ανειδίκευτου προσωπικού με χαμηλότερες αμοιβές. Η παραγωγικότητά τους, όμως, είναι αντιστρόφως ανάλογη με τις απολαβές τους και έτσι αυξάνεται η εγχώρια παραγωγικότητα. Το συγκεκριμένο όφελος μεγιστοποιείται όσο η εργασία των μεταναστών έχει διαφορετικά χαρακτηριστικά από αυτή των γηγενών εργαζομένων. Σε ότι αφορά στους μισθούς των τελευταίων, που απασχολούνται στον ίδιο κλάδο παραγωγής και σε παρόμοιο επίπεδο ειδίκευσης με τους μετανάστες, υπάρχει περίπτωση να επιδεινωθεί ο μισθός εξαιτίας της μετανάστευσης.

Η μετανάστευση έχει διαφορετικές επιπτώσεις ανάλογα με τις υποθέσεις στις οποίες στηρίζεται η κάθε εμπειρική μελέτη. Υπάρχουν μελετητές, για παράδειγμα, που τονίζουν τις αρνητικές επιπτώσεις του ανταγωνισμού μεταναστών-αυτοχθόνων εργαζομένων. Η μετανάστευση θεωρείται σε μεγάλο βαθμό υπεύθυνη για την ανάπτυξη οπισθοδρομικών μορφών εκμετάλλευσης της εργασίας και την παραβίαση του θεσμικού πλαισίου ρύθμισης των εργασιακών σχέσεων από την πλευρά της εργοδοσίας.

Ο Borjas σε μια μελέτη του (1994) υποστηρίζει ότι ο χαρακτήρας των μεταναστευτικών ρευμάτων έχει αλλάξει. Κατά συνέπεια, είναι δύσκολο στη σημερινή εποχή να υποστηριχθεί η ύπαρξη οικονομικού οφέλους, καθώς και τα νέα κύματα μεταναστών επιδεικνύουν μικρότερη κοινωνική κινητικότητα και μικρή ικανότητα αναβάθμισης των γνώσεων και δεξιοτήτων τους.

Τα δημόσια οικονομικά επηρεάζονται θετικά από την παρουσία μεταναστών, καθώς η αύξηση των φορολογικών εσόδων υπερβαίνει τις δημόσιες δαπάνες που προκαλεί η παρουσία τους. Οι μετανάστες απολαμβάνουν λιγότερες κοινωνικές παροχές από τους αυτόχθονες, αν και τυπικά δικαιούνται τις ίδιες, είτε λόγω γραφειοκρατικών δυσκολιών είτε επειδή είναι νέοι και χρήζουν μικρότερης περίθαλψης, προστασίας και πρόνοιας.

Μια μελέτη στη Γαλλία²⁴ έδειξε ότι οι νεοεισερχόμενοι μετανάστες εκτελούν υποδεέστερες εργασίες, πρόσκαιρες και χαμηλόμισθες. Έτσι, οι ήδη εγκατεστημένοι μετανάστες μετακινούνται σε καλύτερης ποιότητας θέσεις απασχόλησης. Με τον καιρό ο μετανάστης μαθαίνει να φυλάγεται από τις αυθαιρεσίες τις εργοδοσίας.

Τα χαμηλά ημερομίσθια, αν και προκαλούν συρρίκνωση του πραγματικού εισοδήματος, τόσο των γηγενών όσο και των αλλοδαπών εργαζομένων, έχουν θετική επίδραση στην ανταγωνιστικότητα και την κερδοφορία των επιχειρήσεων, συμβάλλοντας έτσι στην οικονομική ανάπτυξη της χώρας υποδοχής των μεταναστών.

Οι νέοι μετανάστες απασχολούνται σε θέσεις εργασίας, για τις οποίες δεν υπάρχει επαρκής προσφορά εργασίας από το εγχώριο εργατικό δυναμικό²⁵. Ως αποτέλεσμα, αναπτύσσονται οι τομείς δραστηριότητας των μεταναστών και μετατίθεται ο εγχώριος ενεργός πληθυσμός προς πιο αποδοτικές και καλύτερα αμειβόμενες θέσεις εργασίας. Η διείσδυση, δηλαδή, των μεταναστών στην αγορά εργασίας επιτρέπει σε ένα σημαντικό αριθμό ντόπιων εργαζομένων να εξελιχθούν επαγγελματικά.

Τα προβλήματα στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε σχέση με την υψηλή ανεργία και την οικονομική στενότητα στον τομέα των κοινωνικών δαπανών, καθιστούν την αγορά εργασίας και την κοινωνική προστασία ως δύο από τους βασικούς τομείς της επιχειρηματολογίας υπέρ ή κατά της μετανάστευσης. Η μετανάστευση στο βαθμό που υποσκάπτει την ενότητα της εργατικής τάξης, οδηγεί στη μείωση της διαπραγματευτικής ισχύος των συνδικάτων, καθώς οι μετανάστες

²⁴ Μελέτη του Εθνικού Ινστιτούτου Δημογραφικών μελετών της Γαλλίας, INED, 1991

²⁵ Jonathan Coppel, “ Trends in immigration and economic consequences “, Working Papers OECD, 2001

στην αναζήτησή τους για δουλειά αποδέχονται οποιουσδήποτε όρους εργασίας, αδιαφορώντας για την υπογραφή συλλογικής σύμβασης.

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο οι τομείς της μεταποίησης, των κατασκευών και της παροχής υπηρεσιών απασχολούν το 65% των μεταναστών. Το χαμηλό ποσοστό στον αγροτικό τομέα εκτιμάται ότι είναι αποτέλεσμα της εποχικής και παράνομης εργασίας των μεταναστών στον τομέα αυτόν.

Η ενδυνάμωση του παραδοσιακού μεταναστευτικού ρεύματος προς την Ευρώπη, από το τέλος της δεκαετίας του 1980, σε μία περίοδο με υψηλά ποσοστά ανεργίας στην Ευρωπαϊκή ήπειρο, είχε οδηγήσει τις κυβερνήσεις στην «μοναδική», όπως θεωρούσαν, λύση: το μηδενισμό της νέας μετανάστευσης²⁶.

Νεότερες έρευνες και μελέτες, όμως, έχουν οδηγήσει σε ένα νέο προσανατολισμό:

Τα τελευταία χρόνια τείνουμε από τη «μηδενική μετανάστευση» στην επιλογή κατηγοριών μεταναστών. Οι κυβερνήσεις μετατοπίζουν τον έλεγχο της μετανάστευσης από τον απόλυτο περιορισμό στον έλεγχο των εισόδων ανάλογα με «τις ανάγκες της αγοράς εργασίας». Σοβαρό ρόλο προς την κατεύθυνση αυτή έπαιξε και η εδραίωση της πεποίθησης ότι η απασχόληση των νέων μεταναστών πρέπει πλέον να ενταχθεί στην ευρωπαϊκή στρατηγική για την απασχόληση.²⁷

Η πολιτική της απώθησης έχει αποτύχει. Ο νέος προσανατολισμός της ευρωπαϊκής πολιτικής για τη μετανάστευση αφορά στην ελεγχόμενη εισροή μεταναστευτικού εργατικού δυναμικού, ως απάντηση των προβλεπόμενων αναγκών, αλλά και ως συνάρτηση της ζήτησης από την πλευρά των εργοδοτών,

που είναι πολύ ισχυρή. Επειδή, όμως, έχει διαπιστωθεί μία αντιστοιχία στην παράνομη μετανάστευση και την απασχόληση στην παραοικονομία, η υπαγωγή της μετανάστευσης στις ελεγχόμενες νόμιμες διαδικασίες είναι ένα πολύπλευρο δύσκολο εγχείρημα.

²⁶ Πέτρος Λινάρδος-Ρυλμόν, “ Η αναγκαιότητα μιας νέας προσέγγισης της μετανάστευσης”

²⁷ Antonio Vitorino, European Commissioner for Justice and Home Affairs, “Migratory flows and the European labor market: towards a Community immigration Policy”, seminar on Community Immigration Policy, London 9 July 2001.

4.2. Η μετανάστευση ως στοιχείο διεθνοποίησης των οικονομιών

Η νέα ευρωπαϊκή μεταναστευτική πολιτική παρά τις προόδους που έχει σημειώσει, συνεχίζει να είναι μια πολιτική που επιδιώκει τον έλεγχο εκ των προτέρων των μετακινήσεων ατόμων από τρίτες χώρες που αναζητούν θέση απασχόλησης σε μια χώρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η μετακίνηση των κεφαλαίων προς και από την Ευρωπαϊκή Ένωση προς οποιοδήποτε σημείο του πλανήτη, συνιστά αναφαίρετο δικαίωμα των κεφαλαιούχων ή των επιχειρήσεων, χωρίς να υπολογίζονται οι πιθανές αρνητικές συνέπειες στην εθνική ή περιφερειακή οικονομία και την απασχόληση. Αυτές οι μετακινήσεις πραγματοποιούνται σε συνθήκες αναδιοργάνωσης των οικονομιών και επιδίωξης της ανταγωνιστικότητας σε μια διεθνή αγορά. Η μετακίνηση του συντελεστή εργασία μπορεί να αποτελέσει το βασικό παράγοντα ανάπτυξης νέων οικονομιών δραστηριοτήτων.

Η ιδέα ότι η μεταναστευτική πολιτική πρέπει να περιορίζει την εισροή εργατικού δυναμικού, ανάλογα με τις ανάγκες της εγχώριας αγοράς εργασίας, έχει ως αφετηρία μία ελλιπή κατανόηση του τρόπου σύνδεσης της νέας μετανάστευσης με τις ευρωπαϊκές οικονομίες. Όλες οι χώρες έχουν ενσωματώσει μεγάλους αριθμούς νόμιμων μεταναστών, ενώ ταυτόχρονα γνώρισαν και το φαινόμενο της «βραζιλιανοποίησης», της δημιουργίας, δηλαδή, στο εσωτερικό τους ζωνών αδήλωτης εργασίας και παραμονής, σε συνδυασμό με φτώχεια και παραβίαση των δικαιωμάτων. Αυτό σημαίνει πως, όταν η αγορά εργασίας είναι απορυθμισμένη δεν έχει μία αυστηρή νομοθεσία

Από τη στιγμή, επομένως, που η διεθνοποίηση των συναλλαγών και των κινήσεων κεφαλαίων επεκτείνεται, ακολουθεί και το εργατικό δυναμικό. Η έκταση και τα χαρακτηριστικά της ζήτησης για εργατικό δυναμικό αποτελούν την κινητήρια δύναμη, αφού οι μετακινήσεις του εργατικού δυναμικού δεν αποτελούν περιθωριακά κοινωνικά φαινόμενα, αλλά επηρεάζουν καθοριστικά την εξέλιξη των οικονομιών και κοινωνιών. Η εργασία αποτελεί βασικό παράγοντα δημιουργίας πλούτου. Επομένως, «η βραζιλιανοποίηση» δεν μπορεί να χαρακτηριστεί άμεσο αποτέλεσμα

της μετανάστευσης, γιατί στην ουσία είναι αποτέλεσμα των οικονομικών στρατηγικών στις χώρες υποδοχής.

Η ένταξη μιας κοινότητας μεταναστών από μία “τρίτη” χώρα στην κοινωνία μιας χώρας της Ευρωπαϊκής Ένωσης, σημαίνει κατά κύριο λόγο ότι η χώρα υποδοχής τους χρειάζεται και η χώρα αποστολής επωφελείται από τη ροή των μεταναστευτικών εμβασμάτων, λαμβάνοντας κατά αυτόν τον τρόπο αναπτυξιακή ενίσχυση.

Η άσκηση μίας πολιτικής επιδότησης της επιστροφής των μεταναστών στη χώρα προέλευσης, ώστε να ενισχύεται η οικονομία της και να εξισορροπούνται οι μεταναστευτικές πιέσεις, αποτελεί μία θετική προοπτική. Όταν από την άλλη διαπιστώνεται ότι ένα σημαντικό μέρος της μη δηλωμένης μετανάστευσης αφορά στην απασχόληση σε εποχικές δραστηριότητες είναι δυνατόν να δημιουργηθεί ένα πλαίσιο υποδοχής εποχικά εργαζομένων, μέσω της συνεργασίας των 2 ενδιαφερόμενων κρατών. Από τη στιγμή που σε μία χώρα έχουν εγκατασταθεί ή εργάζονται μετανάστες από μία χώρα προέλευσης, το πεδίο συνεργασίας είναι πολύ ευρύτερο, διότι εκ των πραγμάτων διαμορφώνονται πολύπλευροι δεσμοί.

4.3. Η μετανάστευση βοηθά στη διατήρηση της αύξησης της απασχόλησης

Μεταξύ 1997 και 2002 ο αριθμός των εργαζομένων²⁸ στην Ευρώπη των 15 αυξήθηκε κατά 12 εκατομμύρια, εκ των οποίων 9,5 εκατομμύρια ήταν Ευρωπαίοι υπήκοοι και πάνω από 2,5 εκατομμύρια ήταν υπήκοοι τρίτων χωρών. Ενώ το ποσοστό των υπηκόων των τρίτων χωρών ανερχόταν σε 3,6% το 2002, συνεισέφεραν στην αύξηση της απασχόλησης κατά 22%.

²⁸ Community Labour Force Survey. Ο αριθμός αυτός αναφέρεται στο ενεργό εργατικό δυναμικό ηλικίας 15-64.

Γράφημα 1: ποσοστά απασχόλησης στην ΕΕ



Πηγή: Eurostat Yearbook 2001

Όπως φαίνεται και από το παραπάνω σχεδιάγραμμα, τα ποσοστά απασχόλησης και στις 2 κατηγορίες εργατών αυξήθηκαν. Κάτι παρόμοιο συνέβη και με το ποσοστό απασχόλησης των υπηκόων τρίτων χωρών,

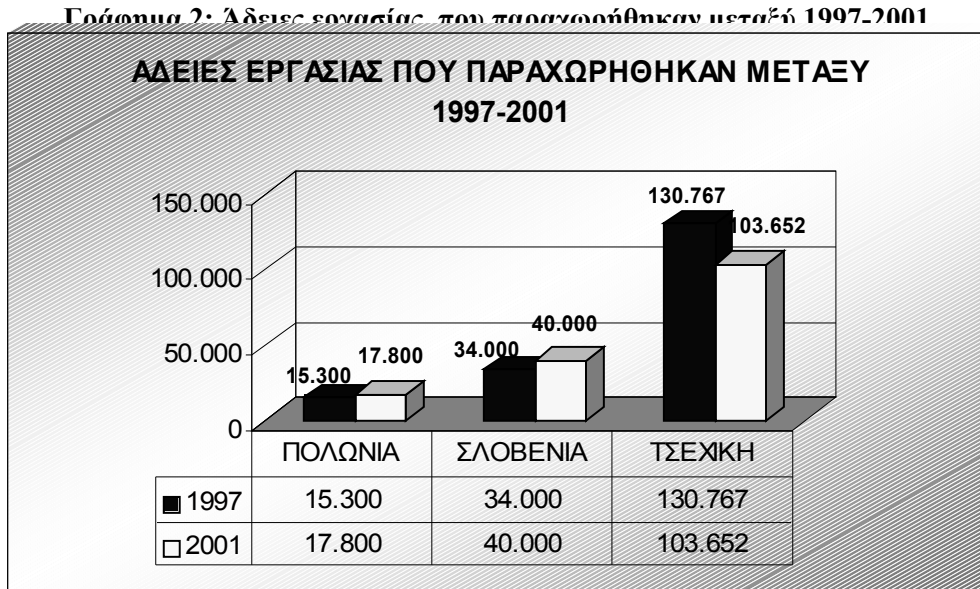
αύξηση η οποία ανέρχεται στο 50% για τους εργάτες μέτριας ειδίκευσης και διπλασιάστηκε για τους υψηλά ειδικευόμενους εργάτες. Το γεγονός αυτό αντικατοπτρίζει όχι μόνον την πεποίθηση ότι η εργασία των μεταναστών αντιδρά έντονα στις κυκλικές εναλλαγές της οικονομικής δραστηριότητας, αλλά και ότι η εργασία τους διατηρεί την απασχόληση για μία 5ετή περίοδο σε ανοδικά επίπεδα.

Η απασχόληση των χαμηλά ειδικευόμενων εργατών παρουσιάζει πιο μετριοπαθείς αλλαγές, οι οποίες γίνονται λίγο εντονότερες για τους υπηκόους τρίτων χωρών παρά για τους Ευρωπαίους.

Οι διαφορές όσον αφορά στα ποσοστά απασχόλησης μεταξύ των μεταναστών έγκεινται κυρίως στη χώρα προέλευσης και γίνονται πιο αισθητές στις γυναίκες. Τα υπάρχοντα στοιχεία δεν είναι αρκετά για να μας δώσουν μια εμπειρισταωμένη εικόνα σε σχέση με τους μετανάστες από χώρες όπως η Σλοβενία, η Πολωνία και η Σλοβακία²⁹. Οι οποιεσδήποτε εκτιμήσεις γίνονται με βάση των αριθμό των αδειών

²⁹ "Migration trends in selected EU applicant countries", International Organization for Migration, Βιέννη, 2004

εργασίας και των εμπορικών αδειών που παραχωρήθηκαν μετά την είσοδο των χωρών αυτών στην Ευρωπαϊκή Ένωση.



Πηγή: Eurostat Yearbook 2001

Οι μεταναστευτικές τάσεις αλλάζουν στα νέα κράτη μέλη. Στην Κύπρο, για παράδειγμα, οι τροποποιήσεις στην αγορά εργασίας σχετίζονται άμεσα με την εποχική εργασία, κυρίως σε ότι αφορά στην απασχόληση σε ξενοδοχεία, εστιατόρια και νοικοκυριά, όπου απασχολούταν το 10.20% του εργατικού δυναμικού το 2002.³⁰

5. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ³¹

³⁰ Συνοδευτικό έγγραφο SEC (2003) 1361 προς την Επιτροπή, "Progress in implementing the joint assessment papers on employment policies in acceding countries", COM (2003)663 final

5.1. Οι επιπτώσεις από τη διεύρυνση

Η ένταξη των 10 νέων κρατών-μελών στην Ευρωπαϊκή Ένωση λογικό ήταν να επηρεάσει και την ελληνική οικονομία. Με την ένταξη των νέων χωρών οι υπήκοοι τους αποκτούν το δικαίωμα της ελεύθερης μετακίνησης και εγκατάστασης εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Γενικότερα οι σοβαρότερες επιπτώσεις της νέας διεύρυνσης εντοπίζονται στις εισπράξεις της Ελλάδας από τον κοινοτικό προϋπολογισμό, στο ελληνικό εξαγωγικό εμπόριο και σε μικρότερο βαθμό στην απασχόληση από την είσοδο εργατικού δυναμικού από τις 10 νέες χώρες. Είναι πάντως γεγονός πως μία νεότερη διεύρυνση που θα συμπεριλαμβάνει άλλες βαλκανικές χώρες θα έχει πολύ σοβαρότερες συνέπειες στην απασχόληση στη χώρα μας.

Η Ελλάδα από χώρα αποστολής μεταναστών στο παρελθόν έγινε από τις αρχές της δεκαετίας του 1990 χώρα υποδοχής. Το ρεύμα αυτό της μετανάστευσης προς την Ελλάδα συνδέεται κυρίως με την καθεστωτική αλλαγή στην ανατολική Ευρώπη, αν και υπάρχουν μειονότητες που προέρχονται από την Αφρική και την Ασία. Οι μετανάστες αναζητούν, μέσω της εργασίας, μια καλύτερη ζωή από αυτή που τους προσφέρει η πατρίδα τους.

Βασικό στοιχείο του σύγχρονου μεταναστευτικού φαινομένου είναι το γεγονός ότι η μετανάστευση δεν έχει τον οργανωμένο χαρακτήρα που είχε σε παλαιότερες εποχές. Παράλληλα αυξάνεται ο αριθμός των χωρών αποστολής, ενώ αυξάνονται ταυτόχρονα και οι πρόσφυγες που ζητούν πολιτικό άσυλο. Η Ελλάδα γίνεται πόλος έλξης των οικονομικών μεταναστών και προσφύγων εκ του γεγονότος ότι αποτελεί γεωγραφικό κομβικό σημείο και προσελκύει τόσο από την Ευρώπη όσο και από άλλες Μεσογειακές χώρες, καθώς και από χώρες της Αφρικής. Η μορφολογία των ελληνικών συνόρων και η δυσκολία φύλαξης τους διευκολύνει την είσοδο των μεταναστών.

Μια δεύτερη μορφή μετανάστευσης στην Ελλάδα αφορά στον επαναπατρισμό των ομογενών Ελλήνων που κατά κύριο λόγο προέρχονται από χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης (Πόντιοι).

³¹ Αγοραστός Γ. ,Αντινομάρχης Χανίων, Εισήγηση στην ημερίδα προγράμματος Q-LABEL στα Χανιά, «Η διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης και οι επιπτώσεις στην απασχόληση στην Περιφέρεια», 4/11/2004

Η έξαρση του φαινομένου της μετανάστευσης βρήκε τη χώρα μας και την κοινωνία μας απροετοίμαστες. Η αρχική αντίληψη που επικράτησε ήταν ότι έχουμε να κάνουμε με μια κατάσταση «φιλοξενούμενων εργατών», οι οποίοι θα βοηθούσαν απλώς την προσπάθεια ανάκαμψης της ελληνικής οικονομίας. Με το χρόνο, όμως, έγινε σαφές ότι οι εργάτες αυτοί δεν ήταν απλά «φιλοξενούμενοι». Σιγά σιγά έπρεπε να πρυτανεύσουν οι σκέψεις για ενσωμάτωση, διευθέτηση των διαφόρων αναγκών των μεταναστών καθώς και εξάλειψη της ξеноφοβίας και του κοινωνικού αποκλεισμού.

Στη συντριπτική τους πλειοψηφία οι οικονομικοί μετανάστες εγκαταλείπουν την πατρίδα τους με αποκλειστικό σκοπό την εργασία. Οι μετανάστες προσφέρουν χαμηλά αμειβόμενη ανειδίκευτη εργασία, δίνοντας έτσι τη δυνατότητα σε μικρομεσαίες κυρίως επιχειρήσεις να αντιμετωπίσουν τον αυξανόμενο ανταγωνισμό συμπιέζοντας το κόστος τους. Παράλληλα παρατηρείται μια στροφή στον επαγγελματικό προσανατολισμό των Ελλήνων με την αναζήτηση θέσεων εργασίας υψηλότερης ποιότητας λόγω της ανόδου του βιοτικού και μορφωτικού επιπέδου τους.

Τα παραπάνω έχουν ως συνέπεια να καταλαμβάνονται συχνά από μετανάστες εποχικής φύσεως επαγγέλματα, καθώς και όσα δεν πληρούν τις απαραίτητες προϋποθέσεις, αφού αυτοί λόγω της οικονομικής τους δυσπραγίας καθίστανται ευέλικτο εργατικό δυναμικό.

5.1.1. Χώρες προέλευσης και χαρακτηριστικά των μεταναστών

Είναι γεγονός ότι το φαινόμενο της μετανάστευσης δεν έχει απογραφεί με ακρίβεια στην Ελλάδα. Δεν υπάρχει καθαρή εικόνα, οι έρευνες είναι περιορισμένες και αποσπασματικές. Εκτός από τον καταγεγραμμένο και νόμιμο όγκο των μεταναστών, υπάρχει και ένα πολύ υψηλό ποσοστό που διαμένει και εργάζεται στη χώρα παράνομα. Ως αποτέλεσμα είναι δύσκολο να υπάρξει απολύτως έγκυρος υπολογισμός του μεγέθους και των χαρακτηριστικών τους.

Χρησιμοποιώντας στοιχεία από διάφορες πηγές και έρευνες και ξεκινώντας από τις απογραφές του 1981, του 1991 και 2001 παρατηρούμε ότι ο αριθμός των αλλοδαπών σημείωσε ραγδαία αύξηση. Το 1991 στην Ελλάδα ο αριθμός των

διαμενόντων ήταν 167.276 (1,6% του πληθυσμού), το 2001 έφτασε στις 797.093 (7,27% του πληθυσμού), σχεδόν δηλαδή στον πενταπλάσιο αριθμό.

Πίνακας 1: Πληθυσμός της Ελλάδας κατά υπηκοότητα

Έτος	Έλληνες υπήκοοι		Ξένοι υπήκοοι στην Ελλάδα	Πραγματικός πληθυσμός
	Στην Ελλάδα	Στο εξωτερικό		
1981	9.568.993	98.343	171.424	9.740.417
1991	10.092.624	41.910	167.276	10.259.900
2001	10.166.987	39.608	797.093	10.964.080

Πηγή : ΕΣΥΕ (Μπάγκαβος ,2003)

Κύρια πηγή στοιχείων για τη δημογραφική σύνθεση των μεταναστών στην Ελλάδα αποτελεί η πρώτη διαδικασία υποβολής αίτησης των αλλοδαπών για κάρτα προσωρινής άδειας παραμονής (1.01.1998-31.05.1998) στην οποία συμμετείχαν 369.629 αλλοδαποί. Το κυριότερο μειονέκτημα των στοιχείων αυτών είναι ότι δεν αφορούν το σύνολο των αλλοδαπών της Ελλάδας, ούτε γνωρίζουμε εάν αποτελούν αντιπροσωπευτικό δείγμα του συνολικού πληθυσμού των αλλοδαπών.³²

Στην απογραφή δεν γίνεται καμία διάκριση σε οικονομικούς μετανάστες, πρόσφυγες, εργαζόμενους από άλλες χώρες μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και άλλα συναφή χαρακτηριστικά των μεταναστών.

Εκτός της ομάδας των αλλογενών μεταναστών, που είναι και οι πιο πολυπληθείς, υπάρχουν και άλλες μεταναστευτικές ομάδες:

- Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα των ομογενών μεταναστών, των Ποντίων, που αριθμούν 150.000-160.000 άτομα καθώς και των Βορειοηπειρωτών που ανέρχονται σε 50.000 άτομα.
- Οι αναγνωρισμένοι, σύμφωνα με τη Συνθήκη της Γενεύης, πολιτικοί πρόσφυγες , οι οποίοι εκτιμώνται γύρω στους 6.000-7.000. στην πλειοψηφία τους οι πρόσφυγες αυτοί είναι κουρδικής καταγωγής και προέρχονται από το βόρειο Ιράκ, το Ιράν και την Τουρκία.
- Αλλοδαποί απασχολούμενοι ως ναυτεργατικό δυναμικό στην ελληνόκτητη εμπορική ναυτιλία, οι οποίοι ανέρχονται σε 13.000-15.000.

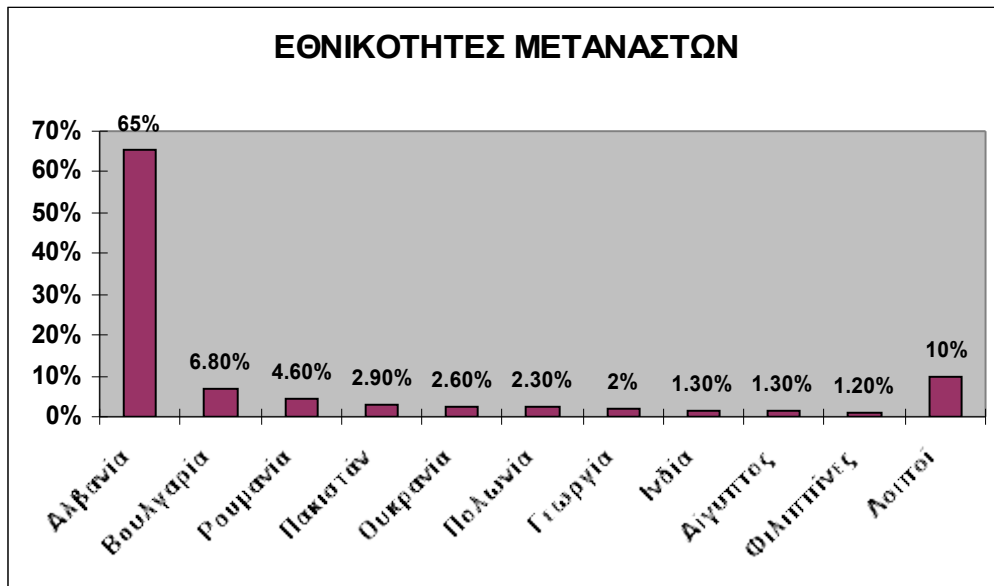
³² Σαράκη Μαρίνα, «Μετανάστες και αγορά εργασίας στην Ελλάδα», Μάρτιος 2003

Διάφορες μελέτες και έρευνες υπολογίζουν τον αριθμό του συνόλου των αλλοδαπών στην Ελλάδα μεταξύ 870.000 και 1.000.000, φαίνεται, δηλαδή, ότι αποτελούν το 8-9% του συνολικού πληθυσμού της χώρας το 2001

Με βάση τα στοιχεία του πρώτου προγράμματος νομιμοποίησης –λευκή κάρτα- προκύπτει ότι οι αλλοδαποί που βρίσκονται στην Ελλάδα προέρχονται από 120 χώρες. Η πλειονότητα, όμως, το 91% δηλαδή προέρχεται από 10 χώρες ,

όπως φαίνεται και στο παρακάτω γράφημα:

Γράφημα 3: Εθνικότητες μεταναστών



Πηγή: OECD(2001)

Μία πρώτη διαπίστωση είναι ότι η πολυπληθέστερη εθνικότητα στους μετανάστες είναι η Αλβανική με ποσοστό 65%. Δεύτερη έρχεται η Βουλγαρική σε ποσοστό 6,8% και τρίτη η Ρουμανική με 4,6%. Τα Βαλκάνια αποτελούν την περιοχή που τροφοδοτεί τη μετανάστευση στην Ελλάδα κατά το μέγιστο. Ακολουθούν οι χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης που φθάνουν συνολικά το 7%. Από αυτές ξεχωρίζουν η Ουκρανία με 2,6% και η Γεωργία με 2% .

Επίσης, πέρα από τις χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης , μετανάστες έχουν εισέλθει και από τις χώρες της Κεντρικής Ευρώπης. Η μόνη που εμφανίζει αξιόλογο

μεταναστευτικό πληθυσμό είναι η Πολωνία(2,3%), η οποία αποτελεί πλέον χώρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Οι χώρες της Ινδοπακιστανικής χερσονήσου (Ινδία, Πακιστάν, Μπαγκλαντές) φτάνουν στο 5,4%, με το Πακιστάν να κατέχει το σημαντικότερο αριθμό μεταναστών,2,9%. Τέλος, η ομάδα των Αραβικών χωρών στην οποία συμπεριλαμβάνονται η Αίγυπτος, η Συρία και το Ιράκ εμφανίζει μία αξιόλογη συμμετοχή, που όμως δεν ξεπερνά το 3,4% και για τις 3 χώρες.

Η σύνθεση του αριθμού των μεταναστών είναι αρκετά ανισομερής, με τη σαφή υπεροχή μιας και μόνο χώρας, της Αλβανίας. Επιπρόσθετα , θα μπορούσε κανείς να συμπεράνει από τα παραπάνω ότι η μετανάστευση στη χώρα μας είναι *κυκλική*, δηλαδή υπάρχει δυνατότητα επιστροφής των μεταναστών στις χώρες τους λόγω Εγγύτητας μετά από κάποιο διάστημα παραμονής στην Ελλάδα.

5.1.2. Κατανομή μεταναστευτικού πληθυσμού

Μεταξύ των φύλων των μεταναστών δεν υπάρχει σταθερή αναλογία. Σημαντική είναι η υπεροχή στο σύνολο των ανδρών έναντι των γυναικών, οι οποίες φτάνουν μόλις στο 26%. Αξιοσημείωτη ασυμμετρία εμφανίζεται μεταξύ των εθνοτήτων, αφού για ορισμένες υπηκοότητες το ποσοστό των γυναικών είναι αρκετά υψηλό, όπως για τις Φιλιππίνες (83%), την Ουκρανία (80%) και τη Ρωσία (75%).

Ενώ στο παρελθόν οι γυναίκες ακολουθούσαν τους άνδρες κατά τη μετανάστευση, σήμερα φαίνεται ότι οι γυναίκες δεν μεταναστεύουν πλέον μόνο ως προστατευόμενα μέλη, άλλα είναι και οι ίδιες συχνά αυτόνομοι οικονομικοί μετανάστες. Το φαινόμενο της *θηλυκοποίησης της μετανάστευσης*³³ σχετίζεται κυρίως με την ελαστική εργασία που προσφέρουν στον τριτογενή τομέα της οικονομίας, στα νοικοκυριά και τις εταιρείες προσωπικών και άλλων υπηρεσιών.³⁴

Ενδεικτικό πάντως στοιχείο για την αυτόνομη γυναικεία μετανάστευση στην Ελλάδα είναι η αριθμητική υπεροχή των γυναικών σε ορισμένες υπηκοότητες.

³³ Ο όρος «θηλυκοποίηση» (feminization) αναφέρεται στην εμφάνιση όλο και περισσότερων γυναικών στα μεταναστευτικά ρεύματα.

³⁴ Κέντρο Γυναικείων Ερευνών και Μελετών, «Μετανάστευση, Φύλο και Δικαιώματα», Ιανουάριος 2002

Πίνακας 2: Άνδρες – Γυναίκες κατά υπηκοότητα

Υπηκοότητα	Αλβανία	Βουλγαρία	Ρουμανία	Ουκρανία	Γεωργία	Πολωνία	Πακιστάν
Άνδρες	82,6%	42,7%	69%	19,6%	37,1%	56,2%	99,5%
Γυναίκες	17,4%	57,3%	31%	80,4%	62,9%	43,8%	0,5%

Πηγή: Πετρινώτη, Ξ., βιβλιοθήκη Ινστιτούτου Διεθνών Σχέσεων, Αρ, 4, 1993

Γράφημα 4: Άνδρες και γυναίκες κατά υπηκοότητα



Η οικογενειακή κατάσταση των αλλοδαπών φαίνεται ,επίσης, από τον παρακάτω πίνακα:

Πίνακας 3: Οικογενειακή κατάσταση αλλοδαπών

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	% ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ ΣΤΟ ΣΥΝΟΛΟ
ΕΓΓΑΜΟΣ	51,4%
ΑΓΑΜΟΣ	41,8%
ΔΙΑΖΕΥΓΜΕΝΟΣ	3,2%
ΧΗΡΟΙ	1%

Πηγή: Πετρινώτη, Ξ., βιβλιοθήκη Ινστιτούτου Διεθνών Σχέσεων, Αρ, 4, 1993

Η πλειοψηφία των μεταναστών βρίσκεται στις πιο παραγωγικές ηλικίες, δηλαδή μεταξύ 20 και 44 ετών. Οι γυναίκες αλλοδαπές είναι κατά μέσο όρο μεγαλύτερης ηλικίας από τους άνδρες. Οι μεταναστευτικές εισροές συντέλεσαν στην αύξηση του πληθυσμού της χώρας, παρά τους χαμηλούς δείκτες φυσικής αύξησης την τελευταία δεκαετία.

Πίνακας 4: Ποσοστιαία κατανομή του συνολικού πληθυσμού

ΟΜΑΔΕΣ ΗΛΙΚΙΩΝ	ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΑ ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ	
	ΕΡΓΑΤΙΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ	ΑΛΛΟΔΑΠΟΣ
<14+	0%	0%
15-19	2,5%	6,5%
20-24	9,2%	21,9%
25-29	12,6%	23,3%
30-44	39%	39,1%
45-64	33,7%	9%
65+	3%	0,2%
ΣΥΝΟΛΟ	100%	100%

Πηγή: Τσίμπος, Κ., Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας, 2001

Από το επίπεδο εκπαίδευσης των μεταναστών – που έχουν λάβει πράσινη κάρτα- το μεγαλύτερο μέρος τους έχει δευτεροβάθμια ή τριτοβάθμια εκπαίδευση. Μόλις το 1,64% του συνόλου των αλλοδαπών είναι αναλφάβητοι. Οι γυναίκες εμφανίζονται περισσότερο μορφωμένες από τους άνδρες (73% έναντι 57% των ανδρών).

Πίνακας 5: Επίπεδο εκπαίδευσης αλλοδαπών

ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	% ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ ΑΝΑ ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΑΝΑΛΦΑΒΗΤΟΙ	1,7%
ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ	33,8%
ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ	50,6%
ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ	9,3%
ΔΕΝ ΔΗΛΩΣΑΝ	4,7%
ΣΥΝΟΛΟ	100%

Πηγή: Τσίμπος, Κ., Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας, 2001

Μια αναλυτικότερη εικόνα του επιπέδου εκπαίδευσης και της οικονομικής δραστηριότητας που ασκούν οι μετανάστες στην Ελλάδα, δείχνει ότι είναι πολύ περισσότερο εκπαιδευμένοι από τους Έλληνες στους αντίστοιχους τομείς. Οι υπερεκπαιδευόμενοι αλλοδαποί άνδρες φτάνουν το 63% και οι 68%. Το αντίστοιχο ποσοστό για τους Έλληνες κυμαίνεται στο 42% για τους άνδρες και στο 32% για τις γυναίκες.

5.1.3. Απασχόληση των μεταναστών³⁵

Από τα δεδομένα των αιτήσεων για την πράσινη κάρτα³⁶ προκύπτει ότι η πολυπληθέστερη επαγγελματική κατηγορία αλλοδαπών περιλαμβάνει τους ανειδίκευτους εργάτες, τους χειρώνακτες και τους μικροεπαγγελματίες. Οι άνδρες απασχολούνται κυρίως στον τομέα της γεωργίας και της κτηνοτροφίας σε ποσοστό 31% και στις κατασκευές με ποσοστό 19%, ενώ μόλις ένα 4,5% απασχολείται στη βιομηχανία και βιοτεχνία. Οι γυναίκες τις περισσότερες φορές απασχολούνται ως οικιακοί βοηθοί ή σε συγκεκριμένες δραστηριότητες στον τουριστικό τομέα.

Με βάση την εγγραφή σε ασφαλιστικό φορέα προκύπτει η παρακάτω εικόνα:

³⁵ Ιωακείμογλου Η. «Μετανάστες στην Ελλάδα», Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2001

³⁶ Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας, Τζένη Καβουνίδη, «Αλλοδαποί που υπέβαλλαν αίτηση για πράσινη κάρτα», Μάρτιος 2000

Πίνακας 6: Ασφαλιστικός φορέας αλλοδαπών

ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΟΣ ΦΟΡΕΑΣ	% ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ
ΙΚΑ	47,2%
ΟΓΑ	26%
ΤΕΒΕ	0,9%
ΔΕΝ ΑΝΑΦΕΡΕΤΑΙ	25,8%

Πηγή: ΕΣΥΕ, Κατρούγκαλος, 2001.

Πίνακας 7: Τομείς απασχόλησης των αλλοδαπών κατά το 1998

ΕΡΓΑΤΕΣ	23,2%
ΠΩΛΗΤΕΣ	7,2%
ΑΓΡΟΤΕΣ	2,8%
ΕΙΔΙΚΕΥΜΕΝΟΙ ΕΡΓΑΤΕΣ	19%
ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΕΣ	2,8%
ΤΕΧΝΙΚΟΙ	3,7%
ΧΕΙΡΙΣΤΕΣ ΕΙΔΙΚΩΝ ΜΗΧ/ΤΩΝ	2%
ΔΕΝ ΑΝΑΦΕΡΕΤΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑ	37,5%

Πηγή: Εθνικό Παρατηρητήριο Απασχόλησης, 1998

Σε αντίστοιχη έρευνα του 2002 σε σύνολο 386.000 μεταναστών δεν αναφέρεται απασχόληση για το 88,93%. Το εξαιρετικά μεγάλο ποσοστό αυτών που δεν δήλωσαν απασχόληση αποδίδεται στην μεγάλη κινητικότητα των αλλοδαπών σε διάφορες εργασίες. Το σημαντικότερο, όμως, πόρισμα της έρευνας αυτής ήταν ότι ο μισθός των μεταναστών υπολείπεται των ημεδαπών μέχρι και 60%.

Οι περισσότεροι μετανάστες βρίσκουν δουλειές χαμηλότερες του μορφωτικού τους επιπέδου, οι οποίες είναι συνήθως πρόχειρες, μερικής απασχόλησης, εποχιακές ή δυσάρεστες και γενικότερα δουλειές στις οποίες δεν θέλουν να πάνε οι ημεδαποί.

5.1.4. Χωροθέτηση του μεταναστευτικού πληθυσμού

Ο μεταναστευτικός πληθυσμός εμφανίζεται διασκορπισμένος σε όλες τις περιφέρειες της χώρας, με μεγάλη συγκέντρωση στην περιφέρεια της Αττικής, όπου το ποσοστό των αλλοδαπών είναι το 44,2% του συνόλου. Η προτίμηση αυτή στην πρωτεύουσα ερμηνεύεται από το γεγονός ότι η περιφέρεια της Αττικής προσφέρει περισσότερες ευκαιρίες απασχόλησης, μεγαλύτερη ανωνυμία και μικρότερο κίνδυνο

απέλασης. Μεγαλύτερη συγκέντρωση παρουσιάζουν οι γυναίκες μετανάστριες (56% του πληθυσμού τους).

Η επικρατέστερη υπηκοότητα στην Αττική είναι η αλβανική, ενώ έχουν έντονη παρουσία οι ασιατικές και αφρικανικές υπηκοότητες.

Η δεύτερη πιο σημαντική περιφέρεια από την άποψη της συγκέντρωσης των αλλοδαπών είναι η Κεντρική Μακεδονία και κατά κύριο λόγο ο νομός Θεσσαλονίκης με ποσοστό που φθάνει το 15%. Ακολουθούν η περιφέρεια Πελοποννήσου (6,7%) και η περιφέρεια της Στερεάς Ελλάδας (6,5%).

Ο γυναικείος πληθυσμός συγκεντρώνεται σε περιοχές με έντονη τουριστική κίνηση, όπως Κρήτη, Δωδεκάνησα, Κυκλάδες, ενώ οι άντρες προτιμούν περιοχές με έντονη γεωργική δραστηριότητα.

Πίνακας 8: Ποσοστιαία κατανομή του συνόλου στην περιφέρεια

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ	ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΑ ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ	
	ΕΡΓΑΤΙΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ (1997)	ΑΛΛΟΔΑΠΟΙ (1998)
ΑΤΤΙΚΗΣ	37,3%	44,2%
ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	18%	15%
ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ	7%	6,1%
ΑΝ. ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ & ΘΡΑΚΗΣ	5,9%	2,1%
ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	5,9%	5,3%
ΚΡΗΤΗΣ	5,3%	5,7%
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ	5,3%	6,8%
ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	4,3%	6,5%
ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	2,8%	2,4%
ΗΠΕΙΡΟΥ	2,6%	1,5%
ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ	2,4%	2%
ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ	1,9%	1,6%

ΒΟΡΕΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ	1,4%	0,9%
ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ	100%	100%

Πηγή: ΕΣΥΕ, Καβουνίδης κá, 2001β.

5.2. ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Στην Ελλάδα το φαινόμενο της μετανάστευσης δεν έχει ωριμάσει ως αντικείμενο οργανωμένης πολιτικής. Οι δύο σχετικοί νόμοι που έχουν ψηφισθεί έχουν επικριθεί για τον έντονα κατασταλτικό χαρακτήρα τους. Οι κατά πολλούς σκληρές διατάξεις και τα κενά της ελληνικής νομοθεσίας θα μπορούσαν να αποδοθούν στους εξής λόγους:

- Η ελληνική οικονομία δεν μπορεί να ενσωματώσει το σύνολο των μεταναστών στη νόμιμη πλευρά της. Κατά συνέπεια, ο νόμος προσπαθεί να δυσκολέψει τη νομιμοποίηση των αλλοδαπών.
- Πολλά από τα μέτρα της ελληνικής νομοθεσίας είναι δανεισμένα από τις νομοθεσίες άλλων κρατών, χωρίς να έχει ελεγχθεί αν είναι λειτουργικά για την ελληνική πραγματικότητα
- Δεν υπάρχει στρατηγικός σχεδιασμός για την κατάρτιση της μεταναστευτικής πολιτικής με αποτέλεσμα να υπάρχουν συχνά αντιφάσεις και νομοθετικά κενά.

Σύμφωνα με τον πρώτο νόμο για τη μετανάστευση (1975/1991) η άδεια παραμονής για λόγους απασχόλησης προβλεπόταν να χορηγείται μόνο στους αλλοδαπούς που είχαν συμβόλαιο εργασίας με κάποιο εργοδότη (Αμίτσης/Λαζαρίδη, 2001). Η άδεια μπορούσε να ανανεώνεται κάθε χρόνο για τα πέντε πρώτα έτη και μετά την πάροδο του διαστήματος αυτού, κάθε δύο έτη. Αίτηση για μόνιμη

παραμονή μπορούσε να κατατεθεί μόνο μετά από δεκαπέντε έτη για τους μη Ευρωπαίους υπηκόους. Η χορήγηση άδειας εργασίας προϋπέθετε την ύπαρξη άδειας παραμονής και περιοριζόταν σε εκείνους τους τομείς που παρουσιαζόταν αυξημένη ζήτηση (Μπαγκάβος 2003). Πολλοί μετανάστες αναγκαστικά παρέμειναν στην παρανομία, αφού δεν μπορούσαν να παρουσιάσουν συμβόλαια εργασίας.

Το 1994 (ν. 2232) συγκροτήθηκε ειδική επιτροπή από εκπροσώπους εργατικών σωματείων, ελεύθερων επαγγελματιών, αγροτών, επαγγελματικών ιδρυμάτων καθώς και από εμπειρογνώμονες για την διερεύνηση των προϋποθέσεων νομιμοποίησης των αλλοδαπών. Το 1997 με δύο Προεδρικά Διατάγματα (358/359) επιχειρήθηκε η πρώτη διαδικασία νομιμοποίησης. Η προσπάθεια αυτή δεν είχε την καλύτερη δυνατή οργάνωση με αποτέλεσμα μαζικές απελάσεις (Αμίτσης/Λαζαρίδη, 2001). Τα Π.Δ 358 και 359 καταργούσαν τυπικά μόνο τη διάκριση μεταξύ μόνιμου και παράνομου αλλοδαπού εργαζομένου και καθιέρωσαν την τυπική εξίσωση των ημεδαπών με τους αλλοδαπούς ως προς το μισθό, τους όρους και τις συνθήκες εργασίας.

Ο νέος νόμος (2910/2001) κατηγορήθηκε ότι δεν είναι σε αρμονία με τα διεθνή πρότυπα και ότι θα αύξανε εκ νέου την παράνομη μετανάστευση. Οι διοικητικές δυσκολίες της β' φάσης της νομιμοποίησης είναι πολλές και η επιβάρυνση των μεταναστών για την απόκτηση δημοσίων εγγράφων υπερβολική.³⁷ Η έκδοση των αδειών αυτών αποδείχθηκε πολυδάπανη³⁸

Παρόλα αυτά, ο νέος νόμος περιέχει κάποια μέτρα που αποτελούν την πρώτη προσπάθεια ορθολογικής διαχείρισης του φαινομένου της μετανάστευσης (Μπαγκάβος κ. α. , 2003), τα οποία είναι:

- ◆ Ο συντονισμός της μεταναστευτικής πολιτικής περνάει από το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης στο ΥΠΕΣΔΔΑ, το οποίο ως υπουργείο έχει συντονιστικό και όχι αστυνομικό χαρακτήρα.
- ◆ Η αποκέντρωση που επιχειρείται πιστεύεται ότι οδηγεί σε διαχείριση της μετανάστευσης ανάλογα με τις ανάγκες της κάθε περιοχής. Επίσης, επιχειρείται οργάνωση της απασχόλησης (δυνατότητα δημιουργίας Γραφείων ευρέσεως εργασίας σε ελληνικές Πρεσβείες και προξενικές αρχές)

³⁷ Βλ. επίσης εφημερίδα Ελευθεροτυπία , «Τα Πάθη του Χασάν», 12/05/2002

³⁸ Στην έκθεση του ΣτΠ αναφέρεται ότι πολλοί αλλοδαποί αναγκάστηκαν να πληρώσουν δικηγόρους για να τους βοηθήσουν με τις διαδικασίες για τις άδειες παραμονής και εργασίας.

- ◆ Επιχειρείται ο διαχωρισμός τριών μορφών εργασίας (εξαρτημένη, ανεξάρτητη, εποχιακή). Οι ανάγκες για την εξαρτημένη και την εποχιακή εργασία θα καθορίζονται από τον Ο.Α.Ε.Δ., η επιλογή των αλλοδαπών θα γίνεται σε συνεργασία με τα γραφεία ευρέσεως εργασίας, ενώ οι τελικές άδειες θα δίνονται από τους νομάρχες.
- ◆ Οι άδειες παραμονής θα χορηγούνται πλέον από την Περιφέρεια ύστερα από γνώμη της Επιτροπής Μετανάστευσης. Τα έτη για την αίτηση άδειας παραμονής αόριστης διάρκειας μειώνονται στα 10.

Μία τακτική, που πιθανώς θα βοηθούσε στην ορθολογικότερη ρύθμιση της μετανάστευσης, αποτελεί η ενδυνάμωση της σχέσης των χωρών υποδοχής με τις χώρες αποστολής μεταναστών, συνοδευόμενη ίσως και από οικονομική βοήθεια προς τις χώρες αυτές.

«Ο σχεδιασμός των εθνικών πολιτικών ένταξης και ενσωμάτωσης θα έπρεπε ίσως να επικεντρώνεται σε όσους μετανάστες βρίσκονται ήδη νόμιμα σε μία χώρα καθώς και σε όσους εισέρχονται στη χώρα νόμιμα. Η κοινωνικο-οικονομική ένταξη των μεταναστών, ιδίως σε ζητήματα απασχόλησης, επαγγελματικής κατάρτισης, κοινωνικής προστασίας και εκπαίδευσης θα βοηθούσε στο να μη δημιουργηθεί μία τάξη περιθωριοποιημένων ατόμων που τελικά δρουν εχθρικότερα προς την κοινωνία και την οικονομία της χώρας υποδοχής.»³⁹

Τέλος, κάποιες απλουστεύσεις στη νομοθεσία που προτείνονται από το Συνήγορο του Πολίτη θα διευκόλυναν τη Διοίκηση στο έργο της, θα οδηγούσαν σε μεγαλύτερη διαφάνεια, σε λιγότερα νομοθετικά κενά και σε λιγότερες ανούσιες δυσκολίες για τους μετανάστες. Για παράδειγμα, θα ήταν καλό η άδεια εργασίας να διαχωριζόταν από την άδεια παραμονής, ώστε οι μετανάστες να έχουν κάποιο περιθώριο για αναζήτηση και εύρεση απασχόλησης. Οι άδειες παραμονής και εργασίας θα μπορούσαν να απλουστευθούν με ιεραρχικό τρόπο. Τέλος, οι διαδικασίες ελέγχου, που επαναλαμβάνονται σε κάθε αίτηση για ανανέωση της άδειας παραμονής και είναι χρονοβόρες, θα μπορούσαν να απλουστευθούν.⁴⁰

³⁹ Σαράκη Μαρίνα, «Μετανάστες στην αγορά εργασίας στην Ελλάδα», «Η απασχόληση των αλλοδαπών, οι κοινωνικο-οικονομικές της συνέπειες και η προβληματική της μεταναστευτικής πολιτικής για την εργασία», Μάρτιος 2003

⁴⁰ Για κάθε ανανέωση της κάρτας παραμονής ερωτάται το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης για συνδρομή λόγω δημόσιας τάξης και ασφάλειας και απαιτείται έκδοση πιστοποιητικού υγείας, το οποίο τα νοσοκομεία πολλές φορές αδυνατούν να εκδώσουν εντός των αναγκαίων προθεσμιών. Όταν

5.2.1. Μεταναστευτική πολιτική - Νομοθεσία στην Ελλάδα

Τα θέματα παραμονής και εργασίας των μεταναστών στην Ελλάδα ρυθμίζει ο νόμος 2910 του 2001. Στόχος του νομοθέτη ήταν να θέσει τέρμα στο καθεστώς γενικευμένης παρανομίας των μεταναστών. Με το νόμο αυτό ρυθμίζονται οι προϋποθέσεις νομιμοποίησης για τους ανεπίσημους μετανάστες που βρίσκονται ήδη στην Ελλάδα πριν τον Ιούνιο του 2001, όπως και για την είσοδο και παραμονή αλλοδαπών για την παροχή εξαρτημένης εργασίας στη χώρα μας.⁴¹

Η είσοδος στην Ελλάδα επιτρέπεται, καταρχήν, αλλά μόνο αν πρόκειται για συγκεκριμένη απασχόληση, σε συγκεκριμένο εργοδότη και μόνον εφόσον δοθεί άδεια εργασίας. Δεν επιτρέπεται, δηλαδή η είσοδος για αναζήτηση εργασίας, αλλά η είσοδος για την εκπλήρωση των όρων μιας ήδη συναφθείσας σύμβασης με κάποιον εργοδότη. Έτσι, αναπαράγεται στην πραγματικότητα μια πολιτική εισόδου μεταναστών, που στοχεύει στον απόλυτο κρατικό έλεγχο των ροών με κριτήριο την κάλυψη της ζήτησης σε ειδικότητες, οι οποίες δεν προσφέρονται επαρκώς στην εγχώρια αγορά εργασίας, ενώ γίνεται δεκτή η ανάγκη μιας εφάπαξ νομιμοποίησης των μεταναστών, που βρίσκονται ήδη στην Ελλάδα.⁴²

Ειδικότερα η έρευνα πεδίου που πραγματοποιήθηκε σε υπηρεσιακούς ή άλλους παράγοντες, που έχουν παρακολουθήσει από διάφορες θέσεις την υλοποίηση της μεταναστευτικής πολιτικής στην Ελλάδα, οδηγούν στο βασικό συμπέρασμα ότι ο κρατικός μηχανισμός και η τοπική αυτοδιοίκηση δεν έχουν ακόμη ολοκληρώσει την υποδομή, το ανθρώπινο δυναμικό και τη γνώση, που απαιτεί μια τέτοια κινητοποίηση της διοίκησης. Η ανταπόκριση των μεταναστών στην ασκούμενη πολιτική είναι θετική, ενώ το διοικητικό περιβάλλον δεν επιτυγχάνει υψηλά επίπεδα αποτελεσματικής λειτουργίας.

Το βασικό κριτήριο για τη νομιμοποίηση ενός αλλοδαπού είναι η απόδειξη από μέρους του της απασχόλησης του και η ένταξη του στο κοινωνικο-ασφαλιστικό και

καθυστερεί η έκδοση προτείνεται να χορηγείται προσωρινή άδεια παραμονής, για να μην κινδυνεύει ο αλλοδαπός με απέλαση.

⁴¹ Αμίτσης Γ. , Λαζαρίδη Γ. , «Νομικές και κοινωνικοπολιτικές διαστάσεις της μετανάστευσης στην Ελλάδα», Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2001

⁴² Ρομπόλης Σάββας, «Πολιτικές μετανάστευσης στην Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση»,2003

το φορολογικό σύστημα της χώρας. Τα απαιτούμενα έγγραφα είναι πολλά, η διαδικασία χρονοβόρα και το κόστος αρκετά υψηλό.

Ο συνολικός αριθμός των προσφύγων στην Ελλάδα στις 31/12/2001, σύμφωνα με τα στοιχεία του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης, ήταν 800.000. ο αριθμός αυτός αντιπροσωπεύει τον αριθμό των ατόμων στους οποίους έχει αναγνωριστεί η προσφυγική ιδιότητα στην Ελλάδα από το 1980.

Σύμφωνα με τα στοιχεία της Ύπατης Αρμοστείας, κατά τα έτη 1996-2001, οι αιτήσεις και χορηγήσεις ασύλου από το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης στην Ελλάδα αποτυπώνονται στον παρακάτω πίνακα:

Πίνακας 9: Στατιστικά στοιχεία για τη χορήγηση ασύλου στην Ελλάδα (1996-2001)

Έτος	1997	1998	1999	2000	2001	
Αιτήσεις	1.572	4.376	2.953	1.528	3.083	5.499
Διερευνήθηκαν	634	2.346	3.904	1.716	1.970	1.312
Απορρίψεις	-	2.216	3.748	1.570	1.748	1.116
Χορηγήσεις	139	130	156	146	222	147
%	22%	5,5%	3,9%	8,5%	11,2%	11,2%
Χορηγήσεων						
Χορηγήσεις ασύλου για ανθρωπιστικούς λόγους	-	94	287	407	175	148
Σύνολο χορηγήσεων	-	224	443	553	397	295
% συνόλου χορηγήσεων	-	9,5%	11,3%	32,2%	20,1%	22,4%

Πηγή: Έρευνα για τους πρόσφυγες, Εθνκό Παρατηρητήριο Εργασίας, 2002

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο η Ελλάδα βρίσκεται ανάμεσα στις χώρες με τα χαμηλότερα ποσοστά αναγνώρισης της προσφυγικής ιδιότητας. Είναι χαρακτηριστικό ότι η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους πρόσφυγες επισημαίνει ότι η Ελλάδα έχει υιοθετήσει μία από τις πιο προοδευτικές νομοθεσίες για το άσυλο στην Ευρώπη, αλλά τα προβλήματα παρουσιάζονται κυρίως στην υλοποίηση του υπάρχοντος νομικού πλαισίου.

Αναφορικά με τα προβλήματα αυτά ο Συνήγορος του πολίτη στην Ελλάδα επισημαίνει την έλλειψη διερμηνέων, την ελλιπή εξειδίκευση προσωπικού, που δέχεται και εξετάζει τους αιτούντες άσυλο και την πλημμελή κοινοποίηση σε αυτούς των διοικητικών αποφάσεων που τους αφορούν. Έτσι, ο Συνήγορος του Πολίτη στην Ελλάδα έχει διατυπώσει προς τα συναρμόδια Υπουργεία προτάσεις αναμόρφωσης του συστήματος χορήγησης πολιτικού ασύλου, τα κύρια σημεία των οποίων είναι τα εξής:

- Αναγκαιότητα διατήρησης των μηχανισμών που εγγυώνται αντικειμενική και αμερόληπτη κρίση των αιτημάτων ασύλου
- Εξειδίκευση του προσωπικού που απασχολείται στις αρμόδιες αρχές, είτε εξετάζει είτε αποφαινεται επί αιτημάτων ασύλου
- Ενίσχυση των διατάξεων που αφορούν τον τρόπο επίδοσης των σχετικών αποφάσεων στους πρόσφυγες, προκειμένου να διασφαλίζεται επαρκώς το δικαίωμα τους για δικαστική προστασία.

5.3. ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Οι διάφορες μελέτες που έχουν εκπονηθεί δεν στηρίζουν τους φόβους που συχνά εκφράζονται για αρνητικές συνέπειες που μπορεί να έχει η απασχόληση των μεταναστών σε μία οικονομία. Αντίθετα, για την Ελλάδα, οι συνέπειες της μετανάστευσης συχνά περιγράφονται ως πολύ θετικές για την οικονομία της χώρας. Η χαμηλή αμοιβή των παράνομων αλλοδαπών εργαζομένων συμβάλλει στην αύξηση του προϊόντος και της απασχόλησης. Με την απασχόληση των αλλοδαπών έχουμε μείωση του κόστους παραγωγής, θετική επίδραση στον πληθωρισμό (μείωση κατά μία μονάδα από τα φθηνά εργατικά χέρια) και πιθανή αύξηση της ζήτησης εργασίας λόγω της τόνωσης της επιχειρηματικής δραστηριότητας. Επίσης, με τη σημαντική αύξηση του πληθυσμού λόγω της μετανάστευσης έχουμε αύξηση της προσφοράς εργασίας και μεγέθυνση της συνολικής κατανάλωσης⁴³. Η εργασία των αλλοδαπών

⁴³ Ναξάκης Χ., Χλέτσος Μ., «Μετανάστες και μετανάστευση- Οικονομικές, Πολιτικές, Κοινωνικές Πτυχές», Εκδ. Πατάκη, Αθήνα 2001

φαίνεται να λειτουργεί στην Ελλάδα συμπληρωματικά ως προς την εργασία των ημεδαπών και η οικονομία δέχεται μία «ένεση» εργαζομένων με νέες διαφορετικές δεξιότητες, «δημιουργώντας δυνατότητες νέων συνδυασμών μεταξύ επιχειρήσεων και εργαζομένων που γεννούν νέους τρόπους αλληλεπίδρασης», όπως ισχυρίζονται μετά από έρευνες οι Λυμπεράκης και Πελαγίδης (2000)

Οι επιπτώσεις της μετανάστευσης στην ελληνική οικονομία μπορούν να γίνουν αισθητές σε διάφορους τομείς και διαφέρουν ανάλογα με την εποχή και την περιοχή.

Κάνοντας μια συνοπτική ανασκόπηση οι επιπτώσεις εντοπίζονται:

5.3.1. Στη δομή της αγοράς

Είναι γεγονός ότι το φθινό εργατικό δυναμικό κάνει την ελληνική αγορά πιο ανταγωνιστική και ταυτόχρονα επιτρέπει σε οριακές μικρομεσαίες επιχειρήσεις να επιβιώσουν

5.3.2. Στην αγορά εργασίας

Καθώς οι αλλοδαποί εργάτες εισέρχονται στην αγορά εργασίας δημιουργούνται σχέσεις υποκατάστασης με τους ανειδίκευτους εργάτες και σχέσεις συμπληρωματικότητας με τους υπόλοιπους. Για κάθε θέση που καταλαμβάνει ο ξένος εργάτης δημιουργείται κάποια άλλη που καλείται να αναλάβει ο ντόπιος.

5.3.3. Στη ζήτηση της εγχώριας αγοράς

Οι μετανάστες εργαζόμενοι ξοδεύουν επί τόπου το μεγαλύτερο ποσοστό από όσα βγάζουν και ταυτόχρονα ενισχύουν την εγχώρια αγορά με τα χρήματα που δαπανούν για τη διαβίωσή τους (διατροφή, διαμονή κτλ), καθώς και με την αγορά και αποστολή προϊόντων που σπανίζουν στη χώρα τους. Επίσης, οι μετανάστες αποτελούν μέρος της ενεργής ζήτησης και αγοράζουν ακόμη και μεταχειρισμένα αντικείμενα δίνοντας νέα αξία σε κάτι που ήδη έχει κάνει τον κύκλο του στην οικονομία της χώρας.

5.3.4. Στις δημοσιονομικές δαπάνες

Οι νόμιμοι μετανάστες κάνουν χρήση των αμιγών δημοσίων αγαθών, όπως ασφάλεια, άμυνα, δημόσιες υπηρεσίες και υποδομές, καθώς και περιορισμένη αλλά αξύουσα χρήση μη αμιγών δημοσίων αγαθών, όπως για παράδειγμα εκπαίδευση και υγεία. Είναι, όμως, συμφέρουσα και επειδή έτσι θα αυξανόταν το ποσοστό των εργαζομένων ανά συνταξιούχο. Επιπλέον, η περιθωριοποίησή τους κοστίζει αρκετά στο κράτος, με την έννοια ότι υπάρχει κόστος από την εγκληματικότητα, τις ασθένειες και τη μη αξιοποίηση του ανθρωπίνου δυναμικού.

Μία αρνητική συνέπεια της παράνομης διαμονής και απασχόλησης των μεταναστών είναι ότι διογκώνεται ένα μέρος του ΑΕΠ που δεν καταγράφεται και έτσι η κυβέρνηση χάνει φορολογικά έσοδα. Η νομιμοποίησή τους, λοιπόν είναι και από αυτή την άποψη συμφέρουσα.

Μερικές ακόμη αρνητικές συνέπειες είναι η επιβράδυνση του τεχνολογικού εκσυγχρονισμού της παραγωγής αφού, όταν η τεχνολογία χρησιμοποιεί φθηνά εργατικά χέρια, καθυστερεί τον εκσυγχρονισμό της, και η απώλεια ποσών από τα ασφαλιστικά ταμεία λόγω της παραοικονομίας.

Όσον αφορά στο φόβο ότι οι μετανάστες κάνουν βαριά χρήση των δημοσίων υπηρεσιών χωρίς να έχουν καταβάλλει τον αντίστοιχο φόρο, πολλοί είναι οι ερευνητές που ισχυρίζονται ότι η χρήση αυτή είναι πιο περιορισμένη από ό τι πιστεύουμε. Οι παράνομοι μετανάστες ενώ υποχρεώνονται σε κρατήσεις δεν δικαιούνται οποιαδήποτε ασφαλιστική αντιπαροχή ούτε επίδομα ανεργίας και επιδόματα ενίσχυσης εισοδήματος, δεν προστατεύονται από εργατικούς νόμους και δεν μπορούν να καταγγείλουν εργοδότες.

Ακόμη και ένα μέρος των νόμιμων αλλοδαπών στερούνται ασφάλισης.⁴⁴ Τέλος, πρέπει να επισημανθεί ότι δεν έχει προβλεφθεί ακόμη από το νόμο η μεταφορά συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων για τους μετανάστες.

Η χώρα μας κατέχει την πρώτη θέση στην Ευρωπαϊκή Ένωση όσον αφορά την έκταση της παραοικονομίας. Οι εργοδότες που απασχολούν παράνομους μετανάστες πλήττονται λιγότερο σε σχέση με τους μετανάστες από τη νομοθεσία. Η αποβιομηχάνιση, η τμηματοποίηση στην αγορά εργασίας, η αυξανόμενη ευελιξία

⁴⁴ Οι αλλοδαποί που εργάζονται σε εταιρείες ξένων κεφαλαίων δεν μπορούν να ασφαλισθούν στο ΙΚΑ, ενώ πολλές κατηγορίες αλλοδαπών αποκλείονται έμμεσα από ειδικά ταμεία.

στις παραγωγικές και εργασιακές σχέσεις και η ανάπτυξη του τομέα των προσωπικών υπηρεσιών (λόγω της αποδυνάμωσης του κοινωνικού κράτους πρόνοιας) έχουν οδηγήσει στην έντονη αύξηση μεταναστών εργαζομένων στην παραοικονομία με συνθήκες μειωμένων απολαβών, αυξημένων ωραρίων και εργασιακής αστάθειας.

Γενικότερα είναι εμφανές ότι η εισροή οικονομικών μεταναστών κατά την παρελθούσα αλλά και κατά την τρέχουσα δεκαετία είχε σημαντικά οικονομικά αποτελέσματα, τα οποία έγιναν αισθητά σε όλους τους τομείς της οικονομικής δραστηριότητας,

Η ελληνική βιομηχανία δεν έμεινε ανεπηρέαστη από την εξέλιξη αυτή. Η πλειονότητα των εκπροσώπων της, θεωρεί ότι η εισροή οικονομικών μεταναστών είχε θετικά αποτελέσματα. Το ποσοστό δε αυτό ήταν υψηλότερο μεταξύ των μεγάλων μονάδων. Οι κυριότερες ευνοϊκές επιδράσεις εντοπίζονται στην αύξηση της προσφοράς εργασίας, και δη ανειδίκευτης. Άλλα θετικά αποτελέσματα θεωρήθηκαν η αύξηση των πόρων για την κοινωνική ασφάλιση, μετά την ένταξη των μεταναστών στο σύστημα κοινωνικής ασφάλισης, καθώς και η διεύρυνση της ζήτησης για εγχωρίως παραγόμενα προϊόντα, τα οποία κατά τεκμήριο καταναλώνουν οι οικονομικοί μετανάστες.

Υπάρχει, όμως, και ένα άλλο τμήμα της βιομηχανίας, μικρότερο μεν, καθόλου αμελητέο δε, το οποίο θεωρεί ότι το μεταναστευτικό ρεύμα επέδρασε αρνητικά. Πρόκειται κυρίως για μικρομεσαίου μεγέθους μονάδες, οι οποίες ανησυχούν από την ένταση των παραοικονομικών δραστηριοτήτων και την όξυνση του αθέμιτου ανταγωνισμού. Προφανώς, θεωρείται ότι η απασχόληση οικονομικών μεταναστών εντείνει τα φαινόμενα αυτά και δεν επηρεάζει συμμετρικά όλες τις επιχειρήσεις.

Γράφημα 5: Οικονομικές συνέπειες της μετανάστευσης



Πηγή: Μελέτη ICAP, ΣΕΒ, 2001

Η επίδραση των μεταναστών στο ύψος των μισθών είναι αρνητική όσον αφορά το μισθό των ανειδίκευτων εργατών στον αστικό και αγροτικό τομέα και σε ορισμένες μόνο ειδικότητες στις οποίες οι ημεδαποί αντικαθιστούνται από τους αλλοδαπούς. Ωστόσο, παράλληλα σημειώνεται σημαντική αύξηση στις αποδοχές των ημι-ειδικευμένων και ειδικευμένων ημεδαπών εργαζομένων.

6. ΤΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΑΛΛΩΝ ΧΩΡΩΝ

Στις περισσότερες χώρες υπάρχουν ήδη 3 γενιές νομοθεσίας σχετικά με τη ρύθμιση της μεταναστευτικής ροής. Οι σημερινές πολιτικές είναι καρποί μακροχρόνιων εμπειριών και διεργασιών εκπονημένων από ένα οργανωμένο δίκτυο ομάδων πίεσης.

Στις πιο πολλές χώρες της Ευρώπης η μετανάστευση παρουσίασε σημαντική αύξηση κατά το δεύτερο μισό του 20^{ου} αιώνα. Για την ανοικοδόμηση των χωρών αυτών μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο στρατολογήθηκαν μετανάστες από πρώην αποικίες και χρησιμοποιήθηκαν ως φθηνά εργατικά χέρια.

Σε πολλές χώρες οι παράνομοι μετανάστες, αν και γνωστοί στις αρχές, είναι αποδεκτοί ως οικονομικά χρήσιμοι. Παράδειγμα αποτελούν οι Πολωνοί οικοδόμοι στη Γερμανία και οι Αφρικανοί αγρότες στην περίοδο του θερισμού στην *Ιταλία*.

Όπως έχει φανεί, οι μετανάστες και η εργασία τους αποδείχθηκαν χρήσιμοι σε πολλά αναπτυσσόμενα και ανεπτυγμένα κράτη σε διάφορες περιόδους. Το πρόβλημα για τις κοινωνίες των χωρών υποδοχής ξεκινούσε πάντα όταν οι μετανάστες, μετά την πρώτη περίοδο παραμονής τους, ήθελαν να γίνουν αποδεκτοί και να ενσωματωθούν στην κοινωνία και να διατηρήσουν το δεσμό τους με τη χώρα και τον πολιτισμό της.

Σύμφωνα με τον παρακάτω πίνακα, για τις χώρες που φιλοξενούν την πρώτη γενιά μεταναστών, η συμμετοχή των αλλοδαπών στο εργατικό δυναμικό είναι μεγαλύτερη από εκείνη των ημεδαπών. Αντίθετα, στις χώρες με παράδοση στη μετανάστευση, οι μετανάστες υστερούν στη συμμετοχή τους στο εργατικό δυναμικό και κατέχουν όλο και πιο ψηλά ποσοστά ανεργίας. Αυτό ίσως να αποδίδεται στο ότι οι μετανάστες «μένουν πίσω» στην εκπαίδευση και στην απόκτηση δεξιοτήτων. Κατά συνέπεια, μία μεταναστευτική πολιτική δεν μπορεί να αποκόψει την απασχόληση από ευρύτερες θεσμικές αλλαγές σε τομείς όπως η εκπαίδευση και η επαγγελματική κατάρτιση.

Πίνακας 10: Ποσοστά συμμετοχής γηγενών και αλλοδαπών στην παραγωγικότητα και στην ανεργία σε κάποιες από τις χώρες της Ε.Ε., μέσος όρος 1999-2000(%)

Χώρες	Ποσοστά συμμετοχής				Ποσοστά ανεργίας			
	Άνδρες		Γυναίκες		Άνδρες		Γυναίκες	
	Γηγενείς	Αλλοδ.	Γηγεν.	Αλλοδ.	Γηγενείς	Αλλοδ.	Γηγενείς	Αλλοδ.
Βέλγιο	74,1	73	58,2	40,7	5,3	6,6	8,5	20,1
Δανία	85,6	73,2	77,2	53,8	4	13	5,4	8,5
Γερμανία	80,1	77,9	64,8	49,9	7,3	14,9	8,4	13,2
Ελλάδα	78,9	89,3	50,3	57,6	7,4	7,6	17,2	18,5
Γαλλία	75,6	76,4	63,5	48,5	8,7	19,7	12,5	25,7
Ιρλανδία	81,1	76,1	55,7	54,4	5	6,3	4,7	7,7
Ιταλία	74,8	89	46,3	52,1	8,6	5,3	15,5	16,9
Ολλανδία	84,8	67,2	66,4	44,6	2,2	7,7	3,9	10,5
Φιλανδία	79,8	81,1	74,4	58	10,4	27	12,1	28
Σουηδία	80,5	65,1	75,3	59,4	6,6	17,5	5,5	14,9
Ην. Βασίλειο	84,9	76,2	69,2	56	6,3	10,9	4,9	8,3

Πηγή : OECD, 2001 (Μπάγκαβος κá, 2003)

6.1. ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΩΝ

6.1.1. ΓΕΡΜΑΝΙΑ⁴⁵ : Στη *Γερμανία* υπήρξε η πιο οργανωμένη προσπάθεια προσέγγισης των Gastarbeiter μεταναστών που θα έμεναν στη χώρα για λίγο χρονικό διάστημα για να μην προλάβουν να δημιουργήσουν ρίζες. **Θεώρησε εξαρχής τους μετανάστες, ως προσωρινή εργατική δύναμη. Και κοινωνικά-πολιτισμικά, ως "φιλοξενοούμενους"**. Παραδέχονταν ότι οι μετανάστες έχουν κάποια σημαντική θετική συμβολή, κυρίως με την οικονομική τους συνεισφορά, αλλά πίστευε παράλληλα ότι αυτός ο πληθυσμός σύντομα θα επέστρεφε στην πατρίδα του. Συντηρεί την έννοια του ξένου και του μετανάστη παρά τη μακροχρόνια παραμονή τους στη χώρα. Δημιούργησε, όμως, δομές που βοηθούν τους μεταναστευτικούς πληθυσμούς να συμμετέχουν στους γερμανικούς θεσμούς και μάλιστα κάποιες φορές έχοντας και ρόλους ευθύνης. Κατηγοριοποιεί με γνώμονα την ιθαγένεια, αλλά δεν αντιμετωπίζει πρόβλημα κατηγοριοποίησης των ίδιων των μεταναστών σε «καλούς» και «κακούς» μετανάστες, πρόβλημα που αντιμετωπίζει οξυμμένα η Γαλλία. Προσπαθεί να προωθήσει την πολυπολιτισμικότητα και τη συμμετοχή με όρο τη διατήρηση της εθνικής ταυτότητας

Μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, στην Ευρώπη η Γερμανία και στην Αμερική οι ΗΠΑ κι ο Καναδάς, άρχισαν σιγά - σιγά να γίνονται οι παγκόσμιες αγορές εργατικής δύναμης, που εξασφαλιζόνταν από τα φτωχά και οικονομικά καθυστερημένα κράτη, σαν την Ελλάδα, Ισπανία, Τουρκία, ορισμένα κράτη της Ασίας κ.ά. Η δυνατότητα απορρόφησης όλων αυτών των μισθωτών εργατών από αλλού, δόθηκε στις παραπάνω χώρες με την τεράστια οικονομικοτεχνική ανάπτυξη που χαρακτηρίζει τα μεταπολεμικά χρόνια. Οι ΗΠΑ βγήκαν οικονομικά ενισχυμένες από τον πόλεμο και το ίδιο και η Γερμανία, η οποία παρότι νικήθηκε, κατόρθωσε μέσα σε λίγο διάστημα να γίνει μια από τις μεγαλύτερες βιομηχανικές χώρες της Ευρώπης. Έτσι λοιπόν έχουμε το θαύμα της Γερμανίας, που άνοιξε τις πόρτες της στους μετανάστες από όλη την Ευρώπη, εκμεταλλευόμενη με αυτό τον τρόπο τη δυνατότητα αγοράς φτηνότερης εργατικής δύναμης. Τεράστιος αριθμός Ελλήνων, κυρίως από τις βόρειες αγροτικές περιοχές της χώρας μας, φεύγει εκείνη την εποχή στην Ευρώπη και πιο πολύ στη Γερμανία, ζητώντας δουλειά στις εκεί αγορές. Όσο η ζήτηση από τα κράτη αυτά ήταν μεγάλη, τότε τα προβλήματα αποκατάστασής τους ήταν σχετικά

⁴⁵ Χρηστίδης Γ., «Το τελευταίο ανέκδοτο: Γερμανός μετανάστης!», εφημερίδα Μακεδονία της Κυριακής, ένθετο Επιχειρείν, σελ.38-39, 31.12.2005/ 01.01.2006

εύκολα, θα μπορούσαμε να πούμε, ενώ σήμερα όμως που η γενική κρίση θίγει και τη Γερμανία, μεγάλος αριθμός αναγκάζεται να επαναπατριστεί ή να παλεύει με διάφορους τρόπους να προσαρμοστεί στις καινούριες δυσκολίες. Ήταν τόσο σοβαρό το ζήτημα της μετανάστευσης για το ελληνικό κράτος, που άρχισε να απασχολεί και τις κυβερνήσεις, που προσπάθησαν να έρθουν σε μια συνεννόηση με τα κράτη που δέχονται τους μετανάστες. Με ειδικές συμβάσεις, που κλείνονται σε διακρατικό επίπεδο, ολόκληρες αποστολές στέλνονται για να δουλέψουν στα ξένα εργοστάσια. Το όφελος είναι, από μεν την πλευρά του κράτους που στέλνει τους μετανάστες, ότι λύνει κατά ένα μέρος το ζήτημα της ανεργίας κι από την δε πλευρά αυτού που δέχεται τους μετανάστες, ότι μπορεί να ελέγχει καλύτερα τον ξένο εργαζόμενο από ό,τι τον ντόπιο και να τον ανταμείβει λιγότερο από τον τελευταίο.

Μετά την ανέγερση του Τείχους του Βερολίνου το 1961, η μεταναστευτική ροή, πρώτα στα Δυτική Γερμανία και αργότερα σε ενωμένη Γερμανία, συνίστατο κυρίως σε εργαζόμενους από τη νότια Ευρώπη. Επιπλέον, οι μετανάστες περιλαμβάνουν και αρκετές άλλες ομάδες: μια μικρή αλλά σταθερή ροή μεταναστών από την Ανατολική Γερμανία (Übersiedler) κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1980, που εξερράγη το 1990 (389.000), αλλά μέχρι το 1993 είχε μειωθεί κατά περισσότερο από το ήμισυ (172.000) και αντισταθμίστηκε από την κίνηση από τα δυτικά προς τα ανατολικά (119.000) από αρκετά εκατομμύρια Γερμανούς (Aussiedler) από Χώρες της Ανατολικής Ευρώπης, κυρίως της πρώην Σοβιετικής Ένωσης, καθώς και από αρκετά εκατομμύρια άτομα που ζητούν άσυλο από την πολιτική καταπίεση, οι περισσότεροι εκ των οποίων προέρχονταν από χώρες της Ανατολικής Ευρώπης.

Μέχρι τις αρχές του 1990 η λέξη «ξενιτιά» ήταν άγνωστη στους Γερμανούς πολίτες. Σήμερα όμως, με τον αριθμό των ανέργων να έχει φτάσει σε επίπεδα ρεκόρ για τη μεταπολεμική ιστορία της χώρας, δεκάδες χιλιάδες Γερμανοί εγκαταλείπουν κάθε χρόνο την πατρίδα τους ως οικονομικοί μετανάστες. Τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία είναι αποκαλυπτικά: Το 2004, 150.000 Γερμανοί πραγματοποίησαν τη μαζικότερη «έξοδο» από το 1940. δύο παράγοντες οδηγούν τους Γερμανούς στην ξενιτιά :

- αφενός τα διψήφια ποσοστά ανεργίας που ξεπερνούν το 20% σε ορισμένες περιοχές

- αφετέρου οι ισχνές ελπίδες βελτίωσης της κατάστασης στην αγορά απασχόλησης.

Στα 15 χρόνια μετά την επανένωση της χώρας υπολογίζεται ότι την εγκατέλειψαν γύρω στα 1,8 εκατομμύρια άνθρωποι. Σύμφωνα με την ομοσπονδιακή στατιστική υπηρεσία της Γερμανίας, οι 150.667 Γερμανοί που μετανάστευσαν το 2004 κατέληξαν συνολικά σε 200 χώρες. Η τραγική ειρωνεία για τους Γερμανούς είναι ότι σήμερα υπάρχουν πολλές ιταλικές κατασκευαστικές εταιρείες που δραστηριοποιούνται στον πλούσιο βορρά και προσλαμβάνουν Γερμανούς ως ανειδίκευτους

Ο νέος νόμος για την υπηκοότητα.

Κάτω από τις κοινωνικές πιέσεις, που εκφράστηκαν με το αίτημα των νεαρών μεταναστών δεύτερης και τρίτης γενιάς για ίσα πολιτικά και κοινωνικά δικαιώματα, η Γερμανική μεταναστευτική πολιτική άρχισε να στρέφεται σε πιο ήπιες μορφές

Από το 1999, το γερμανικό Κοινοβούλιο, αναγνωρίζοντας ότι η Γερμανία έχει μετατραπεί σε μια πολυεθνική κοινωνία, προχώρησε σε νομοθετικές μεταρρυθμίσεις που διευκολύνουν τη χορήγηση γερμανικής υπηκοότητας. Με τον νόμο της διπλής υπηκοότητας που μπήκε σε ισχύ από την 1/1/2000, τα παιδιά που γεννιούνται σε Γερμανικό έδαφος από ξένους γονείς γίνονται Γερμανοί πολίτες απευθείας με τη γέννησή τους, διατηρώντας επίσης και την υπηκοότητα της χώρας καταγωγής τους. Έτσι, παρατηρείται σήμερα το φαινόμενο, πολλά παιδιά μεταναστών να γεννιούνται με την Γερμανική υπηκοότητα, ενώ ακόμα οι γονείς τους δεν έχουν καταφέρει - ή δεν θέλησαν - να την αποκτήσουν.

Αυτή η μεταστροφή της γερμανικής μεταναστευτικής πολιτικής υποδηλώνει την προσπάθεια της κυβέρνησης να ενσωματώσει ένα μέρος του πληθυσμού, που μέχρι πρόσφατα ήταν αποξενωμένο, τόσο από τη χώρα καταγωγής των γονέων του, όσο και από το κράτος στο οποίο γεννήθηκε και μεγαλώνει. Πως γίνεται όμως, μια χώρα που μέχρι πρόσφατα ήταν αμετακίνητη σε θέματα που αφορούσαν τη μετανάστευση, να διαγράφει τόσο μεγάλη στροφή; Για το ίδιο θέμα, Γερμανοί και ξένοι αναλυτές παρουσιάζουν και μια δεύτερη διάσταση. Αυτή αφορά το δημογραφικό πρόβλημα της Γερμανίας που έχει έναν από τους υψηλότερους δείκτες υπογεννητικότητας στον κόσμο. Ήδη ένας στους πέντε Γερμανούς βρίσκεται σε

ηλικία συνταξιοδότησης. Αν δεν αλλάξει κάτι, σε πενήντα χρόνια, σε κάθε εργαζόμενο θα αναλογεί ένας συνταξιούχος.

Σύμφωνα με πρόσφατη έκθεση του ΟΗΕ, η Γερμανία θα πρέπει να δέχεται 500.000 μετανάστες τον χρόνο για να διατηρήσει το σημερινό βιοτικό της επίπεδο!

Πέρα όμως από την αλλαγή στη νομοθεσία για την απόκτηση της Γερμανικής υπηκοότητας, που δείχνει να βοηθάει τους μετανάστες, οφείλουν να υιοθετηθούν και μια σειρά μέτρων που θα αφορούν πλέον την ουσιαστική τους ένταξη στην κοινωνία.

Ο πρόεδρος της ομοσπονδίας των τουρκικών κοινοτήτων Κενάν Κολάτ, μιλώντας στην Deutsche Welle μετά το τέλος των ταραχών στη Γαλλία, έδωσε έμφαση στα ελλείμματα εκπαίδευσης και επαγγελματικής προοπτικής, τουλάχιστον στους νεαρούς Τούρκους της δεύτερης και τρίτης γενιάς. Υποστήριξε ότι αυτά δημιουργούν τις αντικειμενικές προϋποθέσεις παρόμοιων ακραίων φαινομένων με αυτά του Παρισιού. Αναφερόμενος στην πραγματικότητα που ζουν οι μετανάστες, τόνισε ότι: "Τα 2/3 των νεαρών Τούρκων είτε εγκαταλείπουν το σχολείο, είτε αποκτούν το αποδεικτικό της κατώτατης εκπαιδευτικής βαθμίδας. Με αυτά τα προσόντα δεν είναι δυνατόν να βρουν μια θέση επαγγελματικής κατάρτισης σε κανένα σχεδόν κλάδο. Επιπλέον τα τελευταία χρόνια μειώθηκε το ποσοστό των ξένων παιδιών σε θέσεις μαθητείας γιατί όλοι προτιμούν να μειώσουν την ανεργία στους νεαρούς Γερμανούς. Το ποσοστό ανεργίας στον τουρκικό πληθυσμό της Γερμανίας φθάνει το 25%, αλλά στους νεαρούς Τούρκους αγγίζει το 30 μέχρι και το 40%. Σε υποβαθμισμένες περιοχές μάλιστα τα ποσοστά ανεργίας ξεπερνούν το 50%".

Στην ανεργία προστίθεται και η ξενοφοβία, η οποία εξακολουθεί να υπάρχει και στη χειρότερη περίπτωση μεταφράζεται σε προγκρόμ εναντίων μεταναστών από τις ομάδες Γερμανών εθνικιστών που εμφανίστηκαν κυρίως στις αρχές της δεκαετίας του '90. Τέτοιου είδους αντιμετώπιση εντείνει ταυτόχρονα το αίσθημα περιθωριοποίησης και οργής των μεταναστών που, υπό προϋποθέσεις, μπορεί να απειλήσει τον Γερμανικό κοινωνικό ιστό.

6.1.2. ΓΑΛΛΙΑ: Πλέον, η *Γαλλία* δίνει τη γαλλική ιθαγένεια και μέσα από αυτή τη νομική πράξη προσπαθεί να προσφέρει ίσες ευκαιρίες και δικαιώματα σε όλους τους Γάλλους πολίτες. Αντιμετωπίζει, όμως, ένα βαθύ πρόβλημα κοινωνικού ρατσισμού και διαφοροποίησης που έχει τις ρίζες του στην αποικιοκρατική περίοδο. Με την έννοια αυτή η κατηγοριοποίηση δεν γίνεται με βάση την ιθαγένεια αλλά την εθνική καταγωγή. Προωθεί ιστορικά, κοινωνικά και πολιτικά τη «γαλλοποίηση» των μεταναστών.

Ο Υπουργός Εσωτερικών της Γαλλίας προτείνει έναν ακόμα πιο αυστηρό νόμο που ελαχιστοποιεί τις ποσοστώσεις μετανάστευσης. Αυτά σε μία χώρα που το 2004 ενέκρινε μόνο 6.500 από τις 124.000 αιτήσεις που υποβλήθηκαν για άδεια εργασίας.⁴⁶

«Η έξαρση βίας στις συνοικίες του Παρισιού, στις οποίες διαμένουν μετανάστες, τον περασμένο Νοέμβρη σε μια χώρα που περηφανεύεται για την κοινωνική αλληλεγγύη, κατέδειξε τα ελλείμματα του γαλλικού κοινωνικού μοντέλου στα πεδία της απασχόλησης και της ενσωμάτωσης των μεταναστών.⁴⁷»

Μία ανάλυση του INED το 1991 (Εθνικό Ινστιτούτο δημογραφικών μελετών) που κατέδειξε τις επιπτώσεις της μετανάστευσης στη Γαλλία, έδειξε ότι παραδοσιακά οι τελευταίοι εισερχόμενοι μετανάστες καταλαμβάνουν υποδεέστερες εργασίες, πρόσκαιρες και χαμηλά αμειβόμενες. Με αυτό τον τρόπο, οι παλαιότεροι μετανάστες μετακινούνται σε πιο υψηλά σημεία της εργασιακής κλίμακας, όπου η ποιότητα του εργασιακού περιβάλλοντος είναι σαφώς καλύτερη.

Η συγκεκριμένη μελέτη κατέδειξε επίσης ότι η υποκατάσταση αυτόχθονων εργαζομένων από μετανάστες είναι περιορισμένη, και ότι οι μισθοί των μεν δεν επηρεάζονται από τους μισθούς των δε. Αντίθετα, οι μισθοί των παλαιών μεταναστών επηρεάζονται σημαντικά από τους μισθούς των νεοεισερχόμενων.

Η εμπειρία της Γαλλίας έδειξε ότι η ανάπτυξη ενός ευρέως φάσματος ενδιάμεσων υποστηρικτικών δομών βοήθησε στην προσέγγιση του μέσου μετανάστη και της οικογένειάς του. Η άγνοια, ο φόβος, η έλλειψη πληροφόρησης και πολλές

⁴⁶ Πάντζου Χριστίνα, «Φρούριο η Ευρώπη, υψώνει τείχη στους μετανάστες», εφημερίδα Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία, 30.10.2005

⁴⁷ Βαρβιτσιώτης Ι., «Να δοθεί ελπίδα στους άθλιους», εφημερίδα Μακεδονία της Κυριακής, 13.11.2005

φορές οι κακές συνθήκες διαβίωσης εμπόδιζαν το μετανάστη να έρθει σε επαφή με οποιοδήποτε δημόσιο φορέα και κατά συνέπεια στερούνταν των απολαβών που προέκυπταν από τα δημόσια μέτρα για αυτόν. Η εγκατάσταση, όμως, πλησιέστερα σε αυτόν (γεωγραφικά και πολιτισμικά) δομών συνετέλεσε στο να ξεπεραστεί το προαναφερθέν πρόβλημα στη συντριπτική του πλειοψηφία.

Το γαλλικό, ή αλλιώς πολιτικό μοντέλο, η υπηκοότητα και η εθνικότητα στηρίζονται:

1. στο "**Δίκαιο εδάφους**", (jus solis): Είναι κανείς Γάλλος εξαιτίας του τόπου γέννησης και κατοικίας, έστω και αν οι γονείς του είναι αλλοδαποί.

2. και στο "**Δίκαιο αίματος**", (jus sanguinis): Είναι κανείς Γάλλος ανεξάρτητα από τον τόπο γέννησης ή κατοικίας, υπό την προϋπόθεση οι γονείς του να είναι Γάλλοι

Αυτός ο κώδικας ιθαγένειας, που καθορίστηκε από διάταγμα του 1945 και έχει τροποποιηθεί κατά καιρούς, σαν έμμεσο στόχο έχει την αφομοίωση των μεταναστών μέσω του σχολείου ή άλλων θεσμών. Οι διαφορετικές εθνικές ταυτότητες που έφεραν οι μετανάστες "πριν γίνουν Γάλλοι", απωθούνται από τη δημόσια σφαίρα στην ιδιωτική. Ουσιαστικά, η πολιτεία τους αναγνωρίζει ως Γάλλους και δεν τους παρέχει ιδιαίτερα προνόμια. Η ενσωμάτωση που υπονοεί, συνοψίζεται στο "να γίνουν όλοι Γάλλοι". Για παράδειγμα, οι μηχανισμοί και τα μέτρα καταπολέμησης της ανεργίας ή επαγγελματικής ένταξης, δεν στοχεύουν στους μετανάστες ως ιδιαίτερη μερίδα του πληθυσμού, αλλά μπορεί να τους αφορούν ως ασθενέστερα στρώματα, όπως συμβαίνει με τους άνεργους μακράς διάρκειας, τα άτομα με ειδικές ανάγκες, τους ανειδίκευτους νέους κ.ο.κ.

Αυτή η πολιτική, ενώ στοχεύει στην ενσωμάτωση, καταλήγει να κλείνει τα μάτια στη διαφορετικότητα. Πρόσφατο παράδειγμα, η δια νόμου κατάργηση της μουσουλμανικής μαντίλας στη Γαλλία. Επίσης, μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του '80, οι ξένοι χρειάζονταν κυβερνητική άδεια για να ιδρύσουν σωματεία. Μόλις το 2003 η γαλλική κυβέρνηση ενθάρρυνε τη συγκρότηση μιας αντιπροσωπευτικής οργάνωσης των Γάλλων μουσουλμάνων προκειμένου να υπάρξει διάλογος με την πολιτεία.

Αν και οι μετανάστες που έχουν πάρει τη γαλλική υπηκοότητα αναγνωρίζονται νομικά από το Γαλλικό κράτος, αυτό δεν σημαίνει ότι αναγνωρίζονται και κοινωνικά. Οι φυλετικές διακρίσεις παρατηρούνται κυρίως απέναντι σε πληθυσμούς που σχετίζονται με το αποικιοκρατικό παρελθόν της Γαλλίας. Μεγαλύτερο στόχο ρατσιστικής συμπεριφοράς σε σχέση με άλλες φυλετικές ομάδες, αποτελούν οι μετανάστες που προέρχονται από τις χώρες του Μαγκρέμπ (Τυνησία, Αλγερία, Μαρόκο) αλλά και συνολικά η εξ' Αφρικής προερχόμενοι. Πάντως, όλες οι ομάδες μεταναστών, ανεξάρτητα από την καταγωγή, το θρήσκευμα, τα ήθη ή το χρώμα τους, έχουν υπάρξει θύματα ρατσισμού, κυρίως σε περιόδους οικονομικής ύφεσης.

Ο ρατσισμός απέναντι στους μετανάστες παρατηρείται πρωτίστως κατά την πρόσβαση στην απασχόληση. Και αφού η φανερά προκατειλημμένη προσφορά εργασίας διώκεται ποινικά, οι εργοδότες καταφεύγουν σε διακριτικές πρακτικές απόρριψής τους, προκειμένου να διαφύγουν της δικαιοσύνης. Το ποσοστό ανεργίας των "Γάλλων μεταναστών" είναι σχεδόν τριπλάσιο από αυτό των Γάλλων, ενώ από αυτούς που δουλεύουν, οι περισσότεροι κάνουν χειρονακτικές εργασίες χαμηλά αμοιβώμενες.

Σε ότι αφορά την εκπαίδευση, οι νεαροί μετανάστες έχουν λιγότερες πιθανότητες να έχουν φυσιολογική σχολική ζωή. Στις 23 Φεβρουαρίου 2005 μάλιστα, η κυβέρνηση ψήφισε νόμο που ζητάει από τους εκπαιδευτικούς να δώσουν έμφαση στη "θετική όψη της γαλλικής αποικιοκρατίας"! Έτσι δηλαδή που ο μικρός Αλγερινός να μαθαίνει ότι ο παππούς του σφάχτηκε στον βωμό του εκπολιτισμού... Ο νόμος αυτός προξένησε πολλές αντιδράσεις σε αντιρατσιστικές οργανώσεις και πανεπιστημιακούς κύκλους και μέχρι τον Απρίλιο είχαν μαζευτεί χιλιάδες υπογραφές για την κατάργησή του. Ένα άλλο χαρακτηριστικό της ξενοφοβίας των Γάλλων που αφορά την εκπαίδευση, είναι το γεγονός ότι πολλές Γαλλικές μεσοαστικές οικογένειες επινοούν τρόπους για να αποφύγουν να στείλουν τα παιδιά τους σε σχολεία με μεγάλη αναλογία παιδιών μεταναστών. Κάποια σχολεία μάλιστα, δημιουργούν τάξεις "επίλεκτων" με Γάλλους μαθητές και αντίστοιχα υποτιμημένες τάξεις με παιδιά μεταναστών.

Σαν να μην έφταναν όλα τα παραπάνω, στις 8/11/05 ο Γάλλος πρωθυπουργός πρότεινε "να δοθεί η δυνατότητα επαγγελματικής μαθητείας στην ηλικία των 14

ετών, όταν πρόκειται για παιδιά που προφανώς δεν έχουν διάθεση να συνεχίσουν τις σπουδές τους ή που έχουν ήδη εγκαταλείψει το σχολείο".

Και σε μια στιγμή η, από το 1959 επί στρατηγού Ντε Γκώλ, απόφαση η εκπαίδευση να είναι υποχρεωτική μέχρι το 16 έτος της ηλικίας... δείχνει να καταργείται. Οι νέοι μετανάστες, στη χώρα του Διαφωτισμού οφείλουν λοιπόν πλέον να βγαίνουν στην παραγωγή, βοηθώντας έτσι και τα σχολεία "να καθαρίσουν" από τους ενοχλητικούς και θορυβώδεις μετανάστες. Αλλά και τους εργοδότες που χαίρονται να βλέπουν την προσφορά φθηνού και ανειδίκευτου εργατικού δυναμικού να αυξάνεται.

Τις αρχές της δεκαετίας του '80 η κυβέρνηση Μιτεράν έθεσε σε εφαρμογή την λεγόμενη "πολιτική των πόλεων", η οποία είχε ως στόχο τη δημιουργία ζωνών εκπαίδευσης και απασχόλησης για τους νέους των φτωχών προαστίων. Αναγκάστηκε να υιοθετήσει μια τέτοια πολιτική, λόγω της εξέγερσης των κατοίκων της συνοικίας Μινγκέτ στη Λυών το 1981, που προμήνυε ανάλογες καταστάσεις σε ...ανάλογες συνοικίες.

Δέκα χρόνια αργότερα ο Υπουργός Ανάπτυξης των Πόλεων, Μπερνάρ Ταπί, οργάνωσε την προώθηση του αθλητισμού στα προάστια, σκεπτόμενος προφανώς ότι με αυτόν τον τρόπο οι άνεργοι νέοι θα εκτονώνονται στη μπάλα και όχι στα αυτοκίνητα της μπουρζουαζίας...

Κατά τα τέλη της δεκαετίας του '90, επί πρωθυπουργίας Αλέν Ζιπέ, προωθήθηκε το "σχέδιο Μάρσαλ για τα προάστια", με το οποίο η κυβέρνηση, παραχωρώντας κίνητρα στις επιχειρήσεις, τις προέτρεπε να επεκτείνουν τις δραστηριότητές τους στις υποβαθμισμένες περιοχές. Τέλος, πρόσφατα ο Υπουργός Κοινωνικής Μέριμνας Ζαν Λουί Μπορλού, ανακοίνωσε την κατεδάφιση των ετοιμόρροπων ακινήτων και δημιούργησε σαράντα νέες ζώνες για την οικονομική ανάπτυξη των φτωχών προαστίων. Σύμφωνα με την εφημερίδα Φιγκαρό, η Γαλλική κυβέρνηση ξοδεύει κάθε χρόνο κατά μέσο όρο περίπου 2,5 δισεκατομμύρια ευρώ για τον σχεδιασμό της πολιτικής των πόλεων, που κατά τα φαινόμενα, τελικά δεν αποδίδει επαρκώς...

6.1.3. ΑΓΓΛΟΣΑΞΩΝΙΚΟ ΜΟΝΤΕΛΟ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ

Όταν η Βρετανία χρειάστηκε μεταπολεμικά εργατικό δυναμικό, απευθύνθηκε στους υπηκόους της και κυρίως στην Καραϊβική και την Ινδική Χερσόνησο. Οι πρώτοι μετανάστες φτάνουν στην Αγγλία τον Ιούνιο του 1948. Ήταν 500 Τζαμαϊκανοί που δε δυσκολεύτηκαν να βρουν δουλειά...

Μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του '80, η πολιτική της Μ. Βρετανίας σε θέματα μετανάστευσης στηριζόταν στην απόλυτη αφομοίωση των αλλοδαπών που προέρχονταν κυρίως από τις πρώην Αγγλικές αποικίες. Σε αυτούς, χορηγούταν αυτόματα η Βρετανική υπηκοότητα και δικαίωμα ψήφου. Επίσης, η πολιτεία, μέσω της νομοθεσίας, φρόντιζε να εξαλειφθούν οι διακρίσεις και να αναγνωριστούν οι εθνοτικές ομάδες ως πολιτικές οντότητες. Το μοντέλο αυτό καταργήθηκε το 1981 από την τότε συντηρητική κυβέρνηση της Θάτσερ. Την ίδια χρονιά η Βρετανία αντιμετώπισε με κατασταλτικά μέτρα την εξέγερση των μεταναστών στο Μπρίξτον.

Το πρότυπο ένταξης που εφαρμόζεται σήμερα για τους μετανάστες στη Μ. Βρετανία είναι πολυπολιτισμικό και στοχεύει, σύμφωνα με τους εμπνευστές του, στην αναγνώριση και αποδοχή της διαφορετικότητας. Ως μοντέλο θεωρεί ότι αυτή η διαφορετικότητα που φέρνουν οι μετανάστες είναι πολύ σημαντικό στοιχείο και εμπλουτίζει τον κοινωνικό ιστό της χώρας. Στο ίδιο πρότυπο κινούνται επίσης οι Σκανδιναβικές χώρες και η Ολλανδία. Μπορεί αυτή η πολιτική να φαίνεται όμορφη στα λόγια, όμως στη πράξη συναντά πολλά προβλήματα. Πρόσφατα για παράδειγμα, στις βομβιστικές επιθέσεις της 7ης Ιουλίου, οι φερόμενοι ως δράστες ήταν άτομα που θεωρούνταν ενσωματωμένα στον βρετανικό τρόπο ζωής.

Πέρα από τις τρομοκρατικές επιθέσεις, που δεν μπορούν να εκληφθούν ως κίνημα ενάντια στη Βρετανική μεταναστευτική πολιτική, έχουν υπάρξει κατά καιρούς αρκετές κοινωνικές εκρήξεις σε υποβαθμισμένες αστικές περιοχές της Βρετανίας. Οι τελευταίες που πήραν σχετική έκταση ήταν το καλοκαίρι του 2001 στο Μπράντφορντ, στο Μπάρνλεϊ και στο Όλντχαμ της βόρειας Αγγλίας, όπου ένα μεγάλο ποσοστό του πληθυσμού κατάγεται από την Ινδία. Οι εκθέσεις για τα αίτια των ταραχών κατέληξαν στο γενικό συμπέρασμα ότι οι διάφορες κοινότητες, παρότι ζουν δίπλα, βιώνουν ξεχωριστές "παράλληλες ζωές".

Σύμφωνα με έρευνα του Πανεπιστημίου του Σέφιλντ, που έδωσε στη δημοσιότητα το BBC, πάνω από 1,1 εκατομμύριο αλλοδαποί εγκαταστάθηκαν στη

Βρετανία, μεταξύ 1991 και 2001. Συνολικά, περίπου 4,5 εκατομμύρια άνθρωποι, που γεννήθηκαν στο εξωτερικό, ζουν σήμερα στη Βρετανία και πολλοί απ' αυτούς έχουν πολιτογραφηθεί Βρετανοί.

Η παραπάνω έρευνα έδειξε ότι οι περισσότεροι από τους μετανάστες "προτιμούν" να εγκαθίστανται στη νοτιοανατολική Αγγλία και κυρίως στο Λονδίνο, μετατρέποντάς το σε μια από τις πιο κοσμοπολίτικες πρωτεύουσες του κόσμου. Συγκεκριμένα, τέσσερις στους δέκα κατοίκους του Λονδίνου έχουν γεννηθεί εκτός Μ. Βρετανίας.

Όμως, η πολυπολιτισμικότητα για να αποτελεί θετικό στοιχείο σε μια κοινότητα, θα πρέπει να προϋποθέτει και κοινωνική συνοχή, κάτι το οποίο δεν ισχύει στην Βρετανική πραγματικότητα: Το 95% των λευκών Βρετανών έχουν μόνο λευκούς φίλους, ενώ το 37% των μη λευκών προτιμούν να έχουν επαφές με τους ομοίους τους. Αυτή η τάση είναι ανοδική, ιδιαίτερα μάλιστα μεταξύ των νέων.

Όσο αφορά την εθνικότητα των μεταναστών στη Βρετανία, οι περισσότεροι κατάγονται από την Ινδία, το Πακιστάν, την Ιρλανδική Δημοκρατία, την Καραϊβική και τις ΗΠΑ. Αυτές οι εθνότητες παραδοσιακά συνέβαλλαν στο πολυπολιτισμικό μωσαϊκό της Βρετανικής κοινωνίας, αφού προέρχονταν από χώρες που προηγουμένως είχαν αποικηθεί από τους Άγγλους. Σε αυτούς μάλιστα επικεντρώνονταν οι μεταναστευτικές πολιτικές που ακολουθούσε το κράτος, ενώ οι Βρετανοί κατά κάποιο τρόπο ήδη τους έχουν "συνηθίσει". Για παράδειγμα, πολλοί Ινδοί και Κινέζοι μετανάστες έχουν τόσο υψηλά εισοδήματα και μορφωτικό επίπεδο που μπορούν να συγκριθούν με τους αυτόχθονες Βρετανούς.

Το μεγάλο πρόβλημα δημιουργήθηκε σχετικά πρόσφατα, όταν άρχισαν να αυξάνονται οι αφίξεις από την Μέση Ανατολή, τη Νότιο Αμερική, την Ευρώπη και τμήματα της Αφρικής, γεγονός που η Βρετανική πολιτική δεν είχε προβλέψει επαρκώς. Έτσι, έγιναν ορατές οι απαρχαιωμένες βάσεις του βρετανικού πολυπολιτισμικού μοντέλου που, αντί να βοηθάει στην ενσωμάτωση των νέων πληθυσμών, τους καθηλώνει να βιώνουν την καθημερινότητα ενός αποκομμένου κοινωνικά μετανάστη.

Η διαφορετική αντιμετώπιση, των νέων εθνικών ομάδων στη Βρετανία, έχει άμεσο αντίκτυπο στην απασχόληση. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με το πρόγραμμα

"Born Abroad", το οποίο ερευνά τα οικονομικά στοιχεία των μεταναστών, υπάρχουν τρεις κατηγορίες:

-Στην πρώτη ανήκουν εθνότητες που πρωτίστως αναζήτησαν στη Βρετανία άσυλο. Αυτοί προέρχονται κυρίως από τη Σομαλία, το Ιράν και την Αγκόλα και δεν έχουν μεγάλα ποσοστά επιτυχίας στην εύρεση εργασίας...

-Στη δεύτερη κατηγορία ανήκουν εθνότητες που έχουν την τάση να απασχολούνται σε χαμηλόμισθες θέσεις εργασίας, στις οποίες κιάλας παραμένουν... Αυτό συμβαίνει κυρίως σε όσους προέρχονται από το Μπαγκλαντές ή το Χονγκ Κονγκ και δουλεύουν σε εστιατόρια και μικρές εμπορικές επιχειρήσεις.

- Τέλος, άτομα που προέρχονται από τη Ν. Ζηλανδία ή τις Φιλιππίνες, που κατά κανόνα ήλθαν για πρώτη φορά στη Βρετανία με προσωρινές άδειες εργασίας, ανήκουν στην τρίτη κατηγορία και καταγράφουν τα υψηλότερα ποσοστά απασχόλησης.

7. ΤΟ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ

Τα τελευταία χρόνια, το ασφαλιστικό πρόβλημα γίνεται ολοένα οξύτερο καθώς υπάρχει συνεχής αύξηση της προσδοκώμενης ζωής και μείωση του αριθμού των γεννήσεων. Αποτελεί συνεπώς μόνιμο αντικείμενο συζητήσεων και μελετών προκειμένου να παρθούν τα κατάλληλα μέτρα αντιμετώπισής του. Στα πλαίσια αυτά, εξετάζεται και το φαινόμενο της μετανάστευσης καθώς φαίνεται να έχει την δυνατότητα να ανατρέψει τις δύσκολες δημογραφικές προοπτικές. Ειδικότερα, διερευνάται η μελλοντική εξέλιξη των εισφορών και των συνταξιοδοτικών παροχών σε κάθε ασφαλιστικό φορέα όταν στο επίσημο ενεργό δυναμικό αυτού συμπεριληφθούν και οι εργαζόμενοι αλλοδαποί της χώρας.

Σύμφωνα με τα Ηνωμένα Έθνη, το 1965 ζούσαν και εργάζονταν εκτός της χώρας γέννησής τους 75 εκατομμύρια άνθρωποι ενώ το έτος 2000, ο αριθμός τους είχε φτάσει στα 175 εκατομμύρια. Η διεθνής μετανάστευση αποτελεί ένα μόνιμο κοινωνικό φαινόμενο το οποίο είναι πολυδιάστατο και συνυφασμένο με τις κοινωνικές, πολιτικές και οικονομικές συνθήκες σε παγκόσμιο επίπεδο. Στην Ευρώπη, μία από τις διαστάσεις της μετανάστευσης συνδέεται με τα δημογραφικά ζητήματα, όπως π.χ. με την αύξηση και την γήρανση του πληθυσμού αλλά και με την κοινωνική ασφάλιση.

Οι παροχές της κοινωνικής ασφάλισης και οι επιπτώσεις της μετανάστευσης στα συστήματα κοινωνικών ασφαλίσεων αποτελούν ζητήματα τα οποία απασχολούν τη δημόσια συζήτηση και διαμορφώνουν την χάραξη μεταναστευτικής πολιτικής των κρατών, ιδιαίτερα στις συνθήκες μετά από την κρίση του κοινωνικού κράτους στην Ευρώπη. Από τη μια πλευρά θεωρείται ότι οι κοινωνικές παροχές είναι ένας από τους βασικούς λόγους έλξης των μεταναστών προς τις ευρωπαϊκές χώρες (Böhning 1996) και από την άλλη όμως επικρατεί η αντίληψη ότι οι μετανάστες συμβάλλουν θετικά, μεταξύ άλλων, στην κοινωνική ασφάλιση, κυρίως στις περιπτώσεις κρατών όπου η υπογεννητικότητα και γήρανση του πληθυσμού χαρακτηρίζουν τον πληθυσμό (Cichon κα, 2003).

Ένα άλλο ζήτημα, που συνδέεται με τα παραπάνω, αναφέρεται στις διάφορες ομάδες μεταναστών και τη σχέση τους με τα διαφορετικά δικαιώματα. Διάφορες

κατηγορίες που προκύπτουν από το καθεστώς εισόδου, παραμονής και ιθαγένειας συνεπάγονται και διαφορετική συμμετοχή και κάλυψη στην κοινωνική ασφάλιση. Στις σημερινές συνθήκες, στις ευρωπαϊκές χώρες, τέτοιες κατηγορίες είναι οι κοινοτικοί μετανάστες- υπήκοοι των κρατών μελών της ΕΕ, οι ομογενείς – οι οποίοι ανήκουν στο έθνος ανεξάρτητα του κράτους γέννησής τους, οι πρόσφυγες οι οποίοι έχουν αναγνωρισθεί με βάση της Σύμβασης της Γενεύης, οι μετανάστες ή υπήκοοι τρίτων χωρών- μετανάστες από χώρες εκτός της ΕΕ, οι αιτούντες άσυλο με προσωρινό καθεστώς μέχρι την τελική απόφαση για το αίτημά τους και οι ανεπίσημοι μετανάστες – μετανάστες που δεν είναι καταγεγραμμένοι από τις αρχές. Συνεπώς για να μελετηθούν οι επιδράσεις της συμμετοχής των μεταναστών στην κοινωνική ασφάλιση πρέπει να συνυπολογίσουμε διάφορους παράγοντες και να λάβουμε υπόψη μας μια σειρά περιορισμών και αυτό ενέχει πολλές δυσκολίες γιατί πολλές φορές δεν είναι εφικτό λόγω αδυναμίας στατιστικών στοιχείων. Πρέπει να λάβουμε υπόψη μας π.χ. τη διάσταση της ένταξης και των δικαιωμάτων των μεταναστών στις χώρες εγκατάστασης.

Είναι κατανοητό ότι δεν είναι επιτρεπτό στη βάση της ισότητας αλλά και εφικτό να αποκλειστούν οι μετανάστες από διάφορα δικαιώματα στα ευρωπαϊκά κράτη, όπως π.χ. από τη μόνιμη εγκατάσταση, την οικογενειακή επανένωση και την κατοχύρωση των κοινωνικών δικαιωμάτων.

Επίσης, οι οικονομικές, κοινωνικές και πολιτικές συνθήκες δεν είναι σταθερές στο χρόνο και συνεπώς η αποτελεσματικότητα πολιτικών για την κοινωνική ασφάλιση και τη μετανάστευση δεν εξαρτώνται μονομερώς και αποκλειστικά από τις κρατικές πολιτικές αποφάσεις και την εφαρμογή τους ούτε από τη λειτουργία της αγοράς.

7.1 Συστήματα κοινωνικών πολιτικών και συντάξεων

Με κριτήριο τις κοινωνικές δαπάνες, σχηματικά υπάρχουν τρία διαφορετικά μοντέλα: το ηπειρωτικό μοντέλο κοινωνικής ασφάλειας, το σκανδιναβικό μοντέλο των δικαιωμάτων καθολικής κάλυψης και το βρετανικό υπολειμματικό μοντέλο (Mjøset, 2000). Από τη δεκαετία του 1970, ζητήματα όπως κόστους και αποτελεσματικότητας της παρέμβασης του κράτους στην οικονομία αποτελούν

διαστάσεις, της θεσμικής ή μη, κρίσης και αμφισβήτησης του (Στασινοπούλου, 1990, Νικολόπουλος, 2006). Τα συνταξιοδοτικά συστήματα, όπως έχουν εφαρμοστεί μέχρι σήμερα, μπορούν να χωριστούν σε δύο βασικές κατηγορίες : τα κεφαλαιοποιητικά και τα διανεμητικά (Pay As You Go, PAYG). Το κεφαλαιοποιητικό σύστημα βασίζεται στην αρχή ότι κάθε γενιά ασφαλισμένων αποταμιεύει για να καλύψει τις δικές της παροχές ενώ βασικές πηγές χρηματοδότησης είναι οι εισφορές και τα έσοδα από τις επενδύσεις του αποθέματος. Εφαρμόζεται κυρίως στις ΗΠΑ από την απόδοση των εισφορών που έχουν επενδυθεί κατά τη διάρκεια της εργασίας απορρέουν οι συντάξεις. Το ύψος της σύνταξης εξαρτάται από το ύψος των εισφορών που το συγκεκριμένο άτομο έχει πληρώσει στην παραγωγική του ηλικία και από τη διαχείριση του επενδυμένου κεφαλαίου. Ορισμένοι θεωρούν ότι αυτό το σύστημα αφήνει «μεγαλύτερα περιθώρια επιλογής στο άτομο και εναποθέτει το μέλλον στην ατομική ευθύνη» (Καζάκος κα, 2003: 188). Στο διανεμητικό σύστημα, οι σημερινές εισφορές χρηματοδοτούν τις σημερινές συντάξεις. Ο χαρακτήρας του συστήματος είναι δημόσιος και προϋποθέτει την αλληλεγγύη μεταξύ των γενεών.

Αυτό απαιτεί να υπάρχει μία ισορροπία στις εισφορές που καταβάλλονται και στις συντάξεις αφού η χρηματοδότηση του διανεμητικού συστήματος βασίζεται στις εισφορές της παρούσας γενιάς εργαζομένων ή αλλιώς στην αρχή του «συμβολαίου των γενεών». Επομένως για τη λειτουργία του είναι απαραίτητος ένας επαρκής αριθμός ενεργών ασφαλισμένων που να ξεπερνάει σε μεγάλο βαθμό τον αριθμό των συνταξιούχων. Η ρύθμιση των παροχών, εισφορών και των ορίων συνταξιοδότησης καθίσταται αναγκαία για να επιλυθούν τα προβλήματα που δημιουργούνται στην αποτελεσματική λειτουργία του συστήματος από την υπογεννητικότητα, την ανεργία και την αύξηση του προσδόκιμου επιβίωσης. Ένα διανεμητικό σύστημα μπορεί να είναι αναδιανεμητικό ή ανταποδοτικό. Η σχέση του εργαζομένου με το φορέα ασφάλισης δεν είναι άμεση και γι' αυτό δεν ασκεί ιδιαίτερες πιέσεις (Βουρλούμης, 2005).

Στην Ευρώπη επικρατεί ένα μεικτό συνταξιοδοτικό σύστημα και έχουν αναπτυχθεί τρεις πυλώνες παροχής εισοδήματος στους συνταξιούχους: Κύρια σύνταξη (δημόσια), επικουρική(δημόσια ή ιδιωτική) και η ατομική-ιδιωτική από ασφαλιστικές εταιρείες ή άλλες αποταμιεύσεις. Παρότι το κεφαλαιοποιητικό σύστημα θεωρήθηκε πιο αποτελεσματικό και ανεξάρτητο από τις δημογραφικές μεταβολές

και υιοθετήθηκε στις ΗΠΑ και το Ηνωμένο Βασίλειο, αυτό δεν επαληθεύτηκε στην πράξη, ενώ γενικά αλλά και ειδικά για την Ευρώπη, η κοινωνική αλληλεγγύη δεν μπορεί να μην συνυπολογίζεται λόγω του παρελθόντος της κοινωνικής πολιτικής αλλά και του παρόντος, καθώς οι μεταβολές δεν είναι δεδομένες και αμετάβλητες αλλά ούτε και υπάρχει ομοιομορφία στους ρυθμούς μεταβολής σε όλες τις χώρες.

Όσον αφορά στο ελληνικό συνταξιοδοτικό σύστημα, εμφανίζονται 2 κύριες τάσεις. Η μία υποστηρίζει να παραμείνει διανεμητικό (INE/ΓΣΕΕ) και η άλλη να διαμορφωθεί σε 3 πυλώνες .

Ο πρώτος να περιλαμβάνει εθνική σύνταξη προνοιακού τύπου σε όλους τους πολίτες με ηλικιακά και εισοδηματικά κριτήρια και χρηματοδότηση από κράτος. Ο δεύτερος να είναι αναπληρωματική του εισοδήματος σύνταξη με χρηματοδότηση από τρέχουσες εισφορές εργαζομένων και εργοδοτών και τέλος, ο τρίτος να είναι η «κεφαλαιοποιητική» σύνταξη που στηρίζεται στην εθελοντική ή υποχρεωτική συμμετοχή και τις αποδόσεις των επενδύμενων χρημάτων στην κεφαλαιαγορά (Καζάκος και Μπουρίκος 2003: 189).

Η γήρανση του πληθυσμού με τη συνακόλουθη ανισορροπία της αναλογίας των εργαζομένων και συνταξιούχων και ο ρόλος της μετανάστευσης στα πλαίσια του ελληνικού συνταξιοδοτικού συστήματος αποτελούν κύριες διαστάσεις στη συζήτηση για τις επιπτώσεις –στη χρηματοδότηση και βελτίωση των χαμηλών συντάξεων- και τις αλλαγές όχι μόνο για τις συντάξεις αλλά και ευρύτερα για την ελληνική κοινωνία. Χαρακτηριστικά μπορούμε να αναφέρουμε ότι η αναλογία ασφαλισμένων και συνταξιούχων για το έτος 2005 ήταν 1,77 ενώ το 1980 και το 1990 ήταν 3,16 και 2,88 αντίστοιχα. Επίσης σύμφωνα με την Έκθεση της Εθνικής Στρατηγικής για τις Συντάξεις, οι δημόσιες δαπάνες για τις συντάξεις ήταν για το 2000 στο 12,4% του ΑΕΠ, ενώ το 2030 θα αυξηθούν στο 17,3% και το 2050 στο 22,6%.⁴⁸ Κατά την περίοδο 2004-2050, ο πληθυσμός της Ελλάδας προβλέπεται να μειωθεί κατά 3% με συρρίκνωση στις ηλικίες κάτω των 64 (περίπου 20%) και με πολύ μεγάλη αύξηση στις ηλικίες άνω των 65 (80%). Ο δείκτης εξάρτησης των ηλικιωμένων² θα αυξηθεί την περίοδο 2003-2050 κατά 35%⁴⁹

⁴⁸ COMMISSION OF THE EUROPEAN COMMUNITIES, 2002: 117

⁴⁹ Υπουργείο Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας (2006), *Κοινωνικός Προϋπολογισμός έτους 2006*, Αθήνα, σελ. 336. Δεν περιλαμβάνονται οι συνταξιούχοι του Δημοσίου.

7.2 Θεσμικό Πλαίσιο

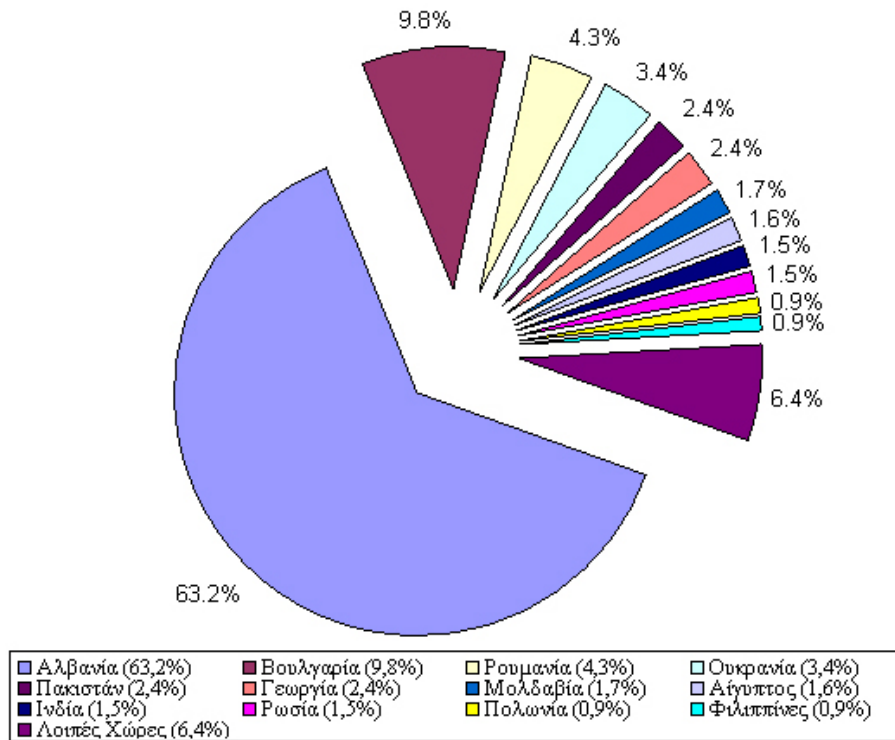
Η πρώτη νομοθετική ρύθμιση για την είσοδο και εργασία των αλλοδαπών στην ελληνική επικράτεια πραγματοποιήθηκε με το Νόμο 1975 του 1991 και είχε ως στόχο τον κρατικό έλεγχο της μετανάστευσης και την εφαρμογή μιας αυστηρής και κατασταλτικής μεταναστευτικής πολιτικής, παρά το γεγονός ότι ο αριθμός των μεταναστών αυξανόταν. Διαφαινόταν η τάση εφαρμογής μεταναστευτικής πολιτικής στη βάση της γερμανικής πολιτικής της στρατολόγησης παρότι οι γενικότερες συνθήκες είχαν αλλάξει, περιφερειακά και παγκόσμια, αλλά και μεγάλος αριθμός μεταναστών βρισκόταν ήδη εντός της ελληνικής επικράτειας.

Το πρώτο πρόγραμμα νομιμοποίησης του καθεστώτος των μεταναστών, το οποίο περισσότερο αφορούσε την καταγραφή τους πραγματοποιήθηκε με τα Προεδρικά Διατάγματα 358 και 359 του 1997, του οποίου η εφαρμογή άρχισε την 1η Ιανουαρίου του 1998. Η διαδικασία περιλάμβανε δύο φάσεις: Αίτηση για λευκή κάρτα και αίτηση για πράσινη κάρτα. Στην πρώτη φάση δικαίωμα για λευκή κάρτα είχαν όσοι μετανάστες βρίσκονταν στην Ελλάδα μία μέρα πριν τη δημοσίευση των Προεδρικών Διαταγμάτων. Σε αυτό υπέβαλαν αίτηση για την κάρτα προσωρινής άδειας παραμονής, λευκή κάρτα, 371.641 αλλοδαποί. Κατά το δεύτερο στάδιο, πράσινη κάρτα παραμονής με περιορισμένη διάρκεια συνέχισαν και υπέβαλαν αίτηση 212.860 αλλοδαποί (Καβουνίδη, 2004:14). Στη δεύτερη φάση, οι μετανάστες έπρεπε να προσκομίσουν βεβαίωση απόδειξης εισοδήματος και ασφαλιστικών εισφορών για το διάστημα από την λευκή κάρτα μέχρι την αίτηση για την πράσινη. Το 2001 ψηφίζεται ο Νόμος 2910 ο οποίος καθιέρωσε το σύστημα αδειών εργασίας και παραμονής για τους αλλοδαπούς τρίτων χωρών στην ελληνική επικράτεια, καθιστά αρμόδιο Υπουργείο για τους μετανάστες, το Υπουργείο Εσωτερικών. Η εφαρμογή του δεύτερου προγράμματος νομιμοποίησης όσων ήταν τουλάχιστον ένα χρόνο εγκατεστημένοι στην Ελλάδα είχε ως προϋπόθεση ένσημα 250 ημερών τα οποία, αν δεν είχαν ήδη οι μετανάστες, μπορούσαν να τα αγοράσουν.

Ο νέος νόμος 3386 ο οποίος τέθηκε σε ισχύ το 2005 ενοποιεί τις άδειες παραμονής και εργασίας και καθιερώνει διάφορες κατηγορίες αδειών διαμονής και τους τύπους άδειας διαμονής για κάθε κατηγορία (ΥΠ. ΕΣ., Εγκύκλιος αρ. 38, 2005, 7-8) με υπεύθυνη αρχή την Περιφέρεια. Προβλέπει άδειες διαμονής για εργασία, π.χ.

εξαρτημένης, εποχιακής, προσωρινή, άδειες διαμονής για ανεξάρτητη οικονομική δραστηριότητα, άδειες διαμονής για ειδικούς λόγους, όπως σπουδές, έρευνα, για εξαιρετικούς λόγους, άδειες αορίστου χρόνου και επί μακρόν διαμένοντες.

Εθνικότητες των κατόχων αδειών παραμονής στην Ελλάδα (2003/04)



ΓΡΑΦΗΜΑ 6 Υπουργείο Εσωτερικών, Βάση δεδομένων Άδειας Παραμονής 2003-2004.

Ο πιο σημαντικός λόγος έκδοσης άδειας παραμονής των μεταναστών φαίνεται να αφορά στην εργασία και πιο συγκεκριμένα την μισθωτή εργασία. Σύμφωνα με τα στοιχεία του ΕΟΠ για το έτος 2004-5, το ποσοστό των μισθωτών εργαζομένων ανέρχεται στο 93,7% ενώ από την άλλη μεριά το ποσοστό των αυτοαπασχολούμενων μεταναστών είναι πολύ χαμηλό και αποτελεί το 5% με το 4% να μην απασχολεί κανέναν υπάλληλο.

Πίνακας 111 Λόγοι έκδοσης άδειας παραμονής 2003/04

Λόγοι έκδοσης άδειας παραμονής στην Ελλάδα 2003/04	Αριθμός αδειών ανά κατηγορία	Ποσοστό επί του συνόλου
<i>Εργασία</i>	465848	68.1%
Οικογενειακή συνένωση	81216	11.8%
Ανεξάρτητες υπηρεσίες	82954	12.1%
Σύζυγοι πολιτών Ε.Ε.	18751	2.7%
Εποχιακή εργασία	16324	2.3%
Χήρες / Παιδιά ως 18 ετών	4794	0.7%
Σπουδές	4646	0.6%
Στελέχη εταιρειών	2225	0.3%
Γονείς ημεδαπών	1420	0.2%
Μέλη οικογενειών Ε.Ε.	606	0.08%
Σύζυγοι ομογενών	523	0.07%
Αορίστου χρόνου	364	0.05%
Πέραν της δετίας διαμένοντες	55	0.008%
Άλλοι λόγοι	3593	0.5%

Πηγή : Υπουργείο Εσωτερικών, Βάση δεδομένων Άδειας Παραμονής 2003-2004.

7.3 Η κοινωνική ασφάλιση στην ΕΕ

Η σύγχρονη συζήτηση για την κοινωνική ασφάλιση διαμορφώνεται από τις κοινωνικοπολιτικές και οικονομικές συνθήκες ενώ η συζήτηση για το συνταξιοδοτικό και την υγεία εστιάζει σε μια σειρά ζητημάτων τα οποία συνδέουν την κοινωνική ασφάλιση με το δημογραφικό, δηλαδή υπογεννητικότητα, γήρανση του πληθυσμού, αύξηση του πληθυσμού και μετανάστευση. Στην Ευρώπη των 25, ο συνολικός πληθυσμός είναι 455 εκατομμύρια, περισσότερα από 70 εκατομμύρια, ή το 20% του συνολικού πληθυσμού, είναι πάνω από 60 χρόνων ενώ το 30% είναι πάνω από 50 χρόνων⁵⁰. Ο αριθμός των υπηκόων εκτός ΕΕ υπολογίζεται στα 13,5 εκατομμύρια ενώ η μετανάστευση έχει συμβάλλει θετικά στην συνολική αύξηση του πληθυσμού.

Το 2000 στη Λισσαβόνα, στη Σύνοδο Κορυφής, οι ηγέτες των κρατών μελών της ΕΕ αποφάσισαν ότι η καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού για να είναι αποτελεσματική πρέπει να πραγματοποιηθεί σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Το 2000 στη Νίκαια και το 2001 στη Στοκχόλμη, τα κράτη μέλη αποφάσισαν ομόφωνα την προώθηση της κοινωνικής ένταξης και δεσμεύτηκαν να προωθήσουν μια βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη και την απασχόληση για την επίτευξη της κοινωνικής συνοχής για το διάστημα 2001-2010. Με την Έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την Κοινωνική Προστασία-2003 αναγνωρίστηκε, μετά από την ανάλυση των εθνικών εκθέσεων των κρατών μελών, η σημασία της κοινωνικής πολιτικής για την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού και την εδραίωση της κοινωνικής συνοχής ενώ το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στο Λάακεν, το 2001 υιοθέτησε 18 κοινούς δείκτες για τους 4 τομείς της κοινωνικής ενσωμάτωσης, τη φτώχεια, την απασχόληση, την εκπαίδευση και την υγεία.

Τα ασφαλιστικά συστήματα των περισσότερων κρατών μελών έχουν μεταβληθεί προς 3 κατευθύνσεις:

- Ανασχεδιασμός δημοσίων διανεμητικών συστημάτων
- Ενίσχυση ρόλου των κεφαλοποιητικών επαγγελματικών σχημάτων
- Παροχή κινήτρων για εκούσια αποταμίευση σε προσωπικούς συνταξιοδοτικούς λογαριασμούς.

⁵⁰ Νικολόπουλος Α. Κοινωνική Ασφάλιση : κάλυψη των κινδύνων λόγω ασθένειας, γήρατος, ανεργίας, αναπηρίας, θανάτου. Κοινωνική Πρόνοια: προστασία ατόμων χωρίς επαρκείς πόρους. 2006: 41

7.4 Η κοινωνική ασφάλιση στην Ελλάδα

Η κοινωνική ασφάλιση στην Ελλάδα πρωτοεμφανίζεται με το διάταγμα της 15ης Δεκεμβρίου 1836 με το οποίο συστήθηκε το Ναυτικό Απομαχικό Ταμείο (ΝΑΤ), το οποίο άρχισε τη λειτουργία του το 1861. Μια σειρά άλλων ταμείων, όπως το ταμείο των δημοσίων υπαλλήλων, των εργατών στα μεταλλεία, των υπαλλήλων της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδας, κλπ., εμφανίστηκαν την ίδια εποχή. Η νομοθετική απαρχή της ασφάλειας πραγματοποιείται με τον Νόμο 2868/1922 «Περί υποχρεωτικής ασφαλίσεως των εργατών και ιδιωτικών υπαλλήλων» ο οποίος αποτελεί τη βάση για την ίδρυση κλαδικών ασφαλιστικών ταμείων. Το διάστημα 1932 -1934 ψηφίζονται δύο σημαντικοί νόμοι, 5733/1932 και 6298/1934, οι οποίοι προσφέρουν κάλυψη των μισθωτών για παροχή σύνταξης και παροχής προστασίας από την ασθένεια.

Την ίδια περίοδο προωθήθηκαν επίσης νομοθετικά μέτρα για την ίδρυση φορέων κύριας ασφάλισης, όπως του Ταμείου Ασφαλίσεως Εμπόρων (ΤΑΕ) και του Ταμείου Επαγγελματιών και Βιοτεχνών (ΤΕΒΕ), που άρχισαν να λειτουργούν το 1940. Το διάστημα 1935-1937 καθιερώνεται η υποχρεωτική ασφάλιση όλων των μισθωτών στο Ίδρυμα Κοινωνικών Ασφαλίσεων (ΙΚΑ) και η ίδρυση της επικουρικής ασφάλισης. Το ΙΚΑ λειτούργησε το 1937, αλλά η χορήγηση παροχών ρυθμίστηκε το 1951 με τον Αναγκαστικό Νόμο 1846/51, ο οποίος με τις διαδοχικές του τροποποιήσεις συνθέτει και το ισχύον θεσμικό πλαίσιο του φορέα.

Η επέκταση της ασφαλιστικής προστασίας του πληθυσμού εξασφαλίστηκε το 1961 με την ίδρυση του Οργανισμού Γεωργικών Ασφαλίσεων (ΟΓΑ), ο οποίος κάλυψε σχεδόν το σύνολο του αγροτικού πληθυσμού. Με το Νόμο 1305 του 1982 θεσπίζεται η κύρια ασφάλιση ως καθολική και υποχρεωτική σε όλη τη χώρα και το επόμενο έτος το ίδιο ισχύει για την επικουρική ασφάλιση (Νικολόπουλος, 2006, Γενική Γραμματεία Κοινωνικών Ασφαλίσεων)⁵¹. Στην Ελλάδα, το 1998, οι δαπάνες για κοινωνική προστασία ήταν 24,5% του ΑΕΠ ενώ ο μέσος όρος της ΕΕ ήταν 27,7.

⁵¹ Για την περίοδο 1937 ως τη δεκαετία του 1980, Προβόπουλος, 1987

7.5 Συνταξιοδοτικό Σύστημα στην Ελλάδα

Οι πλειονότητα των ασφαλιστικών φορέων του ελληνικού συνταξιοδοτικού συστήματος εφαρμόζει ένα στατικά διανεμητικό σύστημα, με τις συνταξιοδοτικές παροχές να προέρχονται άμεσα από την απασχόληση και τις εισφορές των εργαζομένων ενώ ένας πολύ μικρός αριθμός φορέων, π.χ. ο ΟΓΑ, ακολουθεί στις παροχές την καθολική κάλυψη του πληθυσμού (Νικολόπουλος, 2006: 193).

Με βάση⁵² τις εκτιμήσεις για τις συνταξιοδοτικές δαπάνες το διάστημα 2000 ως 2050 στην Ελλάδα, αυτές υπολογίζονται σε 12, 6% το 2010 και σε 24,8% το 2050. Η αύξηση για το παραπάνω διάστημα εκτιμάται στο 12, 2% , αν ο ρυθμός αύξησης των συντάξεων είναι 1% ετησίως σε πραγματικές τιμές. Στα πλαίσια περιορισμού των δημοσίων δαπανών, μια σειρά μεταρρυθμίσεων προσπαθούν να επιλύσουν τα προβλήματα του ασφαλιστικού συστήματος προς την κατεύθυνση της διαχείρισης του δημοσιονομικού ελλείμματος χωρίς ωστόσο να έχουν επέλθει ουσιαστικές διαρθρωτικές αλλαγές.

7.6 Προϋποθέσεις για ασφάλιση και συνταξιοδότηση στο ΙΚΑ, ΤΕΒΕ και ΟΓΑ

Το **ΙΚΑ** ασφαλίζει:⁵³

- α. Εργαζόμενους που προσφέρουν εξαρτημένη εργασία σε τρίτους (εργοδότες),
- β. Εργαζόμενους που προσφέρουν εξαρτημένη εργασία στο εξωτερικό (εάν η επιχείρηση για λογαριασμό της οποίας εργάζονται εδρεύει στην Ελλάδα),
- γ. Εργαζόμενους που προσφέρουν προσωπική εργασία, με σύμβαση εκμίσθωσης έργου,
- δ. Αλλοδαπούς εργαζόμενους και
- ε. Τα μέλη της οικογένειας των ασφαλισμένων.

Υπάρχουν διάφορες κατηγορίες για χορήγηση σύνταξης γήρατος και για κάθε μία ισχύουν συγκεκριμένες προϋποθέσεις. Μερικές από τις κατηγορίες είναι πλήρης σύνταξη γήρατος, μειωμένη σύνταξη γήρατος, πλήρης σύνταξη γήρατος με τις

⁵² EPC working group on ageing populations. EPC/ECOFIN/655/01-EN final

⁵³ http://www.epixeirein.career.teiath.gr/dimiourgia/ikoniki/asfalisi_index.htm

διατάξεις της 35ετίας, σύνταξη γήρατος με τις διατάξεις των βαρέων, οικοδόμων, σε μητέρες με ανήλικα παιδιά κλπ. Για πλήρη σύνταξη γήρατος αυτές είναι για άνδρες 65 ετών και γυναίκες 60 ετών να έχουν 4.500 ημέρες ασφάλισης ενώ για άνδρες 62 ετών και γυναίκες 57 ετών, 10.000 ημέρες ασφάλισης.

Σύμφωνα με τον κανονισμό του ΙΚΑ «ασφαλισμένος στο ΙΚΑ είναι οποιοδήποτε πρόσωπο παρέχει εξαρτημένη εργασία, ανεξάρτητα από την υπηκοότητα του ή την ιθαγένεια του».

Συνεπώς, όποιος έχει τις προϋποθέσεις εγγράφεται στο ΙΚΑ με αριθμό μητρώου αυτόν που προκύπτει την στιγμή της εγγραφής του στο γενικό μητρώο του ΙΚΑ, εφόσον δεν τηρείται ειδικό μητρώο για τους αλλοδαπούς. Η μοναδική αναφορά σε υπηκοότητα γίνεται σε περίπτωση Έλληνα εργαζόμενου στο εξωτερικό για επιχείρηση με έδρα εντός Ελλάδος.

Οι αλλοδαποί οικονομικοί μετανάστες που έχουν άδεια παραμονής και εργασίας και οι οποίοι προσφέρουν εξαρτημένη εργασία, ανεξάρτητα από την ιδιότητα του εργοδότη και τη σύμβαση που έχουν ασφαλιζονται στο ΙΚΑ.

Με γνώμονα την εξυπηρέτηση των ασφαλισμένων, το ΙΚΑ κατάργησε την υποχρεωτική θεώρηση του οικογενειακού βιβλιάριου υγείας εφόσον έχουν δηλωθεί ως προστατευόμενα μέλη σύζυγος και παιδιά που δεν έχουν συμπληρώσει τα δεκαοχτώ τους χρόνια μέχρι τη λήξη της ασφαλιστικής ικανότητας των άμεσων ασφαλισμένων.

Όπως αναφέρεται, στις σχετικές εγκυκλίους: α) εγκ.78/02 Β) εγκ. 54/03 η διάρκεια της ασφαλιστικής ικανότητας για όλους τους ασφαλισμένους του Ιδρύματος - διαρκεί πλέον από 1η Μαρτίου κάθε έτους μέχρι το τέλος Φεβρουαρίου του επόμενου εφόσον συντρέχουν οι απαραίτητες χρονικές προϋποθέσεις δηλαδή 50 ημέρες ασφάλισης κατά το προηγούμενο ημερολογιακό έτος (1/1 -31-12) ή βάσει 15μήνου αφιερωμένων στη περίπτωση αυτή των 3 τελευταίων μηνών (δηλαδή το μήνα προσέλευσης και δύο ακόμη). Κατόπιν τούτου η ασφαλιστική ικανότητα για το έτος 2003, ισχύει μέχρι το 2/2004 εάν συντρέχουν οι παραπάνω αναφερόμενες σχετικές προϋποθέσεις. Επομένως, όλοι οι ασφαλισμένοι με τη θεώρηση του βιβλιάριου ασθένειας τους για το έτος 2003 είναι καλυμμένοι μέχρι τον 2/04. Αντίστοιχα, για το έτος 2004 η θεώρηση γίνεται μέχρι το Φεβρουάριο του 2005.

Οικιακοί βοηθοί

Σύμφωνα με τις κοινοποιούμενες διατάξεις τα πρόσωπα που απασχολούνται κατ' οίκον του εργοδότη διακρίνονται ως προς την ασφάλιση τους σε δύο κατηγορίες. Η πρώτη κατηγορία περιλαμβάνει τους έμμισθους οικιακούς βοηθούς δηλαδή:

1ον . Τα πρόσωπα που παρέχουν συνήθεις οικιακές υπηρεσίες στην οικία του εργοδότη και

2ον Η δεύτερη κατηγορία περιλαμβάνει τα λοιπά κατ' οίκον του εργοδότη απασχολούμενα πρόσωπα που παρέχουν εξειδικευμένες υπηρεσίες σ' έναν εργοδότη (νοσοκόμοι, παραδουλεύτρες, Baby sitters, κηπουροί κλπ.).

Το κριτήριο επομένως, για την ένταξη κάποιου προσώπου, που απασχολείται στο σπίτι του εργοδότη, στη κατηγορία αυτή είναι να παρέχει τις υπηρεσίες του σε ένα μόνο εργοδότη.

Εξαγορά ημερών ασφάλισης

Για την ανανέωση της άδειας παραμονής οι αλλοδαποί που δεν έχουν τις ημέρες ασφάλισης διευκρινίζεται με βάση το άρθρο 10 του Ν.3169/2003 (ΦΕΚ 189Α') ότι: οι αλλοδαποί ασφαλισμένοι, των οποίων οι άδειες διαμονής είχαν παραταθεί με το άρθρο 23 του ν.3103/2003 και οι άδειες εργασίας τους έληγαν μέχρι 30/06/2003, δίδεται η δυνατότητα να ανανεώσουν την άδεια παραμονής τους αν είχαν τουλάχιστον 150 ημέρες ασφάλισης για κάθε έτος της προηγούμενης άδειας εργασίας ή, αν δεν πληρούσαν την ανωτέρω προϋπόθεση, μπορούν να εξαγοράσουν και να αναγνωρίσουν τόσες μέρες ασφάλισης όσες χρειαζόταν για την συμπλήρωση των απαιτούμενων για την ανανέωση 150 ημερών.

Σύμφωνα με τον νόμο ν.3169/2003, δίδεται στους αλλοδαπούς δικαίωμα να εξαγοράσουν 150 έτη. Με τον τρόπο αυτό μπορούν να ζητήσουν και να τους χορηγηθεί «Άδεια παραμονής» με σκοπό την νόμιμη παραμονή τους στην χώρα και ταυτόχρονα τη συμμετοχή τους σε ταμείο κοινωνικής προστασίας για την ασφάλιση τους και (την σύνταξή τους). Από το νόμο ορίζεται επίσης ότι η καταβολή γίνεται εφάπαξ είτε με δόσεις χωρίς προσαυξήσεις.

Σύμφωνα με την εισηγητική έκθεση, η παράταση έως 30/06/2004 της ισχύος των αδειών διαμονής των αλλοδαπών κρίθηκε αναγκαία, δεδομένου ότι οι αλλοδαποί, των οποίων οι άδειες διαμονής είχαν παραταθεί με το άρθρο 23 του ν. 3103/2003 και

οι άδειες εργασίας τους έληγαν μετά την 30/06/2003, δεν μπορούσαν να υπαχθούν στην ανωτέρω ευνοϊκή ρύθμιση του άρθρου 10 του ν. 3169/2003, με αποτέλεσμα να μη μπορούν να ανανεώσουν την άδεια εργασίας τους και, κατ'ακολουθία, την άδεια διαμονής τους και να περιέλθουν τόσο οι ίδιοι όσο και οι οικογένειές τους, σε παράνομη κατάσταση.

- Βλέπουμε λοιπόν ότι το ΙΚΑ προωθεί διάφορες ρυθμίσεις, οι οποίες αποσκοπούν στη μη διακοπή της ασφαλιστικής κάλυψης των αλλοδαπών και των μελών των οικογενειών τους καθώς και στη διευκόλυνση των εργοδοτών οικιακού προσωπικού.

Ο **ΟΓΑ** ιδρύθηκε με το νόμο 4169/61 με σκοπό καταρχήν τη χορήγηση παροχών συντάξεων γήρατος – χηρείας και την παροχή υγειονομικής περίθαλψης στον αγροτικό πληθυσμό της χώρας. Στη συνέχεια διευρύνθηκε η ασφαλιστική του προστασία με προσθήκη παροχών, όπως φαρμακευτική περίθαλψη, συντάξεις αναπηρίας κ.α. Το 1998 ο ΟΓΑ μετατράπηκε σε Ταμείο Κύριας Ασφάλισης Αγροτών (νόμος 2458/97) και παρέχει ένα ευρύ και πλήρες φάσμα ασφαλιστικής προστασίας.

Στην ασφάλιση του ΟΓΑ υπάγονται υποχρεωτικά: Οι αγρότες, οι αυτοτελώς δηλ. προσωπικά απασχολούμενοι, συστηματικά και κατά κύριο βιοποριστικό επάγγελμα στην αγροτική οικονομία (ιδιοκτήτες και εκμεταλλευτές αγροκτημάτων, κτηνοτρόφοι, πτηνοτρόφοι, μελισσοκόμοι κ.λ.π.) καθώς και οι αλιείς που δεν υπάγονται στην ασφάλιση άλλου φορέα. Επίσης, υπάγονται οι αγρεργάτες, (οι απασχολούμενοι κατά κύριο βιοποριστικό επάγγελμα με ημερομίσθιο ή μισθό, σε οποιαδήποτε παραγωγική αγροτική εργασία).

Στον κλάδο κύριας ασφάλισης Αγροτών του ΟΓΑ μπορούν να ασφαλιστούν και οι αλλοδαποί που απασχολούνται στην αγροτική οικονομία και έχουν λάβει άδεια άσκησης εργασίας, εφόσον βέβαια απασχολούνται συστηματικά κατά κύριο επάγγελμα και όχι περιστασιακά και αντλούν το βιοπορισμό τους από την απασχόληση αυτή.

Οι αυτοτελώς απασχολούμενοι στην αγροτική οικονομία μπορούν να επιλέξουν με δήλωσή τους μια από τις επτά ασφαλιστικές κατηγορίες του κλάδου και

υποχρεούνται να καταβάλουν οι ίδιοι τις ασφαλιστικές τους εισφορές για σύνταξη, ασθένεια και για την Αγροτική Εστία (από 380,28 € έως 1.066,08 € ετησίως). Αν δεν υποβάλουν δήλωση, η κατάταξη γίνεται από τον ανταποκριτή του ΟΓΑ στην 1^η κατώτερη ασφαλιστική κατηγορία. Η αλλαγή ασφαλιστικής κατηγορίας μπορεί να ζητηθεί οποτεδήποτε από τον ασφαλισμένο (ισχύει από την 1^η του επόμενου έτους από την υποβολή της σχετικής αίτησης).

Με το νέο Νόμο 3232/2004, ξεκινά μια διαδικασία μεταπήδησης και υπαγωγής 200.000 αγρεργατών από το ΙΚΑ στον ΟΓΑ, εφόσον από 1/1/2004 υπάγονται πλέον στην ασφάλιση του ΟΓΑ:

- οι μισθωτοί ανειδίκευτοι εργάτες απασχολούμενοι στην ζωική παραγωγή, αποκλειστικά και μόνο με την περιποίηση, εκτροφή και φροντίδα σε επιχειρήσεις ή εκμεταλλεύσεις (π.χ. βουστάσια, χοιροτροφεία, πτηνοτροφεία)

- οι ανειδίκευτοι εργάτες απασχολούμενοι αποκλειστικά και μόνο με τη σπορά, φύτευση, περιποίηση, συλλογή προϊόντων γης σε επιχειρήσεις ή εκμεταλλεύσεις φυτικής παραγωγής (υδατοκαλλιέργειες, ανθοκομικές εκμεταλλεύσεις, φυτώρια)

- οι αλιεργάτες που απασχολούνται στην παράκτια και μέση αλιεία καθώς και

- οι μετακλητοί αλλοδαποί με είσοδο στη χώρα μετά την 1/1/2004.

Οι ασφαλισμένοι αυτών των κατηγοριών μπορούν να ασφαλιστούν από την 5η ασφαλιστική κατηγορία έως και την 7η, με μηνιαία εισφορά από 68,18 έως 88,84 € αντίστοιχα. Για αυτούς τους εργαζόμενους θα καταβάλλεται και μηνιαία εργοδοτική εισφορά (ανερχόμενη σε ποσοστό 7% επί του ποσού της ασφαλιστικής κατηγορίας, στην οποία θα έχουν υπαχθεί). Υπόχρεος για την καταβολή του συνόλου των ασφαλιστικών εισφορών είναι ο νόμιμος εκπρόσωπος της επιχείρησης – εκμετάλλευσης. Στην περίπτωση των μετακλητών αλλοδαπών, υπόχρεος για την καταβολή είναι ο προσκαλών εργοδότης, ο οποίος υποχρεούται να προκαταβάλλει τις ασφαλιστικές εισφορές.

Συμπερασματικά, οι αλλοδαποί ασφαλισμένοι στον ΟΓΑ έχουν ίδια δικαιώματα και υποχρεώσεις με τους Έλληνες ασφαλισμένους. Συγκεκριμένα δε κατατάσσονται

σε ασφαλιστικές κατηγορίες του Κλάδου Κύριας Ασφάλισης, όπως και οι Έλληνες και πληρώνουν εισφορές για σύνταξη ασθένεια και τον Λογαριασμό Αγροτικής Εστίας. Δικαιούνται επίσης να λαμβάνουν σύνταξη, νοσοκομειακή και εξωνοσοκομειακή περίθαλψη και να συμμετέχουν στα προγράμματα Κοινωνικού Τουρισμού και στις άλλες παροχές του Λογαριασμού Αγροτικής Εστίας του ΟΓΑ (υπ' αριθμ. πρωτ. 74254/27.9.2004 επιστολή της Διεύθυνσης Διοικητικής υποστήριξης του ΟΓΑ).

Το **TEBE - ΟΑΕΕ**

Με το Ν.2676/99 συστάθηκε ο Οργανισμός Ασφάλισης Ελευθέρων Επαγγελματιών (Ο.Α.Ε.Ε.) στο οποίον εντάχθηκαν τα Ταμεία Τ.Ε.Β.Ε – Τ.Α.Ε. – Τ.Σ.Α., ο οποίος περιλαμβάνει Κλάδο Σύνταξης και Κλάδο Υγείας. Σκοπός του Ο.Α.Ε.Ε. είναι η ασφαλιστική κάλυψη των προσώπων που ασκούν ασφαλιστέο επάγγελμα στα ενοποιημένα Ταμεία σε περίπτωση γήρατος, αναπηρίας, θανάτου, ατυχήματος, ασθένειας ή θανάτου τους. Το ΤΕΒΕ αποτελεί φορέα κύριας ασφάλισης των επαγγελματιών και βιοτεχνών και υπάγεται στον ΟΑΕΕ. Η ασφάλιση στο Τ.Ε.Β.Ε. είναι υποχρεωτική και ασφαλίζονται όλοι οι Επαγγελματίες και Βιοτέχνες που έχουν συμπληρώσει το 18ο έτος της ηλικίας τους και ασκούν επάγγελμα, ανεξάρτητα με τη μορφή λειτουργίας της επιχείρησης, ατομική ή εταιρεία (ομόρρυθμη, ετερόρρυθμη, Α.Ε, Ε.Π.Ε.). Επίσης στην ασφάλιση του ΤΕΒΕ υπάγονται και διάφορες άλλες κατηγορίες επαγγελματιών όπως ξενοδόχοι, εκτελωνιστές, καθώς και απασχολούμενοι με σύμβαση έργου σε φορείς του Δημοσίου Τομέα.

Οι ασφαλισμένοι αλλοδαποί στο ΤΕΒΕ έχουν ακριβώς τα ίδια δικαιώματα και υποχρεώσεις με τους Έλληνες ασφαλισμένους. Για την εγγραφή τους στο ΤΕΒΕ, εκτός των δικαιολογητικών που απαιτούνται για τους Έλληνες πολίτες, οι ομογενείς της Αλβανίας (Βορειοηπειρώτες) πρέπει να προσκομίσουν φωτοαντίγραφο ειδικού δελτίου ταυτότητας σε ισχύ και οι αλλοδαποί εκτός ΕΟΧ και χωρών, με τις οποίες η Ελλάδα έχει συνάψει διακρατικές συμβάσεις πρέπει να προσκομίσουν φωτοαντίγραφο άδειας παραμονής σε ισχύ ή βεβαίωση έκδοσης αυτής.

Μετά την εγγραφή στα Μητρώα του ΤΕΒΕ, οι ασφαλισμένοι υποχρεούνται στην καταβολή των ασφαλιστικών εισφορών, προκειμένου να δικαιούνται τις παροχές του ταμείου. Οι ασφαλισμένοι κατατάσσονται ανάλογα με την χρονολογία εγγραφής τους στον ασφαλιστικό φορέα (παλαιοί ασφαλισμένοι μέχρι 31/12/1992 και νέοι ασφαλισμένοι μετά την 1/1/1993) σε ασφαλιστικές κατηγορίες. Για τους νέους ασφαλισμένους υπάρχουν 14 ασφαλιστικές κατηγορίες, από τις οποίες οι 5 είναι υποχρεωτικές και οι 9 προαιρετικές. Ο νεοεγγραφόμενος στο ΤΕΒΕ, που δεν έχει ασφαλισθεί πριν από την 1-1-1993 σε άλλο φορέα κύριας ασφάλισης, κατατάσσεται υποχρεωτικά στην 1η ασφαλιστική κατηγορία. Η κατάταξη σε ανώτερη ασφαλιστική κατηγορία γίνεται μετά την συμπλήρωση παραμονής δύο ετών σε κάθε μία και μέχρι την πέμπτη (5), όπου μπορεί να παραμείνει μέχρι τη συνταξιοδότησή του, εφόσον ο ίδιος με αίτησή του δεν ζητήσει την υπαγωγή του σε μια από τις υπόλοιπες εννέα (9) προαιρετικές κατηγορίες. Το ύψος της σύνταξης συναρτάται με την ασφαλιστική κατηγορία στην οποία εντάσσεται ο ασφαλισμένος και για το λόγο αυτό, όσο υψηλότερη είναι η ασφαλιστική κατηγορία, τόσο μεγαλύτερο είναι και το ποσό της σύνταξης που εξασφαλίζει ο ασφαλισμένος.

Το ΤΕΒΕ έχει δυο κλάδους: α) τον κλάδο σύνταξης για να απονέμει συντάξεις γήρατος, αναπηρίας και επιζώντων, σε όσους πληρούν τις προϋποθέσεις και β) τον κλάδο ασθένειας για ιατρική, νοσοκομειακή, φαρμακευτική φροντίδα στους ασφαλισμένους του και τα μέλη της οικογένειάς τους. Ο Ο.Α.Ε.Ε. βάσει του Κανονισμού Κλάδου Υγείας (Υπουργ. Απόφ. 35/1385/1999) καλύπτει τους ασφαλισμένους του με παροχές σε είδος και σε χρήμα. Δικαιούχοι των παροχών σε είδος είναι οι άμεσα ασφαλισμένοι και τα μέλη της οικογένειάς τους, εφόσον έχουν βιβλιάριο ασθένειας, το οποίο πρέπει να θεωρείται κάθε χρόνο. Επίσης οι ασφαλισμένοι δικαιούνται και τις παροχές σε χρήμα εφόσον πληρούν τις προβλεπόμενες για κάθε παροχή σε χρήμα προϋποθέσεις. Τις ως άνω παροχές δικαιούνται και ένα χρόνο μετά την διακοπή άσκησης επαγγέλματος. Οι ίδιες παροχές Κλάδου Ασθένειας παρέχονται από το Ταμείο στους υποψήφιους συνταξιούχους μέχρι την έκδοση της συνταξιοδοτικής απόφασης (από τον επόμενο μήνα της έκδοσης απόφασης υπάγονται στον κλάδο ασθένειας του ΙΚΑ).

Το Τ.Ε.Β.Ε. παρέχει:

Α) Ιατρική περίθαλψη και οδοντιατρική φροντίδα στους άμεσα ασφαλισμένους του και τα προστατευόμενα μέλη αυτών από ιδιώτες γιατρούς (17) ειδικοτήτων, οι οποίοι συμβάλλονται με το Ταμείο με σύμβαση μίσθωσης έργου και παρέχουν τις υπηρεσίες τους, χωρίς συμμετοχή των ασφαλισμένων. Επιπλέον παρέχεται στους ασφαλισμένους του κάθε είδους μικροβιολογικής, ακτινολογικής εξέτασης ή ειδικής θεραπείας που συστήνεται ως αναγκαία από τον θεραπευτή ιατρό. Για τις παραπάνω παρακλινικές εξετάσεις, και ειδικές θεραπείες έχουν συμβληθεί με το Τ.Ε.Β.Ε. εργαστήρια, νοσοκομεία ή κλινικές, όπου υποχρεωτικά εκτελούνται σ' αυτά με συμμετοχή του ασφαλισμένου σε ποσοστό 25% της τιμής του κρατικού τιμολογίου.

Β) Το ΤΕΒΕ παρέχει στους ασφαλισμένους του με συμμετοχή 25% όλα τα απαραίτητα θεραπευτικά μέσα (αμαξίδια χειροκίνητα, συμπυκνωτές οξυγόνου, ακουστικά βαρηκοΐας κλπ) και χωρίς συμμετοχή στη δαπάνη αγοράς κάποια αναλώσιμα υλικά σε ασφαλισμένους του που πάσχουν από σοβαρά χρόνια νοσήματα (παραπληγικοί – τετραπληγικοί, πάσχοντες από νεοπλάσματα κ.α.).

Γ) Νοσοκομειακή περίθαλψη, η οποία παρέχεται μέσω συμβεβλημένων με το ΤΕΒΕ κρατικών νοσοκομείων, ιδιωτικών κλινικών και άλλων νοσηλευτικών ιδρυμάτων, στα οποία οι ασφαλισμένοι του νοσηλεύονται στη ΒΑ θέση. Επίσης καλύπτει τις δαπάνες για τη νοσηλεία στο εξωτερικό σε εξαιρετικές περιπτώσεις για σοβαρότατα νοσήματα, η διάγνωση και η θεραπεία των οποίων δεν μπορεί να γίνει στην Ελλάδα.

Δ) Φαρμακευτική περίθαλψη, μέσω συμβεβλημένων φαρμακείων με συμμετοχή του ασφαλισμένου στη δαπάνη από 25% μέχρι 0% σύμφωνα με τις ισχύουσες διατάξεις. Στους επιδοματούχους του ΕΚΑΣ, παρέχονται φάρμακα με ποσοστό 10% αντί του 25% που προαναφέρθηκε.

7.7 Στοιχεία των ασφαλιστικών φορέων

Τα στοιχεία για τους ασφαλισμένους ΙΚΑ για το έτος 2005 (Παράρτημα 6) και αφορούν στις κοινές επιχειρήσεις και τα οικοδομοτεχνικά έργα, το μεγαλύτερο

μέρος σε αριθμό ασφαλισμένων και σε αριθμό άμεσα ασφαλισμένων με δικαίωμα περίθαλψης αναλογεί σε Έλληνες, με 2.166.000 και 1.600.000 άτομα αντίστοιχα. Οι αλλοδαποί και για τις δύο κατηγορίες αποτελούν το 14% περίπου, με 351.000 ασφαλισμένους και 258.300 ασφαλισμένους με δικαίωμα περίθαλψης.

Τα στοιχεία των ασφαλισμένων για την υπηκοότητα δείχνουν ότι ενώ η μέση απασχόληση και το μέσο ημερομίσθιο είναι μεγαλύτερα για τους Έλληνες, η μέση εισφορά είναι μεγαλύτερη για τους αλλοδαπούς, ποσοστό μεγαλύτερο (54,9%) και από το σύνολο. Το μεγαλύτερο ποσοστό των κοινών επιχειρήσεων σημειώνεται στους άνδρες με 53% έναντι 47% των γυναικών ενώ οι αλλοδαποί έχουν πολύ μικρότερη συμμετοχή σε σχέση με τους Έλληνες. Για τις κοινές επιχειρήσεις το μέσο ημερομίσθιο είναι χαμηλότερο για τους αλλοδαπούς, ενώ οι μέσες εισφορές υψηλότερες σε σχέση με τους Έλληνες. Στα οικοδομοτεχνικά έργα οι αλλοδαποί σημειώνουν ποσοστό 38%, ενώ τα περισσότερα από αυτά, για τους Έλληνες και για τους αλλοδαπούς, παρατηρούνται στους άνδρες με ποσοστά πολύ μεγαλύτερα από τις γυναίκες. Στα έργα αυτά, παρατηρούνται μεγάλες τιμές στη μέση απασχόληση, το μέσο ημερομίσθιο και τη μέση εισφορά και για τις δύο κατηγορίες. Ωστόσο το μέσο ημερομίσθιο εξακολουθεί να είναι χαμηλότερο για τους αλλοδαπούς. Η μέση εισφορά είναι ίση και για τα δύο φύλα (84,7%) ενώ το μέσο ημερομίσθιο και η μέση απασχόληση είναι μεγαλύτερα στους άνδρες.⁵⁴

Όσον αφορά την υπηκοότητα των αλλοδαπών ασφαλισμένων σε κοινές επιχειρήσεις παρατηρείται για τους άνδρες πως οι μισοί είναι Αλβανοί και ακολουθούν οι Πακιστανοί με 9%, οι Ρώσοι με 7%, οι Βούλγαροι με 5% ενώ οι άλλες εθνικότητες εμφανίζονται με μικρότερα ποσοστά. Για τις γυναίκες μειώνεται το ποσοστό της Αλβανίας και αυξάνονται τα ποσοστά για τη Ρωσία τη Βουλγαρία και τη Ρουμανία. Στο σύνολο των αλλοδαπών ασφαλισμένων για τις κοινές επιχειρήσεις υπερέχει η Αλβανία με 43% και ακολουθούν η Ρωσία και η Βουλγαρία. Για το σύνολο των αλλοδαπών ασφαλισμένων στα οικοδομοτεχνικά έργα η πλειονότητα είναι Αλβανοί. Για το σύνολο των κατηγοριών κοινές επιχειρήσεις και οικοδομοτεχνικά έργα η πλειονότητα των αλλοδαπών ασφαλισμένων είναι Αλβανοί (52%) και ακολουθούν οι Ρώσοι, οι Βούλγαροι, οι Πακιστανοί και οι Ρουμάνοι.

⁵⁴Τα στοιχεία προέρχονται από το ΙΚΑ και είναι δημοσιευμένα στην ιστοσελίδα του ιδρύματος.

Πολύ μικρά ποσοστά σημειώνουν η Ινδία, η Πολωνία, το Μπαγκλαντές, η Ουκρανία, η Γεωργία και η Μ. Βρετανία .

Στον παρακάτω πίνακα εμφανίζονται οι ασφαλισμένοι αλλοδαποί για το ΤΕΒΕ και τον ΟΓΑ για το 2004, σύμφωνα με έρευνα του ΙΜΕΠΟ. Διαπιστώνεται, όπως ήταν αναμενόμενο ότι η συντριπτική πλειονότητα των μεταναστών είναι ασφαλισμένοι στο ΙΚΑ ενώ ο μικρότερος αριθμός ασφαλισμένων αλλοδαπών είναι στο ΤΕΒΕ. Σύμφωνα με την παραπάνω έρευνα σχεδόν το 90% των μεταναστών στο ΤΕΒΕ ασφαλίστηκαν με το Νόμο 2910 του 2001. Επίσης παρατηρείται ότι ο αριθμός των ασφαλισμένων αλλοδαπών στον ΟΓΑ είναι μικρός ενώ η πλειονότητα των ασφαλισμένων είναι άντρες.

Πίνακας 112 Ασφαλισμένοι αλλοδαποί στο ΤΕΒΕ και ΟΓΑ ΓΙΑ ΤΟ 2004

	ΤΕΒΕ	ΟΓΑ
<i>Σύνολο</i>	13.725	41.817
<i>Άντρες</i>	-	34.257
<i>Γυναίκες</i>	-	7.560

Πηγή ΙΜΕΠΟ, 2006

Θα πρέπει όμως να καταστεί σαφές το ότι η ένταξη των μεταναστών στα ασφαλιστικά ταμεία μπορεί να θεωρηθεί θετική όχι επειδή σε αντιστοιχία με τον δημογραφικό παράγοντα είναι δυνατόν να ανατρέψει παράλληλα και το σημερινό πρόβλημα των χαμηλότερων εισφορών σε σχέση με τις υποσχόμενες παροχές. Η επίδραση της μπορεί να θεωρηθεί θετική διότι οι μετανάστες και οι μετανάστριες έχουν ενταχθεί πρόσφατα στην κοινωνική ασφάλιση, υπάγονται συνεπώς στο νέο και λιγότερο ευνοϊκό συνταξιοδοτικό καθεστώς, και θα περάσουν αρκετά χρόνια για να μπορέσουν να θεμελιώσουν παροχές. Δηλαδή τουλάχιστον για τα επόμενα 20 χρόνια, οι μετανάστες και οι μετανάστριες θα «τροφοδοτούν» με τις εισφορές τους τα ταμεία χωρίς να «αξιώνουν» αντίστοιχο επίπεδο παροχών.

Σημαντικό διάστημα για τη διαμόρφωση θετικών αλλαγών εάν παρθούν σήμερα κατάλληλα μέτρα για το σύστημα της κοινωνικής ασφάλισης. Επιπλέον είναι δυνατόν σημαντικός αριθμός αυτών να επαναπατριστεί πριν συμπληρώσει τον απαραίτητο χρόνο θεμελίωσης συνταξιοδοτικού δικαιώματος. Έχοντας δηλαδή εισφέρει επί μακρόν στο σύστημα της Κοινωνικής ασφάλισης χωρίς να μπορεί να διεκδικήσει αντίστοιχα κάποιο σημαντικό ποσό παροχής.

Όλες οι μελέτες οι οποίες έχουν γίνει για τις μακροπρόθεσμες προοπτικές μέχρι το 2050, καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι το σύστημα δεν είναι βιώσιμο με την σημερινή του μορφή. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τα στοιχεία που παρατίθενται σε σχετική έρευνα του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, ενώ το 1975 αναλογούσαν 3,7 περίπου εργαζόμενοι για έναν συνταξιούχο, το 2000 η σχέση αυτή μειώθηκε στους 2,1 εργαζόμενους ανά συνταξιούχο με προοπτική να μειωθεί πολύ περισσότερο τις επόμενες δεκαετίες.⁵⁵

Παράλληλα, στοιχεία του ΟΗΕ δείχνουν ότι η χώρα μας κατέχει σήμερα τη δεύτερη θέση στον κόσμο, στην αναλογία ηλικιωμένων ανθρώπων προς συνολικό πληθυσμό, με πρώτη την Ιταλία.⁵⁶ Σύμφωνα λοιπόν με αυτές τις μετρήσεις, οι εισφορές προβλέπεται να αυξηθούν στο 9% του ΑΕΠ το 2050 από 7% το 1997, ενώ οι συνταξιοδοτικές δαπάνες από 11,5% του ΑΕΠ προβλέπεται να φθάσουν στο 23% του ΑΕΠ το 2030. Δηλαδή η απόσταση των 4,5 μονάδων του ΑΕΠ η οποία υπάρχει σήμερα, όσον αφορά στις εισφορές ως προς τις συνταξιοδοτικές δαπάνες,

⁵⁵ International Monetary Fund, March 2002, Greece :Selected Issue –«An Overview of Pension Reform», IMF Country Report No.02/58

⁵⁶ The Japan Institute for Labor Policy and Training, 2001, “Aging Society and the Labor Market in Japan: Should the Fertility Rate Be Raised Now ?” No!, Vol.40, No 1.

προβλέπεται να αυξηθεί στις 14 μονάδες του ΑΕΠ. Αυτό είναι μια δραματική αύξηση του ελλείμματος, αν σκεφθεί κανείς ότι το έλλειμμα του δημοσίου δεν μπορεί να υπερβεί το 3% του ΑΕΠ (σύμφωνα με τις υποχρεώσεις που αναλαμβάνει η χώρα στα πλαίσια του ενιαίου νομίσματος) και η πρόβλεψη είναι ότι μέχρι το 2030 μόνο το έλλειμμα του συνταξιοδοτικού συστήματος, θα έχει φθάσει στο 14% του ΑΕΠ

Η ένταξη των μεταναστών στην αγορά εργασίας θα πρέπει να συνοδευτεί από παράλληλες ενέργειες της πολιτείας για την επίλυση των προβλημάτων που αντιμετωπίζει σήμερα το σύστημα της κοινωνικής ασφάλισης. Βασικό συμπέρασμα ήταν ότι η ασφάλιση των μεταναστών προσφέρει την ευκαιρία στην πολιτεία να προγραμματίσει και να εφαρμόσει τις πολιτικές που θα επιλέξει. Όμως πρέπει να τονιστεί ότι αν δεν παρθούν σοβαρά μέτρα για το υπάρχον σύστημα της κοινωνικής ασφάλισης, όταν θα πρέπει να αποδοθούν οι υποσχόμενες παροχές στον μεγάλο αριθμό των μεταναστών που σήμερα είναι στην αγορά εργασίας, η ευεργετική επίδραση μιας σειράς ετών όπου οι μετανάστες θα εισφέρουν στους ασφαλιστικούς φορείς χωρίς αντίστοιχα να αξιώνουν κάποιες παροχές θα αντιστραφεί.

Η επίλυση του ασφαλιστικού στην Ελλάδα σήμερα συνδέεται σχεδόν ταυτόσημα με τον επιμερισμό του κόστους που προκύπτει (αύξηση εισφορών, αύξηση ορίων συνταξιοδότησης κ.λπ.) ανάλογα με τις προτεραιότητες της κάθε κυβέρνησης. Μήπως όμως οι λύσεις αυτές μπορούν και πρέπει να εμπλουτιστούν με ενεργητικές πολιτικές που θα αλλάζουν τα δεδομένα αντί να τα διαχειρίζονται.

Μια πολύ σημαντική παράμετρος στο ασφαλιστικό είναι η παρουσία σημαντικού αριθμού μεταναστών, οι οποίοι ανέρχονται στο 10% του εργατικού δυναμικού και στην πλειονότητά τους βρίσκονται σε ηλικιακή ακμή όσον αφορά τις εργασιακές δυνατότητές τους.

Σύμφωνα με το Ινστιτούτο Μεταναστευτικής Πολιτικής, το 80% των μεταναστών βρίσκονται σε εργάσιμη ηλικία (15-64) σε αντίθεση με το 68% των Ελλήνων, ενώ το ποσοστό αυτών που εργάζονται φθάνει το 94%.

Επομένως, η ύπαρξη των μεταναστών χρησιμοποιείται ήδη για την ενίσχυση του ασφαλιστικού συστήματος στη χώρα μας και ιδιαίτερα του ΙΚΑ, που ασφαλίζει

περίπου 250 χιλιάδες μετανάστες, καθώς στηρίζουν οικονομικά το ασφαλιστικό σύστημα χωρίς ακόμα να λαμβάνουν παροχές (συντάξεις).

Τα περιθώρια ενίσχυσης των ταμείων είναι μεγάλα. Το ποσοστό ανασφάλιστων μεταναστών είναι πολύ υψηλότερο σε σχέση με το αντίστοιχο ποσοστό των Ελλήνων (9% έναντι 2%), ενώ επίσης καταβάλλουν πολύ λιγότερες εισφορές (13 ένημα έναντι 18 του μέσου μισθωτού και 25 της πλήρους απασχόλησης), καθώς δεν έχουν ως κίνητρο τη σύνταξη, αλλά μόνο την εξασφάλιση της νόμιμης παραμονής και της περίθαλψης, κάτι που σημαίνει ότι οι δυνατότητές τους σε σχέση με το ασφαλιστικό σύστημα απέχουν πολύ από το να έχουν εξαντληθεί.

8. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

«Η μετανάστευση ποτέ δεν έλειψε από την ιστορία και συνοδεύθηκε πάντα από πολέμους και αναταραχή, κυρίως γιατί είναι ένα φαινόμενο που έχει την ικανότητα να προσαρμόζεται στις πολιτικές συνθήκες. Είναι επίσης ένα φαινόμενο σε επιτάχυνση.»⁵⁷

Για την Ελλάδα, που γνώρισε τη μετανάστευση με τη μεταπολεμική μορφή της φυγής ανθρωπίνου κεφαλαίου κυρίως προς χώρες όπως η Γερμανία, οι ΗΠΑ, το Βέλγιο, η Αυστραλία, η άλλη όψη του φαινομένου είναι ένα από τα κύρια χαρακτηριστικά της οικονομικής και κοινωνικής πραγματικότητάς της στη μετάβαση από τον περιφερειακό προς τον ανεπτυγμένο καπιταλισμό, που συντελέστηκε την τελευταία 15ετία. Είναι φανερό, ότι η μεταναστευτική πολιτική θα αποτελέσει τα επόμενα χρόνια μείζονα πρόκληση για την οποία ο κρατικός μηχανισμός δεν είναι προετοιμασμένος ούτε σε επίπεδο καθημερινής διαχείρισης.

Οι εναλλακτικές εκτιμήσεις της μελέτης⁵⁸ για το 2004 κατέγραψαν στην χώρα μας την ύπαρξη 230 έως 330 χιλιάδων παράνομων μεταναστών. Δηλαδή ένας στους τέσσερις μετανάστες ζουν και εργάζονται στην χώρα μας παράνομα. Αν και η εφαρμογή στην περίοδο 1998-2006 των τριών προγραμμάτων νομιμοποίησης (1998, 2001, 2005) εκτιμάται ότι συνέβαλε στην διαχρονική μείωση του αριθμού των παράνομων μεταναστών, ωστόσο ο αριθμός των παράνομων μεταναστών παραμένει σημαντικός. Αυτό οφείλεται κυρίως στις αφίξεις νέων λαθρομεταναστών που εκτιμάται σε περίπου 30 χιλιάδες το χρόνο, αλλά και στον πιθανά μικρό αλλά άγνωστο αριθμό των μεταναστών που μετά την όποια προσωρινή νομιμοποίησή τους περιέρχονται ξανά σε καθεστώς παρανομίας.

Τα προγράμματα νομιμοποίησης βελτίωσαν τις συνθήκες διαβίωσης των παράνομων μεταναστών και προσέφεραν πληροφορίες για την έκταση του φαινομένου και για τα χαρακτηριστικά τους. Επίσης αυτά δρομολόγησαν τη δραστική μείωση των απελάσεων και μείωσαν το μέγεθος της παράνομης

⁵⁷ Παπαδημητρίου Δ., διευθυντής του Migration Policy Institute, Οικονομικός Ταχυδρόμος, «Οι λαθρέμποροι ασκούν τη μεταναστευτική πολιτική», φ. 35 (2573), 28 Αυγούστου 2003.

⁵⁸ Κόντης Α., Εργαστήριο μελέτης της μετανάστευσης και διασποράς «Οι οικονομικές επιπτώσεις της απασχόλησης των μεταναστών κατά τη διάρκεια της τελευταίας δεκαετίας στο Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν», Δεκέμβριος 2006

απασχόλησης. Είναι γεγονός ότι η χώρα μας δεν έχει ακόμη αναπτύξει μια μακροχρόνια και βιώσιμη μεταναστευτική πολιτική, ούτε έχει εφαρμόσει ένα σταθερό και επίσημο σύστημα υποδοχής και καταγραφής των μεταναστών. Δεν υπάρχει διαθέσιμη πληροφόρηση για τον αριθμό των ατόμων, παράνομων ή νόμιμων, που επιστρέφουν οικειοθελώς στη χώρα προέλευσής τους. Παρά τις νομικές ρυθμίσεις σχετικά με την αναγκαστική επιστροφή (απελάσεις), που έχουν εναρμονιστεί με τη νομοθεσία της ΕΕ, υπάρχει έλλειψη νομοθετικών ρυθμίσεων για την ενθάρρυνση της εθελουσίας επιστροφής.

Η ελληνική οικονομία την τελευταία δεκαετία επέδειξε έναν υψηλό ρυθμό ανάπτυξης, λόγω και της προετοιμασίας των Ολυμπιακών αγώνων, καθώς και της συνακόλουθης άνθησης του κατασκευαστικού τομέα. Η απασχόληση των παράνομων μεταναστών φαίνεται μια ελκυστική επιλογή τόσο για τον εργοδότη όσο και για τον εργαζόμενο. Σε μια χώρα με εκτεταμένη παραοικονομία, τέτοια απασχόληση είναι τουλάχιστον ευέλικτη και φτηνή. Επιπλέον, υπάρχουν σημαντικά πρόσθετα οφέλη για τους εργοδότες, όπως η μη πληρωμή των ασφαλιστικών εισφορών, άγνοια της νομοθεσίας για την υγεία και ασφάλεια και μειωμένες από κάθε άποψη απαιτήσεις. Αξίζει να σημειωθεί ότι ο θεσμός της προσωρινής νόμιμης μετανάστευσης δεν έχει αναπτυχθεί επαρκώς στη χώρα μας.

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, όσον αφορά στα θέματα που άπτονται της Συνθήκης του Άμστερνταμ, διάφορες πιο συγκεκριμένες νομοθετικές ρυθμίσεις έχουν προταθεί, με στόχο την εναρμόνιση των ευρωπαϊκών πολιτικών ασύλου και μετανάστευσης. Παρόλα αυτά, λίγες είναι αυτές που έχουν όντως εφαρμοστεί από τα κράτη-μέλη και η πλειονότητά τους αφορά σε ζητήματα ήσσονος σημασίας, καθώς και τεχνικά θέματα που σχετίζονται με τη διαχείριση των μεταναστευτικών ροών. Παρατηρούμε δηλαδή ότι, στα πλαίσια της ΕΕ, υπάρχει μία δυσκολία ως προς τη συμφωνία και την υλοποίηση των υφιστάμενων νομοθετικών προτάσεων, η οποία έχει οδηγήσει στην έως τώρα ανυπαρξία μιας πραγματικά κοινής ευρωπαϊκής μεταναστευτικής πολιτικής. Οι λόγοι για την κατάσταση αυτή μπορούν να συνοψισθούν στους εξής:

1. Τα κράτη-μέλη στέκονται επιφυλακτικά απέναντι στην εκχώρηση εξουσίας στην ΕΕ στα ευαίσθητα ζητήματα του ασύλου και της μεταναστευτικής πολιτικής, τα οποία παραδοσιακά ανήκαν στη δικαιοδοσία τους. Ως εκ τούτου, η επίτευξη της ομοφωνίας, η οποία απαιτείται για να υλοποιηθούν οι

νομοθετικές προτάσεις καθίσταται ιδιαίτερα δύσκολη υπόθεση, εφόσον τα συμφέροντα των κρατών-μελών στα συγκεκριμένα ζητήματα συνήθως διαφοροποιούνται αισθητά.

2. Η πρόσφατη διεύρυνση της ΕΕ είχε ως αποτέλεσμα την εμφάνιση πλήθους καινοφανών ζητημάτων που έχριζαν άμεσης αντιμετώπισης. Τα ζητήματα αυτά αναπόφευκτα τοποθέτησαν τις πολιτικές μετανάστευσης σε δεύτερη μοίρα και οδήγησαν σε αυτή την παρατηρούμενη αργοπορία προόδου στον τομέα.
3. Τέλος, η ΕΕ κατηγορείται από πολλούς –και ίσως όχι άδικα- για έλλειψη οράματος, αποφασιστικότητας και συνοχής σχετικά με την αντιμετώπιση των ζητημάτων που σχετίζονται με τη μετανάστευση. Ως επί το πλείστον, τα θέματα αυτά αντιμετωπίζονται ακόμα με δυσπιστία από την Ένωση: η άφιξη μεταναστών είτε για εργασία, είτε για οικογενειακή επανένωση, είτε για χορήγηση ασύλου, κατά κανόνα δεν αποτελεί μια ευχάριστη διαδικασία. Οι δράσεις της ΕΕ είναι συνήθως «αντίδρασης», με στόχο την αντιμετώπιση κρίσεων ή ανεπιθύμητων ερχομών, και όχι δράσεις «πρόληψης», που έχουν ως στόχο την ομαλή ενσωμάτωση των μεταναστών στην κοινωνία. Η διαχείριση της μετανάστευσης στους κόλπους της ΕΕ, εν ολίγοις, ισοδυναμεί με διαχείριση των μεταναστευτικών κρίσεων. Όσον αφορά στις πολιτικές πρωτοβουλίες της Ένωσης, η έμφαση δίνεται κυρίως σε θέματα παράνομης μετανάστευσης και ασύλου, και όχι στην κοινωνική ένταξη των ήδη υπάρχοντων νόμιμων μεταναστών. Ειδικά μετά τις τρομοκρατικές επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου, η κατάσταση επιδεινώθηκε ακόμα περισσότερο, αφού η μετανάστευση συνδέθηκε στενότερα με ζητήματα απειλητικά προς την εσωτερική ασφάλεια των κρατών-μελών.
4. Τα κράτη-μέλη στέκονται επιφυλακτικά απέναντι στην εκχώρηση εξουσίας στην ΕΕ στα ευαίσθητα ζητήματα του ασύλου και της μεταναστευτικής πολιτικής, τα οποία παραδοσιακά ανήκαν στη δικαιοδοσία τους. Ως εκ τούτου, η επίτευξη της ομοφωνίας, η οποία απαιτείται για να υλοποιηθούν οι νομοθετικές προτάσεις καθίσταται ιδιαίτερα δύσκολη υπόθεση, εφόσον τα συμφέροντα των κρατών-μελών στα συγκεκριμένα ζητήματα συνήθως διαφοροποιούνται αισθητά.

5. Η πρόσφατη διεύρυνση της ΕΕ είχε ως αποτέλεσμα την εμφάνιση πλήθους καινοφανών ζητημάτων που έχριζαν άμεσης αντιμετώπισης. Τα ζητήματα αυτά αναπόφευκτα τοποθέτησαν τις πολιτικές μετανάστευσης σε δεύτερη μοίρα και οδήγησαν σε αυτή την παρατηρούμενη αργοπορία προόδου στον τομέα.

Η μετανάστευση θα είναι τα επόμενα χρόνια ένας από τους βασικούς παράγοντες της διαμόρφωσης της εικόνας του κόσμου. Και, όμως, σε πολλές περιπτώσεις η Ευρώπη φαίνεται να θέλει να την εμποδίσει, χωρίς να το καταφέρει. Αυτό συμβαίνει, γιατί η παρεμπόδιση της μετανάστευσης είναι θέμα πολιτικών αποφάσεων, τη στιγμή που η οικονομία, οι αγορές εργασίας και η δημογραφία πιέζουν για πιο πολλή μετανάστευση.

Ωστόσο, κάθε κοινωνία έχει το δικαίωμα να αποφασίζει αν θα δεχτεί μετανάστες στους κόλπους της, ανάλογα με τις δυνατότητές της. Κυριότερος λόγος μη αποδοχής μεταναστών είναι ο κορεσμός της αγοράς εργασίας. Η χρησιμοποίηση, όμως, των μεταναστών χωρίς την αντίστοιχη εξασφάλιση αξιοπρεπούς αμοιβής και κοινωνικών παροχών, με το επιχείρημα ότι οι ίδιοι οι μετανάστες δεν τα ζήτησαν, συνεπάγεται εκμετάλλευση της ανθρώπινης ανάγκης.

Αν μία χώρα θελήσει να εμποδίσει την έλευση των μεταναστών μπορεί να το κάνει. Η πολύχρονη όμως εμπειρία έχει δείξει ότι «όσο πιο αυστηρή είναι μία νομοθεσία τόσο διευκολύνεται η πλήρης ανατροπή της».(Ιωσηφίδης,2001).

Σε κάθε περίπτωση οι παράνομοι μετανάστες έχουν θετικές και αρνητικές επιδράσεις στην ελληνική οικονομία. Στη θετική πλευρά, οι παράνομοι μετανάστες προσφέρουν αυξημένη κινητικότητα εργασίας και ευκαμψία μισθών και διευρύνουν τις στενές μισθολογικές διαφορές ανάμεσα σε ανειδίκευτη και ειδικευμένη εργασία που διατηρήθηκε τεχνητά από τα τέλη της δεκαετίας του 1970 υπό τις πιέσεις των συνδικάτων και την πολιτική κατώτατων μισθών (Φακιάλας (2000), Γλύτσος (2005)). Επομένως τείνουν να αυξάνουν την οικονομική αποδοτικότητα, η οποία είναι αναγκαία στα πλαίσια του οικονομικού ανταγωνισμού. Επιπλέον, πολλές μελέτες δείχνουν ότι γενικά η εργασία μεταναστών (νόμιμη και παράνομη) είναι συμπληρωματική και δεν υποκαθιστά αυτή των Ελλήνων. Επομένως η επίδραση της μεταναστευτικής απασχόλησης στην οικονομία φαίνεται γενικά θετική, αν και

μερικές εγχώριες ομάδες χαμηλά ειδικευμένων είναι πιθανό να χάνουν από αυτή την εξέλιξη.

Οι ανειδίκευτοι εργάτες και αυτοί που προσλαμβάνονται ως εργάτες στη γεωργία είναι ανάμεσα στους πληγέντες, ενώ τα αγροτικά νοικοκυριά όλων των εισοδηματικών τάξεων εμφανίζονται ωφελημένα από τη μετανάστευση.

Τα φτωχά και μεσαίων εισοδημάτων αστικά νοικοκυριά με αρχηγό ανειδίκευτο εργάτη βιώνουν μια σαφή μείωση του διαθέσιμου εισοδήματος, ενώ τα αστικά νοικοκυριά με αρχηγό ειδικευόμενο εργάτη ή εκτός εργατικού δυναμικού, όπως συνταξιούχοι, φαίνεται να ωφελούνται. Επιπλέον, η παράνομη μετανάστευση οδηγεί σε μείωση των πραγματικών μισθών των ανειδίκευτων εργατών και σε μια αύξηση στους αντίστοιχους των ειδικευμένων.

Εν κατακλείδι, η μετανάστευση και τα ζητήματα που συνδέονται με αυτήν δεν πρέπει να προσεγγίζονται από την ΕΕ ως προβλήματα, αλλά ως δυναμικά κοινωνικά φαινόμενα, τα οποία συνιστούν προκλήσεις, ενώ παρέχουν πολλαπλές δυνατότητες και προοπτικές τόσο για τις κοινωνίες υποδοχής, όσο και για το σεβασμό και την ανάδειξη του ευρωπαϊκού νομικού πολιτισμού των δικαιωμάτων και της αξίας του ανθρώπου. Με την κατάλληλη διαχείριση, σχεδιασμό και την ύπαρξη οράματος από μέρους της ΕΕ και των κρατών-μελών της, τα φαινόμενα αυτά μπορούν να λειτουργήσουν ευεργετικά, ως βάσεις για τη δημιουργία ευρωπαϊκών κοινωνιών παραγωγικής συμβίωσης των μελών τους.

Οι ελληνικές στατιστικές μετανάστευσης πρέπει να αναθεωρηθούν και διορθωθούν εκ βάθρων. Ειδικότερα, πρέπει να εκτιμηθεί και περιγραφεί εξ αρχής το απόθεμα των αλλοδαπών, να καταγραφεί με ακρίβεια η μεταναστευτική εισροή και εκροή και να εκτιμηθεί και περιγραφεί το σώμα των παράνομων μεταναστών στην Ελλάδα. Οι επίσημοι φορείς παρακολούθησης της μετανάστευσης (ΙΜΕΠΟ, Παρατηρητήρια Μετανάστευσης κλπ) θα πρέπει να συνεργαστούν με την Εθνική Στατιστική Υπηρεσία (ΕΣΥΕ) στη διαμόρφωση (μεθοδολογία) και οργάνωση των διαφόρων δειγματοληπτικών ερευνών.

Η μεταναστευτική πολιτική θα πρέπει να αναγνωρίζει την θετική συμβολή των μεταναστών στην Ελληνική οικονομία. Ταυτόχρονα όμως, επειδή δημιουργούνται

σημαντικές αναδιανεμητικές επιδράσεις, θα πρέπει οι ασκούντες την οικονομική πολιτική να λαμβάνουν πρόνοια για τις ομάδες που πλήττονται.

Οι ομάδες αυτές εντοπίζονται κυρίως στα φτωχά νοικοκυριά, τα μέλη των οποίων, έχοντας τις ίδιες δεξιότητες, ανταγωνίζονται τις παραπάνω θέσεις απασχόλησης.

9. Βιβλιογραφία

Ελληνική

- Αγοραστάκης Γιώργος, «Οικονομικοί μετανάστες στην Ελλάδα», εισήγηση στην ημερίδα προγράμματος Q-LABEL στα Χανιά, 04.11.2004
- Βάσσος Ν. Άγγελος, «Νέο κύμα μεταναστών με βίζες-«εξπρές»», Μακεδονία της Κυριακής, 11.12.2005
- Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, «Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο για μια κοινή πολιτική κατά της παράνομης μετανάστευσης», COM(2001)672 τελικό
- Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, «Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο για την Κοινοτική πολιτική μετανάστευσης», COM(2000) 757 τελικό
- Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, «πρόταση Οδηγίας του Συμβουλίου για τις προϋποθέσεις εισόδου και διαμονής υπηκόων τρίτων χωρών με σκοπό τη μισθωτή απασχόληση και τη άσκηση ανεξάρτητων οικονομικών δραστηριοτήτων», COM (2001) 386 τελικό
- Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, «Πρώτη ετήσια έκθεση για την μετανάστευση και την ένταξη», 16-07-2004, COM(2004) 508 τελικό
- Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, «Πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για το άσυλο και τη μετανάστευση», Σεβίλλη 21-22.06.2002
- Ιωακείμογλου Ηλίας, «Μετανάστευση, απασχόληση, νομιμοποίηση», 2004, σελ. 1-12, www.inegsee.gr

- Καβουνίδη Τ., «Τα χαρακτηριστικά των μεταναστών», εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα 2002
- Κόντης Α., Εργαστήριο μελέτης της μετανάστευσης και διασποράς «Οι οικονομικές επιπτώσεις της απασχόλησης των μεταναστών κατά τη διάρκεια της τελευταίας δεκαετίας στο Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν», Δεκέμβριος 2006
- Κουκιάδης Ι., γνώμη της ολομέλειας της Ο. Κ. Ε. επί του Σχεδίου Προεδρικού Διατάγματος «Διαδικασία για τον καθορισμό των προϋποθέσεων για τη νόμιμη διαμονή και εργασία στην Ελλάδα, που δεν είναι υπήκοοι των Κρατών- μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης», Αθήνα 7 Μαρτίου 1997
- Λινάρδος-Ρυλμόν Πέτρος, «Η αναγκαιότητα μιας νέας προσέγγισης της μετανάστευσης», ΙΝΕ-ΓΣΕΕ, Αθήνα 1997
- Μουσούρου Μ. Λ., «Μετανάστευση και μεταναστευτική πολιτική στην Ελλάδα και την Ευρώπη», Κεφ. 1, 2, 3, Εκδ. Gutenberg, Αθήνα 2003
- Νεγρεπόντη-Δελιβάνη Μαρία, «Πόσο επηρεάζει η μετανάστευση την ανεργία», Εφημερίδα Θεσσαλονίκη, 01.09.2003
- Νικολόπουλος Α. Κοινωνική Ασφάλιση : κάλυψη των κινδύνων λόγω ασθένειας, γήρατος, ανεργίας, αναπηρίας, θανάτου. Κοινωνική Πρόνοια: προστασία ατόμων χωρίς επαρκείς πόρους. 2006: 41
- Οικονομικός Ταχυδρόμος, «Η Ευρωπαϊκή πολιτική μετανάστευσης», Δεκέμβριος 2001, σελ. 71-80
- Παπαδημητρίου Δ., «Οι λαθρέμποροι ασκούν τη μεταναστευτική πολιτική», Οικονομικός Ταχυδρόμος, 28.08.2003, φ. 35(2573),
- Παπαδοπούλου Τατιάνα, «Θεσμικές καινοτομίες στην αντιμετώπιση της μετανάστευσης», 04/2002, <http://tosyntagma.ant-sakkoulas.gr>
- Παύλου Μίλτος, «Μεταναστευτικές πολιτικές για τη ένταξη και τη συμμετοχή», 2^η Συνάντηση Εθνικού Διάλογου για τη Μετανάστευση, Αθήνα Ιούλιος 2005
- Παύλου Μίλτος, «Οι πολιτικές ένταξης των μεταναστών στην Ευρωπαϊκή Ένωση και στην Ελλάδα- οι «Κοινές Βασικές Αρχές»», 1^η Συνάντηση Εθνικού Διάλογου για τη Μετανάστευση, Αθήνα 15 Ιανουαρίου 2005
- Πολυζωγόπουλος Χρήστος, 2005, «Σύγχρονη Μεταναστευτική Πολιτική. Μετανάστες Ισότιμοι Πολίτες»

- Ρομπόλης Γ. Σάββας, 2005, «Πολιτικές μετανάστευσης στην Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση»
- Συμβούλιο της Ευρώπης, «Σύμβαση για τη συμμετοχή των αλλοδαπών στη δημόσια ζωή σε τοπικό επίπεδο», Στρασβούργο 05.11.1992
- Τζανάκος Νικόλαος, «Το δίδαγμα της εξέγερσης των άθλιων του Παρισίου», εφημερίδα Η Ημέρα, 16-11-2005, σελ. Α10
- Τζιβιλιάκη Κάθυ, «Λαθρομετανάστες στην Ελλάδα: δεν έχουν δικαίωμα περίθαλψης!», Εναλλακτικό Δίκτυο Πληροφόρησης, Αθήνα 31.07.2000
- Υπουργείο Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας (2006), Κοινωνικός Προϋπολογισμός έτους 2006, Αθήνα, σελ. 336
- Χατζόπουλος Βασίλης, «Ένταξη των μεταναστών στην ελληνική αγορά εργασίας», 08.11.2005
- Χρηστίδης Γιώργος, «Το τελευταίο ανέκδοτο: Γερμανός μετανάστης!», Μακεδονία της Κυριακής, 31.12.2005- 01.01.2006
- Green L. Nancy, «Οι δρόμοι της μετανάστευσης- Σύγχρονες Θεωρητικές προσεγγίσεις», εκδ. Σαββάλας, Αθήνα 2004

Web sites

- www.ika.gr
- www.oga.gr
- www.oaee.gr
- www.epixeirein.career.teiath.gr/dimiourgia/ikoniki/asfalisi_index.htm

Ξενολόγωση

- Baldwin-Edwards Martin, “Albanian emigration and the Greek labour market: Economic symbiosis and social ambiguity”, South-East Europe Review, January 2004, pp153-155.
- Baldwin-Edwards Martin, Giannis Kyriakou, Kakalika Panagiota, “Statistical data on immigrants in Greece: an analytical study of available data and recommendations for conformity with European Union Standards”, Mediterranean Migration Observatory, 15.11.2004
- Bauer Th., Haiksen-Denew J., Schmidt Ch., “International labour migration, economic growth and labour markets: the dynamics of interrelations“, European population Forum 2004
- Bauer Thomas, Zimmermann F. Klaus, “Integrating the east: The labour market effects of immigration”, Centre for Economic Policy Research, August 1995, Discussion Paper No. 1235
- Castles Steven, Miller J. Mark, 1998, “The age of migration international movements in the modern world” pp 253-294
- Cohen Robin, 1995, The Cambridge Survey of World Migration, pp 467-501, 537-555, Cambridge University Press
- Commission of the European Communities, First Annual Report on Migration and Integration, Brussels, 16.07.2004, COM(2004) 508 final
- Coppel J., Dumont J., Visco I., «Trends in Immigration and Economic Consequences », OECD Economics Department, 18.06.2001, Working Papers No. 284
- Cordell Karl, 1999 , “Ethnicity and Democratisation in the new Europe”, pp 91-105,
- Drinkwater S., Levine Paul, Lotti E., Pearlman J., 2003, “The economic impact of migration: A survey”, Discussion Paper 8, Hamburg Institute of International Economics
- Godoy Delgado Leticia, “Immigration in Europe: Realities and Policies”, Universidad Rey Juan Carlos, June 2002

- Hatziprokopiou Panos, “Immigrants’ integration and social change: Greece as a multicultural Society”, 2nd LSE Symposium on Modern Greece, Current Social Science Research on Greece, 10.06.2005
- International Monetary Fund, March 2002, Greece :Selected Issue –«An Overview of Pension Reform», IMF Country Report No.02/58
- Kofman Eleonore, “Female 'Birds of Passage' a Decade Later: Gender and Immigration in the European Union”, *International Migration Review*, Vol. 33, No. 2. (Summer, 1999), pp. 269-299.
- Korpoline Eva, 2001 , “Intergovernmental Sector: Migration and Community Relationw in the Council of Europe”, *European Journal of Migration and Law*, Vol. 3, pp415-417
- Niessen Jan, 2002, “Consultations on Immigration Policies in the European Union”, *European Journal of Migration and Law*, Vol. 4, pp 79-83
- Niessen Jan, Schibel Yongmi, 2003, “Promoting Debates on European Migration policies”, *European Journal of Migration and Law*, Vol. 4, pp 469-475
- Niessen Jan, Schibel Yongmi, on behalf of the European Commission, “Handbook on integration for policy makers and practitioners”, November 2004, [http:// europa.eu.int/comm./justice_home](http://europa.eu.int/comm./justice_home)
- Ohliger R., Schoenwaelder k., Triadafilopoulos T. , Ashgate, 2002, “Migrants, Migration and european societies since 1945, pp 99-133
- Peers Steve, 2002, “Key Legislative Developments on Migration in the European Union”, *European Journal of Migration and Law*, Vol. 4, pp 339-367
- Rees Philip, Convey Andrew, Stillwell John, Kupiszewski Marek, “Population Migration in the European Union”, pp 311-331, Wiley
- Royal Institute of International Affairs, “European Migration Policies in Flux, Changing patterns of inclusion and exclusion”, Blackwell Publishing, 1999
- Stalker P. , February 2002, “Migration Trends and Migration Policy”, University of Oxford, Expert Working Paper, pp 1-22
- Sweet S. A., Sandholtz W., Flingsten N., “The institutionalism of Europe”, Oxford University Press, 2001, pp 194-220

- The Japan Institute for Labor Policy and Training, 2001, “Aging Society and the Labor Market in Japan: Should the Fertility Rate Be Raised Now ?’ No!, Vol.40, No 1.
- Vitorino Antonio, European Commissioner responsible for Justice and Home Affairs, “The economic and social aspects of migration”, Brussels, 21-22.01.2003
- Zimmermann K. F, Straubhaar Th., 1993 , “Towards a European migration policy”, Population Research and Policy Review, Vol. 12, pp 225-241
- Zimmermann K. F., 1995 , “Tackling the European Migration Problem”, Journal of Economic Perspectives, Vol. 9, No 2, pp 45-62